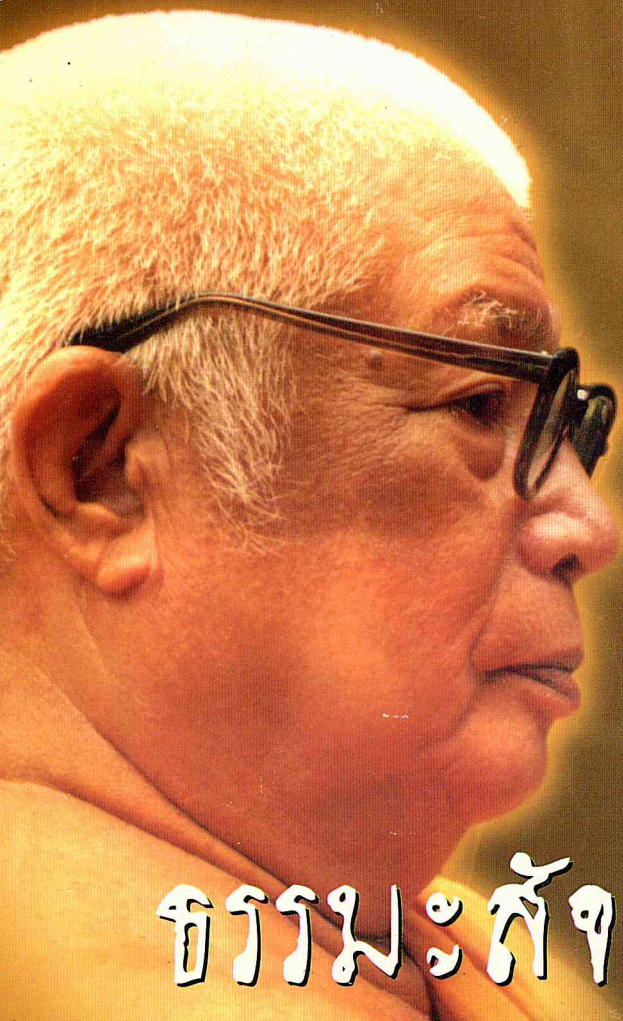

สัมมาทิฏฐิเป็นรุ่งอรุณแห่งการพ้นทุกข์

ธรรมะแท้ๆ

ธรรมสังจาจะ

พุทธทาสภิกขุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมออกเผยแพร่

เพื่อประกาศพระสังฆธรรมและรักษาต้นฉบับเดิมของธรรมทานมูลนิธิ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ได้จัดพิมพ์ในสมัยที่หลวงปู่พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิ ผู้จัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำนำในการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม

ธรรมสังจาจะ

ธรรมสังการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙

หนังสือชุด 'ลอยปทุม' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิ โดยคุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิฯ ได้เมตตาตามอบให้ธรรมสภาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ทางสวนโมกขพลาราม ได้จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการแต่สาธุชนที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันมีผู้สนใจสอบถามมาทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามีไว้เป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อศึกษาปฏิบัติและเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือมอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเป็นธรรมสังการะและ

แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคลกาล
๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๕๔

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม
ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา
พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ
ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ
พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และเป็นไปตามความประสงค์ของท่าน
เจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดลอยปทุม
ชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
ตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภามี
ความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิได้
มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมนี้ อนึ่ง
ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือ
ปกแข็งและเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปภายภาคหน้า ไม่มีผู้ใด
จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีเช่นนี้ออกเผยแพร่ สาธุชนรุ่นหลังจาก
นี้ จักได้มีหนังสือธรรมะที่ดีไว้เป็นประทีปส่องทางชีวิตและดำเนิน
ชีวิตให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของมนุษยชาติ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ จัดพิมพ์เป็นชุด และจักได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่งหนังสือชุดลอยปทุมของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชนจักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่านต้องการสะสมหรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอให้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ *ธรรมทานมูลนิธิ โทร (๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒* และ *ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๙๕๐*

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือสถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่ธรรมสภา อันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดลอยปทุม

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอน้อมถวายแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

อนุโมทนา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ อันเป็นธรรมทาน ในสมัย
นี้ ใฝ่ใจกตัญญูขาดแคลน ธรรมะอย่างอื่น เช่นหนังสือ เวียนว่ายตายเกิด
ในพุทธศาสนา และ การปฏิบัติธรรม, ประวัติของพระพุทธเจ้า.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ว่าเป็น ความหมาย หมาย
หมาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกโอกาสของ
ชีวิต ธรรมะที่ ทุกชนทุกชาติ แห่งทุกศาสนาต่าง ๆ
เมื่อศึกษามันให้ดีจะ ช่วยให้พ้นทุกข์ และ
สิ้นกรรม, พ้นทุกข์ ได้.

โลกทุกยุคทุกสมัย เพราะ ไม่มีรัก ไม่มีเมตตา
อัน ธรรมะอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะฉะนั้น
แต่ละยุคแต่ละสมัย ในระฆังระฆังเกิดโลกการประทุพ
เกิด ธรรมะ นั้นเอง. สัตว์ชาติ กาลชาติบุคคล ต่างมี
ใจในระฆังระฆังนั้น และ ใคร่รู้ ใคร่เข้าใจ ใคร่ทราบ
อัน มีสิทธิ์ใจ เป็นที่ใคร่รู้ อัน เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ
ชีวิตจิตใจ อัน อัน อัน อัน อัน อัน อัน อัน
โลกแล้ว; ทุก ทุก ทุก ทุก ทุก ทุก ทุก ทุก
ทุกยุคทุกสมัย อัน อัน อัน อัน อัน อัน อัน อัน
เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ เมื่อ

โลกอันใหญ่ กตัญญูอยู่ในธรรมะเช่นนี้

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละไว้มีอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความทุกข์ ก็คือรู้จักตัวเอง
กับสิ่งที่อยู่รอบๆตัวอย่างถูกต้อง. มิฉะนั้นจะมีความสุขหรือทุกข์ในใจ ต่อมา
มีเมตตาที่แท้แก่บุคคลทุกคน อันหมายถึงผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเมตตาแก่สัตว์ ต่อมาเกิดมีได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ต้องดีด้วย มีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นต่าง
กันก็ตาม การที่คนบางคนกลัวผีบางไรๆ ผู้ประพฤติกุศล ต่อมา
รู้จักมีเมตตา เมื่อรู้จักตนได้ประพฤติกุศล หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้องอย่างถูกต้อง. ความโกรธพวกรวม ใน
ข้อนี้ ทำในใจรู้จักมีเมตตา. ไม่หลงใหลในความสุขอันเป็นมายา
คือ สุขของคนบางคนหรือความสุข คือ ๓๓ หรือมากกว่านั้น ๓๓ และ
จิตใจที่โลภเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ในใจนี้ เป็นแล้ว.

ธรรม: ธรรมที่เรารู้จักมีทั้งที่ถูกต้องถูกต้อง รู้จักมี
ไปตลอดชีวิต และใช้มันอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
อันมีผลอันดี เกิดประโยชน์อันดีอันดี มีธรรมอันดี
ถูกต้อง คือเป็นมีเพื่อ สันติสุขสันต์บุคคล และ สันต์ธรรม
ของสัตว์นรก โดยสันต์ได้ชื่อ, มีสัตว์อันดีทุกชนิดในใจ อันได้
ใจ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และบุคคลอันดีอันดี, มีเมตตา
คนอันดีในใจ หรืออันดีอันดี แม้แต่คนอันดีได้ชื่อ. คือ
อันดีอันดี, ใจอันดี, หรือ ของคนอันดี ต่อมา มี
แก่ผู้ประพฤติกุศล. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ๔๖๓ มีเมตตา
อันดีอันดีอันดี, มีแต่ สัตว์อันดี มีแต่คนอันดี
อันดีอันดี ธรรม มีเมตตาอันดีได้ชื่อ.

สารบัญ

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๑. ธรรมสัจจะของสมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู	๑
ธรรมะในรูปแบบที่เรียกว่าสำหรับยุคปรมาณู	๒
เขาทำอะไรกันบ้าง ที่เรียกว่ายุคปรมาณู	๓
ธรรมะช่วย ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าช่วย	๖
ยุคปรมาณู สมณะ วิปัสสนาต้องทำพร้อมกัน	๘
ธรรมชาติควบคุมให้มีศีล สมาธิ ปัญญา	๑๖
สมาธิและปัญญา มีใช้ตามธรรมชาติทุกกรณี	๑๙
การแก้ทุกข์ใช้มรรคฯ ซึ่งมีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา	๒๕
ต้องมีสมณะ วิปัสสนา เตรียมรับยุคปรมาณู	๒๙
คนยังหลงในความจริงที่หลอกลวง	๓๒
บุคคลจะเป็นทุกข์ทรมานอยู่ด้วยของคู่ๆ	๓๗
มนุษย์ยอมได้รับทุกข์เพราะตนเอง	๔๐
สมถวิปัสสนาจะหยุดวิกฤตการณ์ได้	๔๗
ต้องเพิ่มกำลังของสมถวิปัสสนา	๕๒
เป็นอยู่ด้วยอริยมรรคก็ถึงสัมมาวิมุตติได้	๕๗

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๒. ทิศทั้งหก	๖๓
ทิศทั้งหกเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิต	๖๔
ความหมายของคำว่า ทิศ	๖๖
ทิศตั้งต้นออกจากตัวคนออกไปโดยรอบ	๖๘
เทวดาประจำทิศในพระพุทธศาสนา	๖๙
เหตุที่บิดามารดาเป็นทิศเบื้องหน้า	๗๑
มารดาเป็นครูคนแรก	๗๕
บิดามารดาเป็นพระพรหมในบ้าน	๗๖
บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ในเรือน	๗๗
ต้องคิดสนองคุณบิดามารดาให้คุ้ม	๗๘
พุทธประสงค์ : ให้ทำประโยชน์ทั้งเทวดา มนุษย์	๘๔
บุตรภรรยาอยู่ทิศเบื้องหลัง	๘๖
ธรรมชาติต้องการสืบพันธุ์จึงต้องมีคู่	๘๗
บุตรต้องเดินทางต่อไปจนถึงนิพพาน	๙๐
เดี๋ยวนี้มนุษย์หลงในทางวัตถุ ไม่สูงทางวิญญาณ	๙๑

ธรรมชาติต้องการให้บุตรสืบต่อการเดินทางถึงจุดหมาย	๙๓
ทิศเบื้องซ้าย คือมิตรสหาย	๙๕
คำว่ามิตร มีความหมายกว้างลึก	๙๖
“เพื่อน” มีได้ในบุคคลทุกประเภท	๙๘
ทิศเบื้องขวา คือครูบาอาจารย์	๙๙
ทิศเบื้องบน คือสมณพรหมณ์	๑๐๑
ทิศเบื้องล่าง ได้แก่บ่าวไพร่ กรรมกร	๑๐๔

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๓. คำของครู	๑๐๙
ความหมายของคำว่า ‘ครู’	๑๑๒
คำของครู	๑๑๓
ปัญหาเกี่ยวกับครู	๑๑๔
อุดมคติของครู	๑๒๐
ปฏิบัติตามธรรมะ ๔ ความหมายแล้ว ปัญหาไม่เกิด	๑๓๕
สัมมาทิฐิเป็นรุ่งอรุณแห่งทางพันทิวักษ์	๑๔๕

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๔. จัดการที่เหตุ ของสิ่งที่มีเหตุ	๑๕๓
การไม่เอาไม่สั้นไปรันซี่	๑๕๓
พุทธบริษัทโดยลักษณะที่ทันสมัย	๑๕๔
การทำไมให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ คือการดับทุกข์	๑๕๗
ดำรงจิตประภัสสรไว้ ความทุกข์เกิดไม่ได้	๑๖๐
ต้องมีวิชา รู้จักเหตุแห่งทุกข์ จึงจะดับเหตุได้	๑๖๒
อวิชาเป็นเหตุแห่งตถนหา	๑๖๒
จะศึกษาเรื่องอตัมมยตา ก็ต้องรู้จักเหตุของมัน	๑๖๔
จะสลัดละทิ้งอะไรให้เด็ดขาด ต้องมีอตัมมยตาทั้งนั้น	๑๖๗
ใจความสำคัญของอตัมมยตา	๑๖๘
เหตุแห่งความทุกข์มีหลายระดับ	๑๗๔
ชาติที่เป็นความเกิดแห่งอุปาทาน	๑๗๖
เกิดเป็นตัวกู - ของกู เมื่อไร เป็นทุกข์ทุกที ทันท	๑๗๗
ทุกข์เกิดมาจากปัญญาอุปาทานชั้น	๑๗๘
ดับปัญญาอุปาทานชั้นเสีย คือดับทุกข์	๑๗๘

ของ พุทธศาสตร์ภิกขุ

เรื่อง

ธรรมสังจา

ธรรมเนียมज्ञะของสมถวิปัสสนา แห่งยุคปรมาณู

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง *สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู* ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในการกล่าวครั้งนี้ว่า ธรรมเนียมज्ञะของสมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู.

(ปรารภและทบทวน.)

การบรรยายครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรื่อง และของภาคมาฆบูชา จึงอยากจะกล่าวสรุปข้อความทุกแง่ทุกมุมของเรื่องนี้ ในลักษณะปริทรรศน์. แต่เนื่องจาก *จะกล่าว*

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา

ชุด สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู ครั้งที่ ๑๒

๓๑ มีนาคม ๒๕๒๗ ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

ให้เห็นโดยชัดเจนเจาะจงลงเป็นเรื่อง ๆ ก็เรียกว่า ธรรมส์จะ
คือแง่หนึ่งมุมหนึ่ง ที่จะต้องมองให้ลึกซึ้งถึงที่สุด ว่ามันเป็น
อย่างไร. ดังนั้นก็คือโอกาสกล่าวในลักษณะของอริยสัจ
๔ ประการ ซึ่งมีหลักว่า จะต้องตั้งปัญหาขึ้นมาว่ามัน คือ
อะไร, มันเกิดขึ้นเพราะเหตุใด, มันเพื่อประโยชน์อะไร,
และมัน จะสำเร็จตามนั้นได้อย่างไร.

ธรรมะในรูปแบบที่เรียกว่าสำหรับยุคปรมาณู^๕ ก็
เป็นการเตรียมตัวสำหรับเหตุการณ์แห่งยุคปรมาณูของทุกคน
คน ทั้ง ในแง่ของสงคราม และ ในแง่ของสันติภาพ และ
ในแง่ของพุทธบริษัท โดยทั่วไป.

ที่ว่า ในแง่ของสงคราม นั้นหมายความว่า ถ้ามัน
เกิดสงครามปรมาณูขึ้นมา เราจะมีธรรมะอะไรสำหรับจิตใจ
ที่จะต่อสู้กับโทษอันร้ายกาจ พิษภัยอันร้ายกาจ ของสงคราม
นั้น.

ในแง่ของสันติภาพก็หมายความว่าเมื่อมันยังไม่เกิด
สงคราม เราควรมีความรู้อย่างไรในเรื่องนี้ ที่เหมาะสมกับ
สถานการณ์ที่ยังเป็นสันติภาพแห่งยุคปรมาณู.

และที่ว่า ในแง่ของพุทธบริษัททั่วไป นั้น หมายถึง
 ความว่า ถ้าเราจะเป็นพุทธบริษัทกันอย่างถูกต้อง ไม่ให้
 เสียที่ที่เป็นพุทธบริษัทแล้ว ; เราจะต้องมีความรู้ในเรื่องนี้
 และปฏิบัติกันอย่างไร จึงจะไม่เสียหน้า เสียชื่อ เสียเกียรติ
 เสียอะไร ของพุทธบริษัท ซึ่งจะต้องไม่ลืมนำ เป็นผู้รู้ เป็น
 ผู้ต้น และ เป็นผู้เบิกบาน.

เดี๋ยวนี้ เขาทำอะไรกัน ได้บ้าง ที่เรียกว่ายุค
 ปริมาณู ? เขาไปตูดวงดาว ดวงจันทร์ มาจากเบื้องหลัง
 ของดวงดาว ดวงจันทร์ ก็ได้ คือเขาไปพ้นไปจากดวงดาว
 และดวงจันทร์ แล้วย้อนกลับมาทางดวงดาวและดวงจันทร์
 อย่างนี้เขาก็ยังทำกันได้แล้ว มันไม่เหมือนยุคโบราณแล้ว
 เดี๋ยวนี้เขามียานพาหนะสำหรับจะกระโดดแผล้ว ๆ ไปที่นั่น
 ไปที่นี้ อย่างไปรอบโลกกันได้ ก็ในไม่กี่ชั่วโมง อย่างนี้
 เป็นต้น, มันเปลี่ยนแปลงมากถึงอย่างนี้. เราจะต้องมีอะไรใน
 ทางจิตใจ ที่จะเหมาะสมสำหรับความก้าวหน้าของมนุษย์ใน
 โลก ถึงขนาดนี้.

ที่มันจะมีมากก็คือว่า ความก้าวหน้ามาก เช่นนี้
 มัน ย่อมทำให้เกิดผล ที่แปลกประหลาด หรือ รุนแรงมาก

พอๆ กัน; จะเรียก *ภาษาธรรมะ* เขาก็เรียกว่า *อติมหันตารมณ* ที่เป็นความทุกข์นานาชนิด; *อติ* แปลว่า *อย่างยิ่ง*, *มหันตะ* ก็แปลว่า *ใหญ่*, *อารมณ* ก็แปลว่า *สิ่งที่จะรู้สึก* หรือ *กระทบ*; มัน จะเป็นสิ่งที่มากระทบอย่างใหญ่ยิ่งแก่จิตใจในรูปแบบของความทุกข์.

ทำไมไม่มองกัน ในแง่ของความสุข? ก็เพราะมันยังมองไม่เห็น, มันยังไม่มีทางจะมอง ว่าการที่พัฒนาก้าวหน้าในทางที่ทำให้คนลุ่มหลงความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางอายตนะนี้ มันมองไม่เห็นทางของสันติสุข. แม้ว่าเที่ยวน้ำกำลังสนุกสนานเอร็ดอร่อยกันอยู่ก็ตาม, เพราะว่าอารมณชนิดนี้มันส่งเสริมกิเลส มันสนองกิเลส, มันสนองกิเลสแห่งความเห็นแก่ตัว, ความเห็นแก่ตัวมันมากยิ่งที่สุดแล้ว มันก็มองไม่เห็นสันติภาพ.

ฉะนั้นเราจึงมองเห็นแต่ในทางที่ไม่พึงปรารถนา, ไม่น่าปรารถนา; มันจะเป็นวิฤทธิการณ คือตรงกันข้ามจากสันติภาพ, แล้วก็จะเนื่องกันเป็นสายไม่ขาดตอน จึงเรียกว่ามันเป็น *อติมหันตารมณ* คำแปลสำหรับคนทั่วไป, แต่คำธรรมดาในภาษาธรรมะ. อารมณใหญ่ยิ่ง หมายความว่า

ว่ามันครอบงำจิตใจใหญ่ยิ่ง, คือความรู้สึกที่มันมากเหลือ
 ประมาณนั่นเอง. อารมณ์เล็กๆ ผ่านมันก็ไม่มีความหมาย
 อะไร, เคี้ยวมันก็ลืม; แต่ถ้ามันเป็นอารมณ์ใหญ่ และ
 ใหญ่ยิ่ง นี่มันยากที่จะลืม; เพราะมันบีบคั้นมาก, เพราะมัน
 ทำลายมาก, เพราะมันให้ความทุกข์มาก. แล้วมันอยู่ใน
 ลักษณะที่เรียกในภาษารธรรมะอีกเหมือนกัน คือเรียกว่า
อมาตาปุตติกภัย พังประหลาดๆ หรือแปลกอีกแล้ว.

อ - มาตา - ปุตติก - ภัย, - ภัยซึ่งทำให้ไม่มีความ
 เป็นบิดามารดา; เอาเนื้อความก็คือว่า ภัยที่บุตรกับบิดา
 มารดาก็ช่วยอะไรกันไม่ได้ คือเมื่อเกิดภัยอันนั้นขึ้นมาแล้ว บุตร
 กับมารดาไม่สามารถจะทำประโยชน์อะไรให้แก่กัน, ไม่สามารถ
 จะช่วยกันและกันได้. ตามธรรมคาก็หมายถึงความทุกข์
 อันเกิดมาจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งแม้จะช่วยลูกไม่ได้,
 ลูกก็ช่วยแม่ไม่ได้, พ่อก็ช่วยลูกไม่ได้, ลูกก็ช่วยพ่อไม่ได้,
 นับว่าเป็นภัยเหลือประมาณและเด็ดขาด. แต่มาในบัดนี้
 เรามีภัยภายนอก เป็นอันตรายภายนอกชนิดที่ลูกก็
 ช่วยแม่ไม่ได้ แม่ก็ช่วยลูกไม่ได้; ก็หลับตาดูเอาเอง
 ก็แล้วกันว่า ถ้าว่าระเบิดปรมาณูมหาภัยมันลงมา แล้วใคร

ช่วยใครได้เล่า; มันกลายเป็นฝุ่นกันไปทั้งหมดแล้ว ใครจะช่วยใครได้. นี่มันก็มีค่าเท่า ๆ กันกับคำว่า ช่วยกันไม่ได้ ในเรื่องของความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

ในยุคปรมาณูนี้มันจะมีภัยอันใหญ่หลวงเมื่อไรก็ได้ ชนิดที่แม่ก็ช่วยลูกไม่ได้, ลูกก็ช่วยแม่ไม่ได้, มีก็เหมือนกับไม่มี อย่างนั้นแหละ. ทีนี้ใครจะช่วย? อะไรจะช่วย? อาตมาคิดว่า ธรรมะจะช่วย; ธรรมะช่วย ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าช่วย, ธรรมะนั้นแหละจะช่วย; เพราะฉะนั้นเตรียมธรรมะไว้สำหรับช่วยในภัยอันตราย ที่แม่แต่แม่และลูกแสนจะรักซึ่งกันและกันก็ช่วยกันไม่ได้. ขอให้เตรียมตัวไว้สำหรับจะไม่ร้องไห้ก็พอแล้ว อย่าถึงกับว่าจะเตรียมตัวไว้หัวเราะเลย ไม่มีใครเชื่อกอก, เพียงแต่เตรียมตัวสำหรับจะไม่ร้องไห้เมื่อภัยนี้มาถึง ก็ดูจะวิเศษเหลือประมาณแล้ว ไม่ต้องพูดว่าฉันจะหัวเราะ.

ถ้าว่ามีธรรมะนี้มากจริง, มากจริง อาตมาคิดว่า หัวเราะได้. คนที่มีธรรมะสูงเพียงพอจริงๆ มันก็หัวเราะได้ในทุกกรณี, ในทุกกรณี หมายความว่าในทางวิบัติวินาศ

หรือในทางใต้สมบัติอย่างยิ่ง ; ก็หมายความว่า หัวเราะได้ ทั้งในเรื่องที่ชวนให้ยินดีและเรื่องที่ชวนให้ยินร้าย.

เดี๋ยวนี้เราชาวบ้านนี้ ไม่เอากันถึงขนาดนั้นดอก ; เอาแต่เพียงว่าเมื่อยังไม่ตายนะอย่าต้องร้องไห้ ก็คิดมไปแล้ว, ไม่ต้องถึงกับว่าหัวเราะ. นี่จึงขอให้สนใจฟังธรรมะชนิดนั้น คือเรื่องสมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู ที่จะต้องทำให้ ให้คล่องแคล่วชำนาญ ชำนาญอย่างยิ่ง สมบูรณ์มากเพียงพอ ถูกต้องดี. นี่ก็จะได้ปรกติดู้อยู่ได้ ในเหตุการณ์ที่มันจะเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ในยุคปรมาณู.

ท่านต้องนึกถึงข้อความที่บรรยายมาแล้ว ๑๑ ครั้ง ตั้งแต่ต้นว่าปฏิบัติอย่างไร และข้อไหนเป็นข้อที่สำคัญที่สุด ? เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เห็นสญฺญตา, แล้วก็เห็นตตตา, แล้วเห็นอิทัปปัจจยตา อยู่ได้ ทุกครั้งที่หายใจออก — เข้าใน ทุก ๆ กรณี, มันจะมากน้อยสักเท่าไร ในการที่จะทำให้ได้ ถึงขนาดนี้. ถ้าเห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง, มันเป็นเช่นนั้นเอง ใต้อย่างเต็มที่ ในเมื่ออะไรจะเกิดขึ้นใหญ่หลวงเท่าไรก็ตาม ; เห็นเช่นนั้นเองได้ นั่นแหละคือ จะคงที่ไว้ได้, จะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงได้. นี่ถ้าอยากจะหัวเราะก็ยัง

จะหัวเราะได้ แต่ว่าพระอรหันต์ท่านคงจะไม่หัวเราะให้มัน
เหนื่อยเปล่า ๆ, อยู่เฉย ๆ มันก็ดีแล้ว ไม่ต้องหัวเราะ ไม่ต้อง
ร้องไห้ นั่นแหละมันดีกว่า เรียกว่าเรามีธรรมะที่จะทำความ
กงที่ได้ในทุก ๆ กรณี.

(เริ่มการบรรยายครั้งนั้น.)

ทีนี้ขอโอกาสพูดไปตามลำดับว่า มันคืออะไร, มัน
มาจากอะไร, มันเพื่อประโยชน์อะไร, และโดยวิธีใด สืบต่อไป.

ยุคปรมาณู สมถวิปัสสนาต้องทำพร้อมกัน.

ถ้าจะถามว่า สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู นี้
มันคืออะไร? ก็จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า ปรมาณู
นั้นกันเสียก่อน. ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าเราจะศึกษา
วิทยาศาสตร์ ทฤษฎีเกี่ยวกับปรมาณูทั้งทางฟิสิกส์ทั้งทางเคมี
มากมายมหาศาล อย่างนั้นก็ไม่ใช่ ไม่จำเป็นที่จะต้องศึกษา
อย่างนักวิทยาศาสตร์. เราจะรู้แต่เพียงว่า ในยุคปรมาณูนี้
อะไร ๆ มันจะยุ่งงำมอยู่ไม่ได้, จะรือรืออยู่ไม่ได้, มันต้องทำ
กันอย่างสายฟ้าแลบในการที่จะเกิดขึ้น ในการที่จะดับไป
หรือในการที่จะรู้จัก สิ่งต่าง ๆ; นี่มัน ต้องทำได้เร็วเหมือน

กับสายฟ้าแลบ. มันต้องลึกยิ่งกว่ามหาสมุทร และมันก็จะต้องผ่าลงไปใต้เหมือนกับสายฟ้ามันผ่าลงมา ไม่มีอะไรต้านทานได้ อย่างนี้เป็นต้น, คือเราจะต้องมีความสามารถทำอะไรได้ให้สมกับที่มันเป็นยุคปรมาณู.

ที่นี้ที่ว่า สมถวิบัติสสนา สำหรับยุคปรมาณู นั้น พอจะมองเห็นได้ในคำพูดนี้เอง เพราะเราเอามารวมกัน; เอาคำว่า สมถะ กับคำว่า วิบัติสสนา มารวมกันเข้าเป็นเรื่องเดียว มันไม่เป็น ๒ เรื่อง; ถ้ามันเป็น ๒ เรื่องมันต้องทำ ๒ เรื่อง มันซ้ำอยู่. เอาเรื่องสมถะและเอาเรื่องวิบัติสสนา มารวมกันเป็นเรื่องเดียว มันจะได้ทำอย่างเดียวหรือทำที่เดียว, แล้วก็เป็นที่สมถะและวิบัติสสนาพร้อมกันไป.

ก็ดูวิธีปฏิบัติอย่างทีกล่ามาแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อน ๆ นั้นว่า เห็นอะไร, ก็เห็นว่ามันเป็นอย่างไร ทั้งในแง่ของลักษณะ ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, ทั้งในแง่ของสัจจะหรือความจริง ว่ามันเป็นอย่างไร, จนสรุปความได้ว่า จะเห็นอะไร หรือว่าจะดูไปที่อะไร ก็ให้เห็นความเป็นอิทัปปัจจยตา คือการที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งกันเป็นสายไม่มีที่สิ้นสุด. อย่างที่เคยพูดสรุปความสั้น ๆ ว่า เรานั่งอยู่

ตรงนี้ เราเหลียวมองไปรอบด้าน ก็ไม่เห็นอะไรนอกจาก เห็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ที่ปรุปรุ่งต่างกันอยู่, แล้วก็ ไหลไป ๆ ตามความไม่เที่ยง และความที่เหตุปัจจัยมันปรุปรุ่งต่าง แล้วก็มีมันผลักใส ให้มันเกิดสิ่งใหม่ ๆ เกิดสิ่งใหม่ ๆ.

นี่อย่างนี้เรียกว่ามันเห็นในแง่ของสมณะ คือเห็น เป็นอารมณ์ มีจิตกำหนดอยู่ที่นั่น, และเห็นในแง่ของ วิปัสสนา คือเห็นว่ามันมีลักษณะอาการความจริงของมัน อย่างไร, เห็นพร้อมกันไป, เรียกว่า บวกสมาธิกับปัญญา เข้าด้วยกัน ก็แล้วกัน. สมาธิ คือมีจิตตั้งมันกำหนดแน่ว อยู่ที่อารมณ์, ปัญญา คือเห็นว่ามันมีอะไรอย่างไร, มี ลักษณะอย่างไร, มีสัจจะอย่างไร.

เช่นมองดูไปที่ก้อนหิน เมื่อจับลงไปก็ก้อนหิน กำหนดลงไปก็ก้อนหิน มันก็เป็นสมาธิ, แล้วดูเห็นว่าก้อนหินก้อนนี้ไหลอยู่เรื่อย ไหลอยู่เรื่อย ในความเปลี่ยนแปลง นี้ก็เป็นปัญญา. นี้ไม่ต้องทำหลายหนดอก ไม่ต้องทำ ๒ หน ทำหนเดียว : มองไปที่ก้อนหิน แล้วก็มีทั้งสมาธิ และมีทั้งปัญญา พร้อมกันไปในตัว.

เรื่องนี้ทำให้เรามองเห็นความฉลาดของพวกนิกายเซ็น นิกายเซ็นที่เอามาพูดกันอยู่หรือกำลังพูดกันมากขึ้น. นิกายเซ็นเขาไม่แยก, ในพวกนิกายเซ็นไม่แยกสมาธิกับปัญญาออกจากกัน เอามารวมกันแล้วเรียกว่าเซ็น ตรงกับ ภาษาบาลีว่าฌาน ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ธ्यान, แปลว่า เห่งเท่านั้นแหละ; ขอให้เห่งลงไป ที่นั่น แล้วเห็นพร้อมกันทั้งสมาธิและปัญญา. ฉะนั้นเราจึงเห็นข้อปฏิบัติของของเซ็นมันไม่แยกศีล ไม่แยกสมาธิ ไม่แยกปัญญา; เมื่อเห่งลงไป ที่อะไร มัน ก็มีศีล อยู่ ที่การเห่ง, แล้วกำหนดอยู่ที่อะไรก็เป็นสมาธิ อยู่ ที่นั่น, แล้วเห็นความจริงของสิ่งเหล่านั้นก็เป็นปัญญา; เรียกว่ามันประหยัดมาก รวม ๓ อย่างมาเป็นเรื่องเดียวกัน. แล้วก็ทำอย่างเดียว ทำอย่างเดียว ได้ผลทั้ง ๓ อย่าง.

บางทีเราจะต้องเรียกว่ามันเื่องเกินไปก็ได้ ที่แยกออกจากกัน แล้วมานั่งทำ, นั่งทำแต่ละอย่างๆ มันก็ไม่เคยสำเร็จสักที. รักษาศีลจนตายมันก็ไม่เคยมีศีลสักที เพราะมันแยกออกไปเป็นตัวสิกขาบทย่างนั้นอย่างนั้น, แล้วซึ่งก็ทำให้เต็มตามนั้นไม่ได้; เพราะมันไปตั้งใจทำโดยไม่รู้ว่าจะทำ

อย่างไร, จะทำทำไม. ที่จริงทำสติเพื่อให้เป็นเครื่อง
รองรับสมาธิ, ทำสมาธิก็เป็นเครื่องรองรับปัญญา, ถ้า
แยกทำอย่างเดียวกันก็ไม่สำเร็จได้ดอก; ฉะนั้นทำที่เดียว
พร้อมกันไปทั้ง ๓ อย่างนี้แหละมันสำเร็จประโยชน์.

มีภาพล้อของพวกเขิน อยู่ภาพหนึ่ง ซึ่งอยากจะเอา
มาเล่าฟังกันเล่น คือภาพรูปกบมันนั่งอยู่ปากกู. อาตมาก็ไม่
ค่อยจะคุ้นเคยนักดอก, แต่ที่เคยเห็นบ้างเหมือนกันแหละ,
กบมันนั่งอยู่ที่ปากกู มันนั่งขังสมาธิ. ที่มันมีคำพูดเขียน
ไว้ว่ากบมันมันพูดว่า “ถ้าเขาเป็นพระอรหันต์กันเพราะนั่ง
สมาธิแล้ว ฉันทก็เป็นพระอรหันต์กะเขาด้วยองค์หนึ่งเหมือน
กัน เพราะฉันทนั่งสมาธิมาตั้งแต่เกิดจนบัดนี้”. กบมันว่า
มันนั่งสมาธิมาตั้งแต่เกิดจนบัดนี้; นี่เป็นคำล้อของพวกเขิน
คือล้อนิกายอื่น, ล้อนิกายมหายานด้วยกันก็มี, ล้อเถรวาท
ก็ได้, ว่าที่มันยึดมันแต่เรื่องนั่งสมาธิ นั่งสมาธิ เอากัน
ตัวแข็ง ตัวอะไรไปเลย. กบมันก็ล้อเล่นให้ ว่าฉันทก็นั่ง
สมาธิมาตลอดเวลา ดังนั้นฉันทก็เป็นพระอรหันต์กะเขาองค์
หนึ่งด้วยเหมือนกัน.

นี่แหละเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า อย่าทำอะไรให้มัน
อย่างหลับลัทธิตา ไม่มองเห็นโดยรอบคอบรอบด้าน.

แล้วมีรูปภาพอีกรูปหนึ่ง ก็ล้ออย่างเดียวกันอีก
แหละว่า “พวกที่มันสำเร็จๆ, สำเร็จธรรมะนั้น; ถ้ามัน
เดินมาทางนี้, มันเดินผ่านมาทางนี้ ฉะนั้นจะกระโดดลงน้ำให้
ตั้งผลุงให้มันตกใจเลย. ให้อาจารย์ที่สำเร็จทางวิปัสสนาเดิน
ผ่านมาทางนี้ ฉะนั้นจะกระโดดลงในน้ำให้ตั้งผลุง ให้มันสะดุ้ง
เลย” นี่ก็บมันว่าอย่างนี้.

นี่เป็นเรื่องล้อ เป็นนิทานล้ออย่างยิ่ง ก็ยึดมั่น
ในการกระทำกันมากเกินไป จนว่า ทำอย่างนี้เท่านั้น, ทำ
อย่างนั้นเท่านั้น; แล้วก็ยึดมั่นผลสำเร็จกันมากเกินไปจน
เป็นเรื่องขลัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งไม่เคยมีในพระพุทธ-
ศาสนา. นี่จำไว้ก็ได้ว่า เรื่องขลังเรื่องศักดิ์สิทธิ์นั้นมัน
ไม่มีในพุทธศาสนานะ อย่าเอามา; เพราะมัน มีแต่
อิทธิปาฏิหาริย์ มัน ไปตามกฎอิทธิปาฏิหาริย์โดยตรงแล้ว
เฉียบขาด; จะเป็นเรื่องขลังเรื่องศักดิ์สิทธิ์ไปไม่ได้.

ถ้าว่าเอาเรื่องขลังเรื่องศักดิ์สิทธิ์เข้ามาใส่ไว้ใน
พุทธศาสนา มันก็กลายเป็นนั่งไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์, อ้อนวอน

ขอร้องกันอยู่ ไม่ต้องทำอะไร, เป็นถือศาสนานั่งอ้วนอวน
นั่งขอร้องกันไปเสีย; มันไม่ใช่พุทธศาสนา. ฉะนั้น
เราต้องทำอะไร ๆ ที่มันเป็นการ ประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อ
กฎของธรรมชาติอยู่ในตัว, แล้วก็มีผลเจริญก้าวหน้าไปตาม
การปฏิบัตินั้น.

เราสังเกตดู *ในอรรถกถาธรรมบท* ซึ่งมีเรื่องมาก
มาย, มากมายเหลือประมาณ ว่าพระพุทธเจ้าบอกกรรมฐาน
นะ บอกข้อความอันหนึ่งให้แก่ภิกษุรับเอาไปปฏิบัติของตน
เอง จนกว่าจะมีผล ขึ้นมา, แล้วค่อยมาเล่าเรื่องผลของการ
ปฏิบัติถวายพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าท่านก็ไม่ได้ไปนั่ง
กุมอยู่ข้าง ๆ เหมือนกะที่ทำกันอยู่ในบัดนี้, และก็ไม่ได้แยก
ออกไปเป็นสมาธิอย่างนั้น, เป็นวิปัสสนาอย่างนี้.

ท่านตรัสบอกกรรมฐานในลักษณะคล้าย ๆ กันว่า
โกอาณของเซ็น เหมือนกันแหละ แล้วภิกษุนั้นไปคิด หรือ
ไม่เชิงคิดดอก ไปคอยเฝ้าดูจนกว่าจะเห็นแจ้ง. เช่นสมมติ
ว่าไปทำซนิกที่ไม่ได้อยู่ที่นี่ และไม่ได้ไปข้างไหน ไม่มีอดีต
ไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน; ไปปฏิบัติจนให้มันเกิดความ
รู้สึกอย่างนี้สิ “ไม่ได้อยู่ที่นี่ และไม่ได้ไปข้างไหน”.

ถ้าอยู่ที่นี้มันยังมีตัวตนมีคนผู้อยู่ที่นี้; ถ้าไปข้างไหนมันก็มี
ความอยากที่จะไปข้างไหนก็มีตัวตน ที่จะอยากไปหาอะไร
ที่ไหน, แล้วมันไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน ก็เพราะ
ว่ามันเหมือนกัน.

ถ้าเราไม่มีความอยากอย่างเดียวกันนี้; ความ
หมายของอดีต อนาคต ปัจจุบัน ก็ไม่มี อย่างนี้เป็นต้น.
แทนที่ท่านจะอธิบายอย่างนี้ ท่านกลับให้ไปคิดเอาเอง ว่า
ไปทำสิ ให้มันเห็นว่ามันไม่มีอดีต อนาคต ปัจจุบัน แล้วมัน
ไม่ได้อยู่กับที่ไหน, และมันก็ไม่ได้อะไรไปไหนด้วย. มันไม่ได้
ไป มันไม่ได้มา และมันไม่ได้หยุดอยู่ที่ไหนด้วย, แยกไปคิด
เอาเองสิ.

ภิกษุก็ไปคิด พอลงมือคิดเท่านั้นแหละ มันก็เป็น
ทั้งศีล ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา เต็มพร้อมขึ้นมา : การบังคับ
ให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมัน เป็นศีล, การ หุ่นเห่กำลังใจ ทั้ง
หมดลงไปในเรื่องใดมันก็เป็นสมาธิ, และการเห็นแจ้งรู้แจ้ง
ไปตามลำดับมันก็เป็นปัญญา หรือเป็นวิปัสสนา. พอ
ภิกษุเขาลงมือฟัง, เรียกว่าฟัง ดึกว่า; ฟังในข้อที่ต้องรู้
มันก็เป็นศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นมา; ไม่ได้นั่งว่าเรื่องศีล

เรื่องสิกขาบท ๑๐ สิกขาบท ๒๒๗ อะไรอยู่ที่ไหนเลย, สำรวม
กำลังกาย กำลังใจเพ่งลงไปที่ตั้งใจ การสำรวมนั้นเป็นศีล,
การเพ่งลงไปที่ตั้งใจนั้นเป็นสมาธิ, การเห็นความจริงที่เนื่อง
กันอยู่กับสิ่งนั้นเป็นปัญญา เป็นวิบัสสนา.

นี่ในอรรถกถาทั้งหลายก็แสดงให้เห็นอยู่อย่างนี้ ซึ่ง
ทำให้เชื่อว่าในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าท่านก็บอกกรรม-
ฐานนะ ชนิดที่ไปเพ่ง แล้วมันก็จะออกมาทั้งสมณะ และ
ทั้งวิบัสสนา; ไม่เอามาแยกให้มันเป็นเรื่องมาก แล้วทำทีละ
ข้อ ๆ; แล้วทำงานตายก็ไม่ได้ รักษาศีลจนตายก็ไม่มีศีล
อย่างนี้. ระวังให้ดีกว่า สิ่งที่มีมันจะมีประโยชน์, สำเร็จ
ประโยชน์ได้จริงนั้น มันกลายเป็นเรื่องน้อย ไม่ใช่เรื่อง
มากมายเหมือนที่เราคิดนึก หรือยึดถือกันอยู่.

ธรรมชาติควบคุมให้มีศีล สมาธิ ปัญญา.

อาตมาอยากจะขอร้องให้ พิจารณาตามธรรมชาติ :
เมื่อเราจะคิดอะไร, จะทำอะไร, มันเป็นความคิดที่จะทำ ตั้งใจ
ที่จะทำ แล้วก็ตั้งใจจะทำให้ดีที่สุดพร้อมกันไปในตัว. ที่เรา
สามารถรอดชีวิตอยู่ได้ เหาชนะธรรมชาติได้นะ เพราะว่า

ธรรมชาติมันทำให้สิ่งที่มีชีวิตที่มีความตั้งใจจะกระทำ, และมี
การกระทำที่ถูกต้องพร้อมกันไปในตัว, เพียงแต่ว่ามันค่อยๆ
เป็นขึ้นมา, ค่อยๆ เป็นขึ้นมา, เรามองไม่เห็นชัด หรืออาจ
จะไม่รู้จักแยก.

ถ้าเราจะสังเกตดู เด็กเล็กๆ ที่มันโตขึ้นมาทุกวัน ๆ,
เด็กเล็กๆ ที่เที่ยววิ่งอยู่นี้ มันก็เจริญเติบโตขึ้นมาทุกวันทั้งใน
ส่วนสมาธิ และในส่วนปัญญา. เด็กตัวเล็กๆ นั้น ให้มันเขียน
ก ข ค ง มันเขียนทีขึ้นทุกวัน, เขียนเป็นแถว ๆ ก ข ค
ถึง ฮ นั้ มันเขียนทีขึ้นทุกวัน, แสดงว่ามันมีสมาธิในการ
เขียนเพิ่มขึ้นทุกวัน, แล้วมันมีความฉลาดในการเขียนให้สวย
เพิ่มขึ้นทุกวัน. นั่นคุณอะ สมาธิและปัญญาทำงานด้วยกัน
มันก็เพิ่มขึ้นทุกวัน ๆ ไม่เท่าไรเด็กคนนั้นมันก็จะเขียนหนังสือ
สวยและเร็วหรือว่าสำเร็จ.

ไม่มีอะไรคอกที่ว่าจะทำได้โดยไม่ใช้พร้อมกันทั้ง
กำลังจิต และกำลังปัญญา; ถึงจะให้มันไปอย่างไร เอา
ขวานส่งให้มันไปผ่าฟืน; ถ้ามันผ่าฟืนออกแล้วมันก็ต้อง
มีทั้งสมาธิและปัญญา. คนโง่นั้นแหละ ถ้ามันผ่าฟืนออก
มันจะต้องมีสมาธิในการที่จะเหวี่ยงขวานลงไป, แล้วมันจะมี

บัญญัติว่าเหวี่ยงอย่างไร, เหวี่ยงท่าไหนซึ่งมันจะออกง่าย ไม้
 ฟืนจะแตกออกจากกันโดยง่าย นี่ไม่มีใครมาสอนดอก, มัน
 ก็เจริญด้วยสมาธิและปัญญา ในการผ่าฟืนนั้นแหละจน
 เพียงพอ.

นี่ไม่ว่าเรื่องอะไรที่เป็นไปตามธรรมชาตินั้น ธรรม-
 ชาติมันควบคุมให้เอง; ถ้าจะให้มันมีศีลในการผ่าฟืน
 ด้วย, ก็คือมันตั้งใจ ที่จะผ่าฟืนนั้นแหละ เป็นตัวศีล. มัน
 ตั้งใจที่จะต้องผ่าฟืน ไม่นहींไปเที่ยวเสีย มันก็เป็นศีล, แล้ว
 ความแน่นแน้ในการที่จะผ่าลงไป, ความฉลาด ที่ว่าจะดู
 อย่างไม่มันจะออกจากกันได้โดยง่าย นี่มันก็เป็นปัญญา
 เป็นสมาธิ.

สมาธิและปัญญาตามธรรมชาตินี้จะมีในทุกสิ่ง
 ทุกอย่าง; แม้ว่าแม่ครัวจะหุงข้าวต้มแกงอะไรอยู่ในครัว
 ไปแยกดูเถอะ สติบัญญัติก็มี, ความแน่นแน้แห่งจิตก็มี, ความ
 สำรวมระวังอะไรก็มี; เพราะถ้าไม่มีมันทำไม่ได้นี่, มันทำ
 ไม่ได้. แม้แต่จะติดไฟขึ้นมานั้นมันก็ทำไม่ได้ ถ้ามันไม่มีทั้ง
 สมาธิและปัญญา; แต่ว่ามันเป็นธรรมชาติ เป็นของตาม
 ธรรมชาติ, แล้วมันละเอียดจนถ้าไม่สังเกตศึกษามันก็ไม่รู้;

แล้วมันก็ไม่ต้องสังเกตศึกษา เพราะใคร ๆ มันก็ทำได้, ใคร ๆ
มันก็ผ่าฟันได้, ใคร ๆ มันจุกไฟติดได้.

สมาธิและปัญญา มีตามธรรมชาติทุกกรณี.

ทุกอย่างเลยไม่ว่าอะไร ธรรมชาติควบคุมมาเสร็จ
ให้มีพร้อมกันทั้งสมาธิและปัญญา. นี้เรียกว่าเป็นเรื่องที่
ธรรมชาติกำหนดมาให้จนเป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นไป
ตามธรรมชาติ; แล้วเราจึงมีปฏิภาณอย่างนั้นอย่างนี้ มี
ไหวพริบทันทั่วทั้งที่ ที่จะต่อสู้กับอันตราย, เอาชนะอันตราย
รอดมาได้ เพราะมีใช้ทั้งสมาธิและปัญญาเพียงพอ. สัตว์
จะกัดต่อยหรือว่าสัตว์จะขบกัดให้ตาย หรือว่าจะเดินหกล้ม
หรือ ทุกอย่าง มันจะต้องแก้ไขเอาตัวรอดมาได้. ในการ
เอาตัวรอดมาได้นั้น มันมีทั้งสมาธิและปัญญา ตาม
ธรรมชาติอันเพียงพอ. ข้อนี้มันก็เป็นความดีของธรรม
ชาติ ที่มันสร้างมาให้เป็นอย่างนั้นได้ตั้งครั้งตั้งก่อน.

ถ้าเราเหยียบลงไปถูกไฟ มันก็ชักขาเข้ามาทันที
โดยไม่ต้องเจตนา. นี้ก็เป็นส่วนที่ธรรมชาติช่วยอยู่มาก
แต่ถ้ามันชักไม่ได้ละ ชักไม่ออก มันจะต้องมีความรู้ มีสติ

ปัญญา มีแก้ไข มีอะไร ให้มันรอดมาได้แหละ; แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน อากมาสังเกตดู มันก็มีเหมือนกัน เพียงแต่มันยิ่งน้อยลงไปกว่าคน ความตั้งใจที่จะกระทำมันก็มี, แล้วทำให้ศึจนสำเร็จมันก็มี. อย่างว่าของมันจะกลืนสัตว์ตัวที่โตเท่า ๆ กันเข้าไปได้นั้น แหม มันมีทั้งสมาริมีทั้งปัญญา ไปนั่งคูชิ มันจึงกลืนสัตว์ตัวโตเท่า ๆ กะงูนั้นเข้าไปได้.

ธรรมชาติต้องการให้เรา มีทั้งสมาริปัญญา, แล้วมอบให้มาทั้งสมาริปัญญา, แล้วเรามันไม่ใช่กันเสียเอง. เราประมาท เราอวดดี เราโง่ หรืออะไรก็แล้วแต่, มันไม่ได้ใช้กันให้ตีให้เต็มทีทั้งสมาริและปัญญา.

ที่นี้ถ้าเป็นเรื่องวัตถุล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับคน ที่มีความรู้สึกนึกคิดตามกฎของธรรมชาติ เราก็เห็นได้ว่ามันต้องมีอะไรมากกว่า ๑ อย่าง เท่าที่จำเป็นที่จะต้องมิตัวด้วยกัน มันจึงจะสำเร็จประโยชน์.

เช่นในกรณีที่ฝ่าฝืนนั้นนะ ขวานนั้นนะจะเหวี่ยงลงไปบนพื้นนั้น; ขวานนั้นจะต้องมีของ ๒ อย่างเป็นอย่างน้อย คือความคมกับน้ำหนัก. ขวานนั้นต้องมีน้ำหนักพอสมควรนะ ไม่ใช่เบาเป็นนุ่นนะ, แล้วขวานนั้นจะมีแต่

ความคมอย่างเดียวกันไม่ได้ ถ้ามันไม่มีน้ำหนัก ถ้ามันมีน้ำหนักแต่ไม่มีคม มันก็ไม่สำเร็จเหมือนกัน, ฉะนั้น ขวานหรือมีดที่มันจะตัดอะไรขาดลงไป มันต้องได้ทั้งน้ำหนักและความคม; สมานธิก็คือน้ำหนัก ก็น้ำหนักของมีดหรือขวานที่มันมีน้ำหนักพอที่จะพุ่งลงไป, แล้ว บัญญาคือความคม ที่มันบางคมกริบนั้นมันก็คือปัญญา. ฉะนั้นเอาน้ำหนักกับความคมบวกเข้าด้วยกัน มันจึงมีการตัด. นี่เป็นเรื่องทางวัตถุแท้ๆ มันก็ยังต้องมีทั้งสมานธิและทั้งปัญญา; แต่เราก็คงไม่ค่อยจะได้สนใจ.

ถ้าจะศึกษากันมาตั้งแต่ระดับธรรมชาติต่ำๆ แล้วคงจะเข้าใจเรื่องนี้; โดยมากเราเห็นพร้อมกันทั้ง ๒ อย่างเป็นอย่างเดียวไปเสีย. ความจริงที่หลอกลวง, ความจริงที่หลอกลวง เราไม่รู้ ไม่รู้เท่าทันมัน; เช่นเราดูหนังที่ฉายไปที่จอ เราก็คิดว่ามันหนังฉายไปที่จอ. เราไม่รู้ว่ามันประกอบอยู่ด้วยส่วนสำคัญที่สุด ก็แสงสว่างที่เพียงพอ, แล้วก็ภาพที่จะฉายไปด้วยแสงสว่างนั้น.

อย่างว่าเราเปิดแสงสว่างฉายไปที่จอขาวไม่มีภาพอะไรเลย นั้นแหละคือส่วนของแสงสว่าง. ถ้าเรามีภาพติดไปกับ

แสงสว่างนั้น มันก็ปรากฏเป็นภาพอยู่ที่จอขึ้น เราก็เห็นภาพ, เราไม่เห็นแสงสว่าง เพราะเราเห็นเป็นภาพไปแล้ว. เราก็เห็นว่ามันเป็นภาพที่จอเท่านั้น; เราไม่เคยแยกออกว่ามันเป็นแสงสว่างส่วนหนึ่ง, เป็นภาพอีกส่วนหนึ่งทำงานร่วมกัน. นี่เป็นเหตุให้คนเราไม่สามารถจะแยกออกเป็นส่วนสมาธิหรือออกเป็นส่วนปัญญา.

แสงที่แรงกล้าที่พุ่งไปที่จอขึ้นมันเป็นเหมือนกับสมาธิ, แล้วภาพต่างๆ ที่จะพาไปด้วยแสงสว่างนั้นมันเป็นปัญญา, อย่างนี้เป็นต้น; เราก็คิดว่ามันเป็นจริงอยู่ที่ว่ามันมีภาพฉายอยู่ที่จอ. นี่จริงอย่างคนโง่ คนโง่เขาจริงกันได้ อย่างนี้; แต่ถ้าคนที่มีความปัญญามันก็ว่า โอ้ ๒ อย่างนี้ มันแสงสว่างเพียงพอ, แล้วก็ภาพที่มีอยู่อย่างชัดเจน, แล้วเอาบวกกันเข้า ไปรวมกันอยู่ที่จอ. ฉะนั้น คนที่มีความปัญญาก็เห็นว่าภาพที่จอขึ้นมันไม่ใช่ภาพที่จอเป็นตัวเป็นตนอะไร; มันประกอบขึ้นด้วยของ ๒ อย่าง, คือแสงสว่างอันเพียงพอกับภาพตามที่มันมีอยู่อย่างไร, อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้น เราควรจะรู้ไว้ว่า มันประกอบอยู่ด้วยส่วนสำคัญอย่างน้อย ๒ อย่าง, มันจึงแสดงปรากฏการณ์อะไรที่มีความหมายมีค่าอะไรออกมาได้.

เหมือนอย่างที่เราเห็นรถยนต์มันวิ่ง อย่างนี้ ; เรา
ก็เห็นรถยนต์มันวิ่งเท่านั้นแหละ. เราไม่เคยคิดแยกออก
เป็น ๒ ส่วนว่า ส่วนที่เป็นเครื่องยนต์ที่มันทำให้เกิดกำลัง
นั้นมันก็ส่วนหนึ่ง, แล้วล้อที่มันจะหมุนด้วยแรงของเครื่อง
ยนต์นั้นมันอีกส่วนหนึ่งนะ มันคนละส่วนนะ ซึ่งพวกนาย
ช่างเขารู้ดี. อย่างภาษาเครื่องยนต์เขาก็พูดว่า ไม่มีโพลค
ไม่มีโพลค, เครื่องยนต์หมุนอยู่เฉยๆ ไม่ได้เข้าเกียร์, หรือ
ไม่ได้พาดผ่านสายพานอะไรที่ไหน, มันก็เป็นเครื่องยนต์ที่
หมุนๆ หมุนเป็นบ้าไปเลย. มันเหมือนกับสมาธิเป็นกำลัง;
ถ้ามันเข้าเกียร์หรือมันหมุน่วงสายพานเข้าไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง
สิ่งนั้นมันก็เคลื่อนไหวไปตาม.

เช่นรถมันวิ่งไปได้ หรือว่าไคนาโมมันส่งไฟฟ้าออก
มาอย่างนี้เป็นต้น; เราไม่แยกออกจากกันโดยความรู้สึกว่า
มันเป็น ๒ เรื่องแรงๆ ๒ เรื่องใหญ่ๆ แผลคอยู่ด้วยกัน, ก็
เรื่องกำลังของเครื่องยนต์นั้นส่วนหนึ่ง, แล้วเครื่องอะไรที่
จะเอามาผูกติดเข้ากับกำลังของเครื่องยนต์ ให้มันหมุนให้มัน
แสดงอะไรต่างๆ นี่มันอีกส่วนหนึ่ง, มัน ๒ ส่วน. แต่เรา
มองดูที่เดียวก็เห็นเป็นเรื่องเดียวเสมอ; เห็นรถยนต์วิ่ง

เท่านั้นเอง, หรือเห็นอะไรทำอะไรได้แปลกๆ ต่างๆ เป็น
โรงสี เป็นอะไรก็ได้.

ฉะนั้น จึงพูดได้ว่า ส่วนที่เป็นกำลัง นั้นมัน เป็น
สมาธิ ส่วนที่มันทำอะไร ต่างๆ ได้ นั้นมัน เป็นปัญญา.
ฉะนั้น เมื่อเครื่องสี่ขาอยู่ในโรงสี มันมีทั้งสมาธิและมีทั้ง
ปัญญา, เป็นธรรมชาติแท้ๆ ไม่มีชีวิตจิตใจ มันก็ยังคง
มีส่วน ๒ ส่วนที่สำคัญ คือสมาธิและปัญญา.

ที่พูดเสียยืยยาวนี้ ก็เพื่อให้เข้าใจกันสักคนหนึ่ง
ว่า ที่มันจะสำเร็จประโยชน์อะไรได้นั้นมันต้องมีครบทั้ง ๒
ส่วนอย่างนี้ : ส่วนสมาธิหรือส่วนสมถะนี้เป็นตัวกำลัง, ส่วน
วิปัสสนาหรือส่วนปัญญานั้นมันเป็นการกระทำตามที่ต้องการ
ให้กระทำอย่างไร.

เอาละ, เป็นอันว่า สมาธิกับปัญญาแยกกันไม่ได้
หรือ สมถะกับวิปัสสนาแยกกันไม่ได้; แล้วศีลนั้นเป็น
ลูกน้อย เป็นลูกพ่วง คอยติดไปด้วยเสมอ. พอให้มันมี
การทำเออะ มันก็มีศีลอยู่ในนั้นเสร็จแหละ เพราะมันต้อง
บังคับให้ทำให้สม่ำเสมอ.

ฉะนั้น เรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา นั้นเป็นความลับ
 ของธรรมชาติ ที่อะไร ๆ มันจะสำเร็จได้ด้วยเรื่อง ศิล สมาธิ
 ปัญญา : สมาธิเป็นตัวกำลัง, ปัญญาเป็นตัวกระทำ ตาม
 ความมุ่งหมาย, ศิลนั้นเป็นพื้นฐาน สำหรับรองรับให้การ
 กระทำนั้น ๆ เป็นไปได้โดยง่าย. ฉะนั้นควรจะขอบคุณศิลป
 สมาธิ ปัญญา เป็นหลักซึ่งลึกลับของธรรมชาติอยู่ตาม
 ธรรมชาติ ซึ่งเราไม่ค่อยจะมองเห็นกัน. ที่นี้อาตมานอก
 จากต้องการจะให้มองเห็น, แล้วยังต้องการให้ปรับปรุง
 ให้ดีที่สุด ให้เหมาะสำหรับยุคปรมาณู.

การแก้ทุกข์ไข่มรรค๘ทั้งศีล-สมาธิ-ปัญญา.

ที่นี้จะดูกันในส่วนของธรรมะล้วน ๆ ก็คือที่ว่า เมื่อ
 มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นจะต้องแก้ไข, โดยเฉพาะคือความทุกข์
 แล้วมันก็ต้องมีสิ่งที่แก้ไขนั้นแหละมีคุณสมบัติครบถ้วน ;
 อย่างที่เรียกว่า มรรคมืองค์ ๘, มรรคมืองค์ ๘ ซึ่งท่องกัน
 อยู่ได้ทีทุกคน. แต่เราก็มักจะมองที่เดียวข้างนอกว่ามัน
 มรรคมืองค์ ๘ เท่านั้น; เหมือนกับเห็นรถยนต์วิ่ง ไม่ได้
 เห็นว่าระบบต่าง ๆ ในรถยนต์นั้นมีอยู่หลายระบบ. ในมรรค

มีองค์ ๘ นั้น ระบบใหญ่นี้มันมีระบบย่อยแฝงอยู่ในนั้น ;
 เช่น ระบบศีล ๓๒ แก่สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว,
 ระบบสมาธิ ๓๒ แก่สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ,
 แล้วก็ ระบบปัญญา ๓๒ แก่สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो. ใน
 อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือในองค์ทั้ง ๘ นั้น มีศีล สมาธิ
 ปัญญา ๓ ส่วนประกอบกันอยู่ มันจึงทำงานได้, ไม่มีศีล
 ก็เหมือนกับไม่มีแผ่นดินเหยียบ, ไม่มีสมาธิ ก็คือไม่มีกำลัง,
 ไม่มีปัญญา ก็ไม่มีความคมอะไรที่จะตัดปัญหาได้.

ฉะนั้น จึงรู้ไว้เถอะว่า สมาธิกับปัญญานี้มันเป็น
 สิ่งที่ต้องร่วมกัน, ทำงานร่วมกัน โดยที่ไม่แยกกัน. ดังนั้น
 การที่พวกเซ็น พวกนิกายเซ็น เขาเอามารวมกันเสียเรียกว่า
 เซ็น แล้วหมายความทั้งสมาธิ และทั้งปัญญา ทำงาน
 ไปด้วยกัน, ก็นับว่าเขาฉลาดนะ. ถ้าเราไม่นึกให้ดี เราก็
 ยังโง่งอยู่แหละ; ถ้าเรานึกให้ดี ก็จะต้องเรียกว่ามันจริง
 อย่างที่เขาปรับปรุงกันใหม่ มาเรียกว่า เซ็นอย่างเดียว มีทั้ง
 ศีล สมาธิ ปัญญา; ไม่ต้องมานั่งเป็นกบ, กุบนั่งสมาธิเป็น
 พระอรหันต์อยู่ที่ป่ากรู. นั่นถ้ามันคิดแยกกันแล้วมันจะ

เป็นอย่างนั้น, ที่มันทำพร้อมกันหมดทั้งศีล ทั้งสมาธิ และทั้งปัญญา.

เราชาวพุทธนี้มีอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นหลักอยู่แล้ว, แล้วในอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นก็มีศีล สมาธิ ปัญญาอย่างยิ่งอยู่แล้ว, ก็เป็นอันว่าเราควรจะมีมองเห็นตามที่เป็นอยู่จริง ว่า ๓ อย่างนี้ต้องขวนเข้าด้วยกัน เหมือนกับเชือกเกลียว ๓ เกลียวมันขวนเข้าด้วยกันเป็นเชือกเส้นเดียว สำเร็จประโยชน์.

นี่ถ้าถามว่า สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณูคืออะไร? แล้วก็ตอบว่า ระบบปฏิบัติที่มันครบถ้วนที่สุด โดยหลักธรรมชาติ, แล้วมันก็มีผลดีที่สุทธรวดเร็วยิ่งที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ทันแก่เหตุการณ์นั้น.

บางคนอาจจะถามว่า ถ้าอย่างนั้นเท่าที่พระพุทธเจ้าท่านได้กล่าวไว้ว่ามันไม่เพียงพอหรืออย่างไร? มันหลับตาตามอย่างนี้ไม่ต้องตอบก็ได้. ท่านกล่าวไว้เพียงพอกินเสียอีก; แต่ลูกศิษย์มันโง่ มันไม่เอามาใช้ให้ครบถ้วนรวดเร็ว. ให้ทันแก่เหตุการณ์ อย่างกะว่าใช้ได้ทันควันทันท่วงทีในยุคปรมาณู.

ที่ท่านตรัสไว้ น้ำมันพอสำหรับยุคปรมาณู หรือยิ่งกว่ายุคปรมาณูมันก็พอ หรือมันก็ทัน; แต่ว่าลูกศิษย์นั้นมันปล่อยให้อะไรๆ แล้วบางทีมันก็แยก, แยกออกไปเป็นหลายเรื่องจนทำไม่ไหว. แทนที่จะเอามาชวนเป็นเรื่องเดียว มันก็แยกออกเป็นหลายเรื่องจนทำไม่ไหว; มันจะโง่หรือฉลาดก็ลองคิดดูว่า ถ้าคนคนหนึ่งมันเอาเชือก ๓ เกลียวมาแยกออกเป็นเกลียวๆ แล้วเอาไปใช้ล่ามควายคู่สิ มันจะโง่สักเท่าไร.

ถ้าเชือกเส้นหนึ่งมันมี ๓ เกลียว ใช้ล่ามควายได้ แล้วมันแยกออกมาเหลือเกลียวเดียว เส้นเดียว เกลียวเดียว เส้นเดียว มันจะล่ามควายได้อย่างไร. นี่เป็นเรื่องที่จะต้องดูกันให้เห็นว่า ท่านตรัสไว้ดีแล้ว สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม, มันสำเร็จประโยชน์แน่, แต่เรามันทำไม่ถูกกับเรื่อง.

นี่อาตมาก็เป็นห่วงว่า ถ้าเราจะปล่อยไว้รุ่งม่งามอยู่อย่างนี้ มันจะไม่ใช้อะไรได้ในยุคปรมาณู ซึ่งต้องการความถูกต้องที่สุด สมบูรณ์ที่สุด รวดเร็วที่สุด อะไรที่สุด, จึงได้พูดเรื่องนี้ จึงได้บรรยายคำบรรยายชุดนี้ เรียกว่าชุดสมณะและวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู.

ต้องมีสมณะวิปัสสนาเตรียมรับยุคปรมาณู.

ที่นี้ก็ดูโดยหัวข้อที่ ๒ ว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นมาจากเหตุอะไร? ทำไมจะต้องมีสิ่งนี้? ก็ต้องมีสิ สมณวิปัสสนาที่เหมาะสมสำหรับยุคปรมาณู; เพราะเรากำลังเห็นว่ายุคปรมาณูที่กำลังคืบคลานเข้ามารุนแรง, รุนแรงยิ่งขึ้น, ใกล้เคียงเข้ามา, จะต้องทำอะไรเตรียมพร้อมไว้สำหรับรับสถานการณ์ในยุคนั้น. แต่เราจะไม่พูดเพียงเท่านั้นดอก มันจะกลายเป็นว่าธรรมะนี้มันมีค่าน้อยเกินไป; เราจะมองดูกันมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่ส่วนลึก ตามธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณของสัตว์ที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ เราก็จำเป็นที่จะต้องมีส่วนเหลืออยู่แล้ว.

พูดให้มันสั้นก็ต้องพูดว่า ธรรมดานั้นเราก็ถูกความทุกข์ครอบงำย้ายเอาเป็นธรรมดาอยู่แล้ว; แต่ครั้นมาถึงยุคปรมาณูนี้ ความทุกข์นั้นมันจะครอบงำย้ายแรงขึ้น ยิ่งขึ้นมากขึ้น หนักขึ้น, แล้วเราจะไม่เตรียมพร้อมสำหรับที่จะแก้ไขการปฏิบัติให้มันหนักกันได้อย่างไร. ธรรมดาเราก็มีความทุกข์อยู่โดยธรรมชาติแล้ว; ครั้นถึงยุคปรมาณูสิ่งที่เรียกว่า ความทุกข์นั้นมันก็จะรุนแรง แบบปรมาณูด้วย

เหมือนกัน. พุทธบริษัทก็ต้องมีความรู้ มีอะไร ที่จะ
แก้ไขได้, ทำนทานได้. มิฉะนั้นก็ต้องนั่งร้องไห้อยู่
เป็นอมาตยาปุตติกภัย, ภัยที่แม่กับลูกก็ช่วยอะไรกันไม่ได้;
นั่นจะต้องร้องไห้อยู่เพราะเหตุนั้น, กิจคู่ให้คี่.

ธรรมดาเราถูกอะไรเบียดเบียนอยู่? อาตมาจะ
พูดแบบอุปมา เพราะว่าอุปมานั้นมันง่ายดี, พูดตรงๆ โดย
อุปมัยนั้นมันจำยาก; ว่าเราตามธรรมดา^{นี้}มันอยู่ในสภาพ
ที่เหมือนกับว่าถูกตบซ้ายที่ขวา^{ที่}, ซ้ายที่ขวาที่อยู่ตลอดเวลา.
ตามธรรมดาตามธรรมชาติของคน^{นี้} มีสภาพเหมือนกับถูก
ตบหน้าซ้ายที่ขวา^{ที่} ซ้ายที่ขวา^{ที่} อยู่ตลอดเวลา เห็นไหม?
ถ้าไม่เห็นมันก็เกือบจะไม่มีเรื่องพูดนะ; ถ้าขนาด^{นี้}แล้วยัง
ไม่เห็น. อะไรตบหน้าซ้ายที่ขวา^{ที่}ล่ะ? ก็คือสิ่งในโลก
ที่มันมีค่าให้เกิดความพอใจ และเกิดความไม่พอใจ.
ที่พูดว่า ซ้ายที่ขวา^{ที่} หมายความว่าในแง่หนึ่งด้วยความพอใจ.
ในอีกแง่หนึ่งด้วยความไม่พอใจ ใครมองเห็นชีวิต^{นี้}ว่าเหมือน
กับถูกตบหน้าซ้ายที่ขวา^{ที่}ที่อยู่ตลอดเวลา; ^{นี้}เรียกว่าเขา
เริ่มต้นเห็นที่ถูกต้อง, เริ่มต้นการเห็นที่จะเป็นประโยชน์
ต่อไป.

เรื่องนั้นควรจะเอาไปพูดกัน, ไปศึกษากันให้ดีๆ, ว่าทำไมเราจึงอยู่ในสภาพที่เปรียบเสมือนถูกตบหน้าอยู่ ชั่วที่ขวาทที่อยู่ตลอดเวลา? ในโลกนี้มันมีของเป็นคู่ๆ, ถูกกำหนด ถูกสมมติ ให้เป็นคู่ๆ ด้วยความโง่ ด้วยความไม่รู้ของคนนั่นเอง; แต่คนเขาก็ต้องถือว่านี่เป็นเรื่องจริง. นี่เป็นเรื่องเช่นนั้น, นี่เป็นเรื่องเช่นนั้นเองของคนโง่; แต่เป็นเช่นนั้นเองของคนโง่ เป็นความจริงที่มันหลอกลวงคนโง่, แล้วคนโง่มันไม่รู้, แล้วคนโง่เขาถือว่านี่เป็นความจริง.

มันน่าหัวที่ว่า ทุกคนมันมีความจริงของตนทั้งนั้นแหละ ที่คนไปศึกษาเรื่องของพระพุทธเจ้า นั้นยังเป็นการจริงของพระพุทธเจ้าอยู่; มันยังไม่เป็นการจริงของคนนั้น จนกว่าคนนั้นจะได้ผ่านเรื่องนั้นไปจริงๆ. ลูกเด็กๆ มันก็มีความจริงตามแบบของลูกเด็กๆแหละ. นี่เราจึงไม่สามารถดึงลูกเด็กๆให้มาทำอย่างอื่นจากที่มันไม่ต้องการ; เพราะมันมีความจริง มีความพอใจอยู่ระดับหนึ่ง, เด็กวัยรุ่น คนหนุ่มสาว, คนพ่อบ้านแม่เรือนอะไรเขาก็มีความจริงตามความรู้สึกของเขาอยู่แบบหนึ่ง ซึ่งเอาไปแทนกันไม่ได้.

ฉะนั้นความจริงมันจึงมีหลายระดับตามความรู้สึกรู้สึก หรือสติปัญญาที่จะรู้สึกของบุคคลนั้น ๆ ในระดับนั้น ๆ มันจึงมีความจริงอย่างไ้ อย่างหลอกลวง ที่คนโง่มันถือว่าเป็นความจริง อยู่พวกหนึ่ง, แล้วมีความจริงแท้ อย่างที่พระอรหันต์ได้เข้าถึงแล้ว มันก็อย่างหนึ่ง, แล้วมัน มีความจริงระหว่างตรงกลาง นะ ที่ว่ามองเห็นข้างโน้นแล้ว แต่ว่ามันก็ไปไม่ได้ มันยังต้องติดอยู่ฝั่งนี้; เหมือนกับคนที่มองเห็นฝั่งนู้นแล้วว่าปลอดภัย แต่แล้วมันก็ยังไปไม่ได้; มันก็ยังติดอยู่ที่ฝั่งนี้, มันเป็นความจริงชนิดที่เรียกว่าเหยียบเรือสองแคมอยู่อย่างนี้.

คนยังหลงในความจริงที่หลอกลวง.

โลกนี้เป็นที่น่ารักน่าพอใจ เราก็หลงไหล แล้วก็คิดว่าถูกแล้ว; ทุกคนเขาเลยคิดว่า ถูกแล้วที่เราจะหลงไหลในรสอร่อยสวยงามอะไรต่างๆ ในโลกนี้ มันก็ถูกแล้ว. นี่ความจริงที่หลอกลวง มันก็เป็นความจริงที่สุดของคนโง่. ที่นี้ต่อมาเขาก็เริ่มศึกษาปฏิบัติวิปัสสนาเห็นว่า โอ้, มันไม่ใช่อย่างนั้นนี่, มันไม่ใช่มีตัวตนอย่างนั้น, มันไม่ใช่มี

สิ่งที่ยึดถือ มันหมายไค้อย่างนั้น ไปยึดถือที่โรมันกัดเอา
ทุกที ก็มีความอยากที่จะไม่ยึดถือ ก็จะไม่มันตัวคนนะ;
แต่แล้วมันก็ทำไม่ได้ เพราะความยึดถือมันแน่นแฟ้นเกินไป.

เรื่องนี้เรามีอุปมาเปรียบเหมือนกับว่า บุรุษเขามี
ภรรยาเป็นที่ถูกอกถูกใจหลงใหลรักใคร่อย่างยิ่ง. ที่นี้ต่อมา
ก็ปรากฏแน่นอนว่า ภรรยาคนที่จริงก็เป็นคนมีชู้เป็นคนแล้ว;
แต่เขาก็ยังหย่าขาด หรือบอกเลิก หรือไล่ภรยานั้นไม่ได้
เพราะความที่หลงรักมันยังมีมากกว่า. เขาก็ต้องอยู่กับภรรยา
ที่เขาเห็นได้ว่าเป็นอันตรายนั้นต่อไปก่อน, จนกว่าจะมีอะไร
มากขึ้น ๆ มีน้ำหนักรมากขึ้น ๆ, จนเขาจะตัดใจได้ เขาก็จะ
หย่าขาดจากภรรยา.

เหมือนกับว่าโลกนี้ ที่จริงมันเป็นโลกที่ชั่วร้าย ไป
ยึดถือเข้าแล้วมันกัด; เหมือนกับที่เราเคยยึดถือมาแล้ว
ยึดถือเรื่องสวยเรื่องงาม เรื่องสนุกสนานเอร็ดอร่อย เรื่อง
ลาภยศสรรเสริญ เรื่องรูป เสียง กลิ่น รส ฯลฯ มันยึดถือ
มานานแล้ว จนติดในความยึดถือแล้ว; แม้จะมาปฏิบัติ
พอสักว่าเห็นเท่านั้นแหละก็ว่า โอ้, นี่มันกัดทุกที มันกัด
ทุกที; แต่อย่างนั้นแหละ, อย่างนั้นแหละ มันก็ยังเลิก

ไม่ได้ ยังปล่อยวางโลกนี้ไม่ได้, ยังยึดถือโลกนี้ ยังกอดรัด
เอาโลกนี้ไว้ในฐานะเป็นสิ่งที่เป็นที่ปรารถนาอยู่นั่นเอง, จน
กว่าเมื่อไรอบรมสติปัญญามากพอ มันจึงจะละได้ล่ะ.

เอากันง่าย ๆ อย่างนี้ก็แล้วกัน พวกคิดบุญนี่ละ,
พวกคิดบุญ มันก็รู้ว่าไม่ดี แล้วมันก็อยากจะเลิก แล้วมัน
ก็เลิกไม่ได้. -มันคิดเหล่า มันรู้ว่าแล้ว มันอยากจะเลิก
มันก็เลิกไม่ได้, เพราะอะไรล่ะ นี่เพราะว่ารสอร่อยนั้นมันยัง
ผูกพันอยู่มาก มันเลิกไม่ได้; เหมือนกับบุรุษนั้นจะทิ้ง
ภรรยาแล้วคนนั้นไปไม่ได้ เพราะว่าความรักความผูกพันมา
แต่ก่อนมันยังมีมาก.

เช่นเดียวกับมนุษย์นี้พอเกิดมาในโลกนี้ก็รักใคร่ผูก
พันในโลกนี้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้มมารมถ์
เรื่อย ๆ มาจนบัดนี้, ความจมลึกลงไปในความหลงรักนั้นมัน
ยังมากอยู่ ยังถอนไม่ออก ถอนไม่หมด มันก็ทนเจ็บปวด
ไปก่อน, ทนเจ็บปวดไปก่อนจนกว่าถึงวันหนึ่งกินหนึ่งมัน
จะละได้; เหมือนกับว่าถึงวันหนึ่งกินหนึ่งคนนั้นมันจะทิ้ง
บุญได้ หรือมันจะทิ้งเหล่าได้.

นี่แหละเป็นเรื่องที่ว่า ความจริง, ความจริงมันมี เป็นชั้น ๆ : ความจริงของคนโง่ เขาก็ยึดถือไว้ด้วยชีวิตจิตใจ. ต่อมาเขารู้ว่ามันไม่จริง มันมีอันโน้นซึ่งจริงกว่า; แต่เขาก็ละความจริงที่เคยยึดถือมาแต่ก่อนยังไม่ได้, เขาก็ต้องเพิ่มสมณะ เพิ่มวิปัสสนาให้มากขึ้น ๆ นะ มากพอ. เขาก็จะค่อย ๆ ละความจริงที่โง่ ที่หลอกลวงนั้นได้มาตามลำดับ; ระหว่างนั้นก็เรียกว่ามันเหยียบเรือ ๒ แคม : เห็นว่ามีฝ่ายโน้นที่สบาย ที่เป็นสุข ที่ไม่มีทุกข์; แต่มันก็ยังต้องอยู่กับฝ่ายนี้ซึ่งยังมีความทุกข์ ก็เรียกว่าความจริงที่คาบเกี่ยวกันอยู่ระหว่างคนที่มันยังไม่อาจจะเปลี่ยน หรือจะข้ามไปฝ่ายโน้นได้. แล้วต่อมา ๆ มัน ปฏิบัติสูงเข้า ๆ ก็พบความจริงเรื่องอนัตตา; ปล่อยวางได้หมดสิ้น ก็มีความจริงฝ่ายอนัตตา, ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา, ไม่ย้อนกลับไปหาอัตตาที่เคยยึดถือมาแต่ก่อนอีก.

ทุกคนจะเป็นอย่างนี้, ทุกคนจะเป็นอย่างนี้ แม้ว่า เป็นพุทธบริษัทมันโง่ มันมีความจริงอย่างโง่, มีความจริงอย่างหลอกลวงถืออยู่มาแต่ก่อนเป็นบุดูชน. พอได้มาฟังธรรมะนี้ รู้ว่านั่นมันโง่, นั่นมันจมอยู่ในความทุกข์, มันก็

อยากจะมาฝ้ายนี้ฝ้ายที่ไม่มีทุกข์; แต่มันยังมาไม่ได้ เพราะมันยังถูกผูกพันอยู่ด้วยอัสสาหะ เสน่ห์อันร่อยของโลก โลกที่แล่วมา; ก็เพิ่มสติ เพิ่มสมณะเพิ่มวิปัสสนาให้สูงขึ้นๆ จิตมันก็จะน้อมมาในฝ้ายที่จริงแท้, จริงไม่หลอกลวงก็อ่อนคทา จึงจะไม่ยึดถือสิ่งใดโดยความเป็นของตนได้อีกต่อไป.

ถ้ามองเห็นส่วนนี้ ก็คงจะมองเห็นว่าเรา ควรจะเร่ง, เร่งเพิ่มกำลังของสมณะ และ วิปัสสนา ให้มากขึ้นโดยเร็วอย่างไร ให้มันสมกับที่ว่าเป็นยุคปรมาณู.

นี่เป็นเรื่องอุปมาที่จำง่ายว่า เราอยู่ในโลกนี้อย่างไร เวลา อยู่อย่างคนโง่เขลา อยู่อย่างบุดูชน แล้วมันก็จะต้องถูกตบหน้าซ้ายที่ขวาที่, ซ้ายที่ขวาที่อยู่ตลอดเวลา, หรืออาจจะเรียกว่า ทุกลมหายใจเข้าออกก็ได้, แล้วมันยินดีที่ยินร้ายที่, ยินดีที่ยินร้ายที่. เดียวถูกตบหน้าเพราะเหตุหนึ่งเพราะเหตุนี้ : เดียวด้วยเรื่องลูก เดียวด้วยเรื่องสามี, เดียวด้วยเรื่องภรรยา, เดียวด้วยเรื่องทรัพย์สินสมบัติ, เดียวด้วยเรื่องเกียรติยศชื่อเสียง, ล้วนแต่มันพร้อมที่จะตบหน้า. ใ้ไ้มา มันก็ตบอย่างหนึ่ง, เสียไปมันก็ตบอีกอย่างหนึ่ง, ถ้าใ้มา

มันทำให้รัก รักแล้วก็โง่จมลึกลงไปด้วยความยึดถือ, เสียไป
มันก็เสียใจร้องไห้คร่ำครวญ, นี้เรียกว่ามันทั้งที่ยินดีและทั้งที่
ยินร้าย.

บุญจะเป็นทุกข์หรือชั่วย่อมขึ้นอยู่กับคุณ

ถ้าจิตมันอยู่ต่ำ ถึงขนาดที่ยินดียินร้ายอะไรอยู่ได้
แล้ว ก็ให้รู้เถอะว่ามันเหมือนกับ ถูกตบหน้าอยู่ซ้ายที่
ขวาที่ อยู่ตลอดเวลา. เมื่อกินข้าวอร่อย มันก็ ถูกตบ
หน้าด้วยความยินดีในความอร่อย; เมื่อกินข้าวไม่อร่อย
มันก็ ถูกตบหน้าด้วยความโกรธ ความโมโหโทโส; เรียก
ว่ามันน่าสังเวชยิ่งกว่าน่าสังเวชเสียอีก. ที่ว่าธรรมชาตินี้
คนบุญชุน คนไม่รู้อะไร มันมีชีวิตอย่างที่เปรียบเสมือนหนึ่ง
ถูกตบหน้าซ้ายที่ขวาที่อยู่ตลอดเวลา ด้วยของที่เป็นคู่.

ของที่เป็นคู่ๆ นั้นมีมาก เช่นอันแรกก็คือ ยินดี
และยินร้าย นี้ ที่นี้ว่ามัน ได้มา มัน เสียไป, มัน แพ้ มัน
ชนะ, มัน เอาเปรียบเขาได้ แล้วมัน ถูกเขาเอาเปรียบ.
นี่มันเป็นคู่ๆ เป็นคู่ๆ หลายสิบคู่ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะทบ

หน้า ก็กักหัวใจของคนคนนั้น อยู่ที่ ๒ ฝ่ายแหละ เพราะ
ของคู่.

ของคู่ นี้มัน มี ๒ ฝ่าย ฝ่ายไหนมา มันก็กักอย่าง
หนึ่ง; ฉะนั้นเราจึงถูกกักอยู่ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง; จน
กว่าเราจะเปลื้องออกไปหมดว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง, มันเป็น
อิทัปปัจจยาเช่นนั้นเอง, ไม่มีตัวกูไม่มีของกู, ไม่มีตัวตน
ไม่มีของตน. เมื่อไม่มีตัวตน แล้วมันจะตบหน้าใคร?
มันไม่มีตัวตนที่จะถูกตบหน้าเสียแล้ว มันก็ ไม่มีการตบ
หน้า, มันก็เลย ไม่มีสภาพที่เรียกว่าจิตนี้เป็นทุกข์ทน
ทรมาณ.

นี่เป็นเรื่องริบคว่นสำคัญเหมือนกับเรื่องปรมาณู
หรือไม่? ขอให้ลองคิดดู เรื่องนี้ริบคว่นยิ่งสำคัญยิ่งเหมือน
กับเรื่องยุคปรมาณูหรือไม่? ถ้าใครมองเห็นความจริงอย่างนี้
อาตมาก็คงจะเห็นว่า เป็นเรื่องริบคว่นที่สุด, ริบคว่นกว่า
อะไร จะต้องริบทำเสียให้ได้ แก้อิทัปปัจจยาให้ได้ ก่อนแต่
ที่ตัวจะตาย. แต่คนทั้งหลายไม่มองเห็น. ดังนั้นคนทั้ง
หลายจึงประมาทอยู่ หลับหูหลับตาประมาทอยู่; ประมาท
อยู่เหมือนกับว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น. ถ้ามาให้หัวเราะก็หัวเราะ.

มาให้ร้องไห้ก็ร้องไห้สบายไปเลย. ร้องไห้ที่หัวเราะที่, ร้องไห้ที่หัวเราะที่, อยู่บ่อย ๆ สบายไปเลย; เพราะไม่รู้สึกรู้ว่า เหมือนกับถูกตบหน้า.

แต่ถ้าว่าเป็นผู้ศึกษาเรื่องจิต, ใคร่ครวญเรื่องจิต, มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตแล้ว, เขาก็จะสังเกตเห็นว่า จิตนี้มันถูกระทบกระแทกจาก ๒ ฝ่าย คือฝ่ายที่ทำให้ยินดี และฝ่ายที่ทำให้ยินร้าย. ฝ่ายที่ทำให้ยินดีมันก็ กระทบกระแทกเอาแบบหนึ่ง, ฝ่ายที่ทำให้ยินร้ายมันก็กระทบ กระแทกไปอีกแบบหนึ่ง. แต่คนโง่มันไม่รู้ เพราะเหตุอะไร? เพราะเหตุว่ามันไม่รู้, เพราะเหตุว่าหนังมันหนาเกินไปก็ได้. มันไม่มีความรู้สึก ประสาทของมันไม่รู้เรื่องนี่เอาเสียเลย, เพราะมันไม่มีปัญญาที่แท้จริงในทางธรรมะเอาเสียเลย; เหมือนกับว่าหนังมันหนาจนไม่มีความรู้สึกอะไร. นี่เราก็ ต้องขูดเกลตาวิชา หรือความหนา ออกเสียให้มัน บางลง ๆ ก็จะค่อย ๆ รู้สิ่งเหล่านี้. อาการอย่างนี้เป็นเรื่อง ต่ำนิจ์เหมือนกับเรื่องปริมาณหรือไม่ว่า ก็ขอให้ลองคิดดู.

ถ้าเรามีความรู้เรื่องสุญญตา วางจากตัวตน เพราะมันเป็นเพียงอิทัปปัจจยตา มัน ก็ไม่มีตัวตนที่ถูกตบ

หน้า, ไม่มีตัวใครที่จะคงอยู่สำหรับถูกตบหน้า ชายที่ขวาท
อยู่ตลอดไป; นั่นแหละ ตัวเรื่องมันอยู่ที่นั่น, แล้วความจี
หรือไม่ว่ามันจีก็ขอให้คิดดูเอาเอง.

ถ้าเราปฏิบัติเรื่อง ไม่เที่ยงทนอ, ไม่มีตัวทนทนอ,
เช่นนั้นเองทนอ, สักว่าธาตุเท่านั้นทนอ, อิทัปปัจจยทา
เท่านั้นทนอ, เหมือนอย่างทีอธิบายกันมาแล้วทั้งหลาย ๆ
ครั้งนะ มันก็หมดตัวทน. ตัวตนมันค่อย ๆ จางไปหายไป,
จนไม่มีตัวทนอะไรตั้งอยู่สำหรับให้ถูกตบหน้า, นั่นนะ
มันจบเรื่องทีตรงนั้น.

มนุษย์ยอมได้รับทุกข์เพราะตนใจเอง.

เดี๋ยวนี้โลกนี้มันอยู่ในสภาพที่โง่งง ๆ; อตมา
พูดอย่างนี้ไม่มีใครเชื่อ. ท่านผู้ฟังทั้งหลายเชื่อหรือไม่เชื่อ
ว่าโลกปัจจุบันนี้มันอยู่ในสภาพที่โง่งง ๆ. นี้ก็เพราะว่าเรา
ไปมองดูในส่วนที่มันฉลาดในเรื่องวัตถุ, มันฉลาดในเรื่องทำ
อะไรแปลก ๆ ขึ้นมาใหม่จนเราต้องซื้อต้องใช้มัน. แม้แต่
เครื่องถ่ายวีดิโอ^๕ มันก็เป็นความฉลาดของคนยุคนี้; แต่
เราก็พูดว่ามันกำลังโง่งง ๆ. ถ้ามันไม่ต้องมีเรื่องอย่างนี้มันก็ได้

แล้วมันจะต้องมีให้ยุ่งทำไมล่ะ? แล้วถ้ามันมีของก็อย่างนี้แล้ว มันก็ไม่ใช่เพื่อให้รู้ธรรมะดอก; ใช้เพื่อทำให้มันลุ่มหลงในเรื่องสวยงามอร่อยยิ่งขึ้น; มันสร้างสิ่งพิเศษสำหรับให้มนุษย์โง่ลง จมปลักลงไปในความหลงยิ่งขึ้น.

ฉะนั้นอะไรๆ ที่ว่าเป็นความฉลาดในอุควิทยาศาสตร์นี้, เครื่องมือพิเศษต่างๆ นี้ มองในแง่โง่ๆ ก็ว่ามันเป็นเรื่องความฉลาดของมนุษย์. แต่ถ้ามองในแง่ที่ลึกซึ้งกว่ามันเป็นความโง่ของมนุษย์ ที่จะทำให้ตัวเองให้มันเน้นซ้ำที่นี้, ให้มันหลงไหลอยู่ที่นี้, ให้มันติดพันอยู่ที่นี้, ให้มันออกไปได้ยากที่สุด.

ดังนั้นเราจึงสรุปความว่าโลกปัจจุบันนี้อยู่ในสภาพที่โง่ลงๆ ในการสร้างสันติภาพ, ต้องมีข้อความกำกับซัดลงไปหน่อยว่า "ในการสร้างสันติภาพ". โลกนี้มันโง่ลงๆ แล้วมันก็ฉลาดยิ่งขึ้นๆ ในการที่จะสร้างวิกฤตการณ์, สร้างวิกฤตการณ์ ให้มันยุ่งยากลำบากมากขึ้น. นี่มันเจริญกันอยู่อย่างนี้. ฉะนั้นที่ว่าจะไปโลกพระจันทร์ได้หรือจะไปไหนได้ มันก็ไม่ใช่เพื่อสันติภาพเลย; มันเพื่อสงคราม หรือการเบียดเบียนที่ยิ่งไปกว่าเดิม. เราจึงพูดว่า

โลกมันโง่งง ๆ ในเรื่องของสันติภาพ มันจะต้องมีวิธีแก้ที่ถูกต้อง คืออย่าให้โง่งง, อย่าให้โง่งง, ให้ฉลาดขึ้นจริง ๆ. เรื่องที่ไม่ต้องทำก็อย่าไปทำ อย่าทำขึ้นมา, อย่าทำขึ้นมา, ถ้าทำขึ้นมาแล้วต้องใช้เพื่อสันติภาพ.

เที่ยว ^{ขึ้น}สังสรรค์สรวลเฮฮา อะไรต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาจะเติมโลกนี้ ^{ขึ้น} มันเพื่อสนองกิเลส, ส่งเสริมกิเลสของคนให้เห็นแก่ตัว. ดังนั้นความฉลาดทั้งหมดคนมันจึงไม่ทำให้เกิดสันติภาพขึ้นมา.

ของที่ดีพิเศษ ที่แพงที่สุด ที่ของใหม่ที่สุด ออกมาใหม่ที่สุด แพงที่สุดนี้ ^{ขึ้น} เพื่อมาทำให้คนมันโง่มากขึ้นกว่าเดิม, ให้หลงไหลลงไปในเรื่องที่ให้จิตใจมันถูกผูกพันยึดมันอยู่ที่นั่น ก็เลยไม่มีฟ้าสว่าง ไม่มีความสว่างของความโง่. นี่เอาตามจริงนึกถึงเรื่องสมถวิปัสสนาที่จำเป็นสำหรับยุคปรมาณู.

ที่จริงมันก็มองเห็นเหมือนกันแหละว่า เขาก็รู้สึกกันอยู่บ้าง เขาพยายามที่จะให้คนในโลกนี้พ้นจากความทุกข์ ออกมาเสียจากความทุกข์; แต่มันไม่ถูกเรื่องมันก็ออกมาไม่ได้. ส่วนที่มันสร้างขึ้นมาเพื่อให้คนหลง จมอยู่ในกอง

ทุกชั้นนั้นมันมากกว่ามากมายนัก; ฉะนั้น ถ้าสมถวิปัสสนา ไม่เพียงพอ ไม่เข้มแข็งเพียงพอ ไม่แหลมคมเพียงพอ มันทำลายความโง่เหล่านี้ไม่ได้. ฉะนั้นความเจริญในทางโลกยิ่งมากขึ้นเท่าไร มันยิ่งเพิ่มความโง่ให้แก่โลกมากเท่านั้น; ดังนั้นสิ่งที่จะแก้ไขป้องกันได้คือ สมถะและวิปัสสนาจะต้องเพิ่มขึ้นตามให้ทันกัน, จึงว่าเราจะต้องมีระบบปฏิบัติสมถะและวิปัสสนาที่ถูกต้อง รวดเร็ว และทันกันกับความก้าวหน้าของโลกบุดูชน ซึ่งยังเป็นบุดูชนมากขึ้น, เขาฉลาดในการหลอกตัวเองมากขึ้น.

มนุษย์นี้ได้รับความทุกข์ยากลำบากแสนเข็ญเนื่องมาจากความโง่ของตัวเอง สร้างขึ้นมาทั้งนั้นแหละ. ข้อนั้นมันลึกเกินไปหรืออย่างไร ที่มนุษย์ได้รับความยุ่งยากลำบาก จนถึงกับว่ากลัวจนนอนไม่หลับอยู่แล้วนี้; มันเป็นผลของความโง่ของตัวเองที่มันสร้างขึ้นมา มันไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร, สิ่งนั้นคืออะไร, แล้วมันก็กลัวสิ่งนั้น ซึ่งมันก็เป็นผู้สร้างมันขึ้นมา.

การอธิบายธรรมะในส่วนนี้ คุณมีอุปมาตรง ๆ กันอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งแปลกก็เหมือนกันแหละ; ฝ่ายพุทธก็ตี ฝ่าย

เวทาคะของพราหมณ์ก็ดี, เขาเล่าเรื่องเห็นเชือกเป็นงู
 แล้วก็เห็นทุกซ์เพราะงูที่ตัวสร้างขึ้นมาเอง : ก็ว่าแสง
 เตือนมันไม่ใช่กลางวัน มันเป็นแสงเตือนกลางคืน แล้วมัน
 ก็มีตขมุกขมัว, แล้วเชือกท่อนหนึ่ง เชือกขาดๆ ท่อนหนึ่ง
 มันมานอนอยู่ มากลึงอยู่, แล้วคนนั้นมันเดินมาที่นั่น.
 แสงสว่างไม่พอ มันคิดว่างู แล้วมันก็กระโดดโหยงเลย,
 ร้องให้คนช่วย. นี่เขาเรียกว่างูนั้นมันสร้างขึ้นมาเอง งูโง่,
 งูโง่ตัวนั้นคนโง่สร้างขึ้นมาเอง, แล้วคนนั้นก็เดือดร้อนด้วย
 งูโง่, แล้วมันไม่รู้ว่างูนี้โง่ หรือว่างูไม่จริง งูไม่มีปาก. มัน
 เชื่อเหลือประมาณว่างูนี้เป็นงูเต็มๆ ร้อยเปอร์เซ็นต์ มันเลย
 กลัว มันเลยสะตั้ง มันร้องกรรกร้าตาคคนช่วย.

นี่เหมือนกับว่ามนุษย์เคี้ยวมัน ไม่มีแสงสว่างแห่ง
 จิตใจพอ มันก็ไปทำสิ่งที่มันเป็นอันตรายขึ้นมาเอง แล้ว
 มันก็กลัวกันเอง.

อย่างว่า ลูกแมวมันจะกลัวก้อนอิฐหรือท่อนไม้;
 ถ้าเราเอาเชือกมาผูกลูกแมวเข้ากับท่อนไม้, มันก็กลัวท่อนไม้
 โดยคิดว่าเป็นอันตราย แล้วมันก็ร้อง ร้องเพราะความกลัว.

เหมือนกับคนสมัยนี้ เขาสร้างอะไรขึ้นมาด้วยคิดว่า
 จะดี จะก้าวหน้า จะได้เปรียบ จะร่ำรวย จะอะไรก็ตาม,
 แต่แล้วมันก็เป็นเหตุให้เขาต้องเดือดร้อนด้วยความกลัว หรือ
 ปัญหาหลายอย่างหลายประการที่เกิดขึ้นมาจากสิ่งนั้น. ใน
 เรื่องเศรษฐกิจก็ดี ในเรื่องการเมืองก็ดี ในเรื่องอะไรก็ดี,
 มันสร้างสิ่งที่ทำให้ตัวเองต้องหวาดกลัวหรือเป็นปัญหาที่ต้อง
 แก้ขึ้นมาเอง เพราะว่าปัญญามันไม่เพียงพอ. ฉะนั้นใน
 บ้านเรือนของใครก็ตาม อย่าเอาสิ่งชนิดนี้เข้ามาใส่ไว้มันจะ
 หลอกหลอนให้โง่ ใ้กลัว ให้นอนไม่หลับ ให้ได้เป็นโรค
 ประสาทในที่สุด. สิ่งที่รบกวนประสาทนั้นอย่าเอาเข้า
 มา; ถ้าเอาเข้ามามันก็มากัดเจ้าของ อย่างน้อยก็ทำให้ได้
 เป็นโรคประสาทนอนไม่หลับ. วิบัสสนาก็คือความรู้ที่แจ่ม
 แจ็งที่จะขจัดสิ่งเหล่านี้ออกไป.

เดี๋ยวนี้เราไม่มีปัญญาพอ ก็เห็นเชือกเป็นงู, สิ่ง
 ที่มันไม่เป็นอันตรายอะไรก็เอามากลัวเสียจนจะขาดใจ, แล้ว
 สิ่งนั้นเกิดมาจากความโง่ของเขาเองที่ไม่รู้จักคิดจักนึกให้มัน
 ถูกทาง, สิ่งเหล่านี้มันก็เกิดมากขึ้น. อีกทางหนึ่งตรงกัน
 ข้ามมันก็เห็นกงจักรเป็นดอกบัว : สิ่งที่จะช่วยได้แท้จริง

มันไม่เห็นว่าจะช่วยได้, ที่เป็นอันตรายมันกลับเห็นว่าช่วยได้; ฉะนั้นคนจึงไปหาเหยื่อของกิเลสมาแก้ปัญหของตน. นี้เรียกว่าคนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว, เอาเรื่องที่ร้ายกว่ามาแก้เรื่องที่ร้ายน้อยกว่า เอาเรื่องที่ร้ายมากกว่ามาแก้ปัญหาเรื่องที่ร้ายน้อยกว่า ก็มีอยู่ทั่วไป. นี้เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เรื่องไม่มีก็สร้างให้มีขึ้นมา; เช่นเห็นเชือกเป็นงูไม่มีก็สร้างงูขึ้นมาด้วยความโง่; ถึงคราวที่จะขจัดมันออกไปก็ทำไม่ได้ กลับเห็นไปในทางที่ตรงกันข้าม ไปเอาสิ่งที่ไม่อาจจะแก้ได้มาเป็นเครื่องสำหรับจะแก้.

พูดไปก็ถูกค่าแล้วเรื่องนี้ ขึ้นพูดมากกว่ามันมันก็ถูกค่าอีกแหละ คือเรื่องหลัง เรื่องศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเครื่องราง เรื่องอะไรต่างๆนั้น ซึ่งที่จริงมันแก้ไม่ได้; แต่ก็จะไปเอามาแก้, แล้วก็สร้างกันขึ้นมาไม่มีหตุคมีหย่อน จนอาตมาเคยถามคนบางคนที่เขาแขวนพระเครื่องนะ บอกว่า “นี่เราจะสร้างพระเครื่องขึ้นมาให้เต็มบ้านเต็มเมือง คุณจะหมดทุกข์ไหม?” สร้างพระเครื่องกันให้เต็มโลกเลย โลกนี้จะหมดความทุกข์ไหม? เขาก็บอกว่าไม่ๆ, เขาก็รับที่ว่าไม่ทั้งที่เขาก็แขวนอยู่หลายองค์.

สิ่งที่มันช่วยไม่ได้มันจะเอามา, สิ่งที่มันช่วยได้มันไม่เอาเนี่ย จะทำอะไรล่ะ? นี่สิ่งที่มันจะช่วยให้เกิดสติปัญญา เฉลียวฉลาดสลัดออกไปได้ มันไม่เอาเนี่ย, แล้วมันไปเอาสิ่งที่มียึด ให้มีกมณฑ์ให้หลงยึดมันถือมันมากขึ้นไปเอามา, นี่แล้วจะทำอย่างไร? นี่เป็นเรื่องเป็นความผิดของใคร? เป็นความผิดของพุทธศาสนา เป็นความผิดของสาวกของพระศาสนา หรือเป็นความผิดของใคร? ขอให้ช่วยกันคิดดูให้ดีๆ.

เมื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ปัญญาหรือวิปัสสนา ที่เพียงพอ มาเท่านั้นแหละ มัน จะชำระสะสางความมีกมณฑ์เหล่านั้นให้หายไป.

สมถวิปัสสนาจะหยุดวิกฤตการณ์ได้.

เอ้า, ที่นี้คุยด้วยหัวข้อต่อไปที่ว่า สมถวิปัสสนายุคปรมาณูนี้มันจะให้ประโยชน์อะไร? ที่จริงมันกับออกมาเรื่อยๆ จะให้ประโยชน์อะไร. เคียงวันเราก็จะพูดให้มันชัดลงไปง่ายขึ้นๆ ว่า เพื่อหยุดวิกฤตการณ์ทั้งหลายเสีย, แล้วมีสันติภาพอันถาวร. ความยุ่งยากลำบากผิดปรกตินั้นเรา

เรียกว่าวิกฤตการณ์; ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้ก็มีสันติภาพ. โลกนี้มีอยู่ ๒ อย่างที่มันเผชิญกันอยู่ : วิกฤตการณ์หรือสันติภาพ. ถ้าเต็มไปด้วยความยุ่งยาก ก็เรียกว่าวิกฤตการณ์; ถ้าเต็มไปด้วยความสงบ เรียกว่าสันติภาพ, เพื่อระงับวิกฤตการณ์ทั้งหลายเสีย แล้วไม่สร้างขึ้นมาใหม่, แล้วเพื่อมีสันติภาพอันถาวรแทน นี่เราจะต้องใช้สมถวิปัสสนาที่เหมาะสมสำหรับยุคปรมาณู.

พูดโดยใจความก็คือ เอาความมืดออกไปเสีย เอาแสงสว่างเข้ามา, แล้วก็เดินเสียให้ถูกต้อง; ความมืดออกไป แสงสว่างเข้ามา แล้วจะไต่เดินให้ถูกต้อง, เรื่องมันก็มีเท่านั้น ความมุ่งหมายก็มีเท่านั้น. ที่ว่าพูดให้เป็นอุปมา ก็เคยพูดแล้วแต่วันก่อน หรือลืมเสียแล้ว ว่า สมถวิปัสสนาที่ถูกต้องนั้น มันจะเป็นผ้าเช็ดหน้าตาของคนร้องไห้; ผ้าเช็ดหน้าตาของคนร้องไห้ ตั้งแต่หน้าตาของคนขอทาน ขึ้นไปจนถึงหน้าตาของมหาเศรษฐี, มหาเศรษฐีก็ร้องไห้เป็นเหมือนกัน, ฆ่าตัวตายเป็นเหมือนกัน, กับอกกับใจเป็นเหมือนกัน, มันมีหน้าตาออกเหมือนกัน. ผ้าที่จะเช็ดหน้าตาระดับนั้นมันก็อันนี้แหละ ความรู้อันนี้ : ความรู้เรื่องสมถวิปัสสนา ที่เพียงพอสำหรับคนยุคนี้.

คนขอทานถ้ามันโง่มันก็ร้องให้เป็นเหมือนกัน, แล้วมันก็ต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าตานี้ผืนเดียวกัน, ผืนเดียวกัน. ลองคิดดู จำเป็นหรือไม่จำเป็น ระหว่างคนขอทานไปถึงมหาเศรษฐี ซึ่งมีอยู่หลายระดับนะ, ระหว่างนั้นมีคนอยู่หลายระดับ : คนจนธรรมดา คนชาวไร่ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ อะไรก็ตาม ขึ้นไปถึงมหาเศรษฐี พระราชมหากษัตริย์ เทวดาในสวรรค์. ถ้าพวกเทวดาในสวรรค์เกิดร้องให้ มันก็ต้องเช็ดหน้าตาด้วยผ้าผืนเดียวกันนี้. มันเป็นอย่างนี้, มันไม่มีอันอื่นที่จะช่วยเช็ดหน้าตาของคนโง่ได้ นอกจากสมณะและวิปัสสนาที่ถึงขนาด และเหมาะสมสำหรับยุคปรมาณู

แล้วมันอุปมาได้หลายเรื่องแหละ หลายเรื่อง; เรื่องที่กล้วกันนัก กล้วกันนักแล้วหาเครื่องรางมาแขวนแก้ความกลัว นั้นมันก็ไม่มีอะไรดอก ที่มันจะแก้ความกลัวได้นอกจากความรู้อันถูกต้องของสมถวิปัสสนา ที่เหมาะสมแล้วจริงๆ มันป้องกันได้; เพราะว่ามันไม่ทำให้เกิดอวิชชา คัดณาอุปาทาน แล้วทำให้เกิดทุกข์, มันไม่อาจจะเกิดทุกข์ขึ้นมา ในจิตใจของบุคคลผู้มีสมถวิปัสสนาที่ครบถ้วน

สำหรับยุคปรมาณู. จิตใจของเขาก็เย็น ๆ เย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลสเข้ามาแผดเผา เพราะมีความหมายของคำว่า นิพพาน; นิพพาน คือเย็น ๆ, เย็นอยู่ในทุก ๆ ระดับ ในจิตใจของบุคคลชนิดนี้ จนกว่าจะถึง ระดับสุดท้าย เย็นเด็ดขาดไปเลย, มันไม่มีตัวคนแล้ว ไม่เกิดกิเลสใดๆ ได้เลย ก็เป็นนิพพานขั้นสุดท้าย.

หรือถ้าชอบว่า อมตะ, อมตะ ไม่ตาย อยู่เหนือความตาย มันก็อันนี้อีกแหละ : มีสมถวิปัสสนาให้ครบถ้วนถึงขนาดเกิด จะไม่มีใครตาย, ไม่มีบุคคลที่จะเป็นผู้ตาย, จึงไม่มีความตาย เรียกว่าเป็นอมตะ ไม่มีการตาย เพราะไม่มีบุคคลที่จะเป็นผู้ตาย. เกี้ยวนี้ยัง มีความยึดถือว่าบุคคล คือตัวเราอยู่ มันก็ต้องมีผู้ตาย มีผู้เกิด ผู้แก่ ผู้เจ็บ ผู้ตาย. เราเข้าถึงสติปัญญาอันสูงสุดของพระพุทธเจ้า จนถึงไม่มีตัวตนของใครแหละ มันก็ไม่มี ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

นี่แหละคือความมุ่งหมาย ที่ว่า จะต้องมีสติปัญญา ระดับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคนี้ ซึ่งมีอะไร ๆ ล้วนแต่ช่วยให้เกิดความโง่ทั้งนั้นแหละ. ความเจริญในโลก บัจจุบันนี้

ลิวน์แต่ช่วยให้เกิดความโง่ทั้งนั้น, ก็ให้ลุ่มหลงในของใหม่ ของแปลก ของเอรีคอร่อยสวยงาม ยิ่งขึ้นไป; ไม่ทำให้สามารถจะรู้สึกว่าจะอะไรควร อะไรไม่ควร, อะไรพอดี อะไรเกินพอดี มันไม่มีนี่ แล้วมันก็ลุ่มหลงกันไปเสียตั้งแต่เล็ก ๆ; เพราะว่าเด็กพอคลอออกมาจากท้องแม่ขึ้นมาในโลกยุคปัจจุบันนี้ มันก็มีอะไรพร้อมที่จะให้หลง เด็ก ๆ เหล่านั้นก็ตั้งต้นหลง ก็หลงยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนไม่มีอะไรดีไปกว่าสิ่งที่ตัวเองชอบ. ฉะนั้น เด็กสมัยนี้ จึงไม่มีบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ บุญกุศล ศาสนาอะไรก็ไม่มี มีแต่ตัวกู, ตัวกูที่ต้องการจะได้อะไรตามที่กิเลสของเขาต้องการ. มันมันเป็นปัญหา. นี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนเป็นอย่างนั้น แต่ว่ากำลังเป็นมากขึ้น, แล้วก็จะเป็นกันทุกคนในโอกาสหนึ่งข้างหน้า. เดือนยังไม่เป็นถึงขนาดนั้นด้วยกันทุกคน; แต่มันเตรียมพร้อมที่จะเป็นอย่างนั้นด้วยกันทุกคน.

ทั้งนั้นใครมีลูก มีหลาน มีเหลน ช่วยกันระวังให้ดี; ช่วยจับลูกหลานเหลนให้มันเดินถูกทาง, ให้มันหันหน้าเดินถูกทางไปในทางที่ควรจะเดิน; มิฉะนั้นมันก็เท่ากับว่า 'ปล่อยให้มันเดินเข้าไปในนรก, เดินเข้าไปในกองไฟ, เดิน

เข้าไปในสิ่งที่มันทำให้ชีวิตนี้ไม่มีประโยชน์อะไร, มีแต่ปัญหา มีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น.

ฉะนั้น ขอให้ถือว่า ความรู้^{นี้}เป็นของจำเป็นที่จะต้องมีไว้ สำหรับคน^{นี้} สำหรับมนุษย์ สำหรับคน, ไม่อย่างนั้นก็จะไม่มีความเป็นคน ก็มันจะไม่ผิดแปลกแตกต่างจากสัตว์.

เอาละ, เวลานั้นก็ไปมากแล้ว ขอโอกาสพูดอีกข้อหนึ่งให้มันจบเสียที่ว่า เป็นข้อสุดท้ายว่า มันจะได้โดยวิธีใด, จะมีสมถวิปัสสนาที่เหมาะสมสำหรับยุคปรมาณู^{นี้}ได้โดยวิธีใด?

ต้องเพิ่มกำลังของสมถวิปัสสนา.

พูดแล้วมันก็เหมือนกับว่าอะไรละ กำมือทุบแผ่นดินนะ ไม่มีทางจะผิด, ก็พูดไปตามหลักของพระพุทธศาสนา กำปั้นทุบดิน ไม่มีทางจะผิด, แล้วมันก็ถูกในทางโง่ก็ได้ ถูกในทางจริงก็ได้. เราก็เอาในทางที่มันถูก ที่จะจับทุกข์ได้, ที่มันจริงมันจะจับทุกข์ได้.

เราจะต้องรู้ว่า หลักธรรมะที่มีอยู่แล้วนั้นแหละ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ อย่างยิ่งอย่างเดียวกัน ที่จะแก้ปัญหานั้นได้ ทางนั้นเท่านั้น ทางอื่นไม่มี. อริยมรรคมีองค์ ๘ ทางนั้นเท่านั้น, ทางอื่นไม่มีดอก ที่จะแก้ปัญหาคับทุกข์เหล่านั้นได้. การที่เพิ่มกำลังของอริยมรรคมีองค์ ๘ มันก็คือเพิ่มกำลังของสมณะและวิปัสสนานั้นเอง ;

พระพุทธเจ้าท่านเคยใช้แทนกันได้, เคยตรัสใช้แทนกันว่า มรรค ทางดับทุกข์นั้น หรือว่าวิธีปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์คืออะไร. บางที่ท่านก็ตรัสระบุอริยมรรคมีองค์ ๘, บางที่ท่านก็ตรัสระบุสมณะและวิปัสสนา, ในบาลีมีทั้ง ๒ อย่าง ; แต่ว่าคนไม่ค่อยได้ยิน เพราะเขาไม่ค่อยเอามาพูดมาสอน, เอามาพูดมาสอนกันแต่สูตรที่ระบุไปยังอริยมรรคมีองค์ ๘ สูตรที่ระบุไปยังสมณะและวิปัสสนาไม่ค่อยเอามาสอน. แต่ที่จริงมันก็เป็นเรื่องเดียวกัน สมณวิปัสสนาก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘.

การที่ไม่เอามาพูดมันก็ทำให้ขาดความรู้ไปอย่างหนึ่งแหละ ว่ามันยังมีเรียกชื่ออย่างอื่นได้อีก ; เพราะ ด้วยเหตุไม่เอามาสอน ก็เข้าใจเคลื่อนคลาดได้ จนรู้สึกว่

สมถวิปัสสนาเป็นเรื่องอื่นไปเสียก็มี. เช่นในหมู่คน
 บางพวกเขาว่า สมถวิปัสสนาสำหรับคนอยู่ป่า สำหรับคน
 ทั่วโลกไปแล้ว อย่างนี้ก็มี; บางคนก็มากไปกว่านั้นว่า
 แม้อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เหมาะสำหรับคนที่ทิ้งโลกไปจากโลก
 ไม่อยู่ในโลก อย่างนี้ก็มี. ที่จริงมันเป็นเรื่องเดียวกัน, มัน
 ต้องมีต้องใช้แก่คนทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้.

ฉะนั้นเราปฏิบัติสมถวิปัสสนา ชนิดที่มองเห็น
 สิ่งทั้งหลายทั้งปวงถูกต้องอยู่ตามที่เป็นจริง ว่าอย่างไร,
 แล้วก็บอกตัวเองว่า เช่นนั้นหนอ, เช่นนั้นหนอ, เช่นนั้น
 หนอ; นี้จะเพิ่มกำลังของสมถะและวิปัสสนา; ระบุ
 ชื่อให้มันชัดเจนไปกว่าเพิ่มกำลังของธรรมฐิติญาณ. การ
 เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพิ่มกำลังให้แก่ญาณ ที่จะเห็น
 อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; แล้วมันก็จะเกิดนิพพานญาณ
 คือญาณที่จะเห็นพระนิพพาน. เพิ่มกำลังให้แก่ญาณที่จะ
 เห็นว่า เช่นนั้นหนอ เท่านั้นเองหนอ สักว่าอิตถิปัจจยตา
 เท่านั้นหนอ เพิ่มกำลังให้แก่ญาณพวกนี้ คือหนอให้ถูกต้อง
 หนอให้มากพอเถอะ แล้วมันก็จะเพิ่มกำลังให้แก่ญาณ ที่จะ
 เห็นว่านิพพานนั้นเป็นอย่างไร, ก็ความคับทุกข์นั้นเป็น

อย่างไร. เพิ่มกำลังให้แก่ธรรมฐิติญาณ แล้วมันก็จะทำให้เกิดนิพพานญาณ.

ถ้าว่าจะให้ไฟมันลุกแรงขึ้น เราก็ต้องเติมเชื้อเพลิง, เติมฟืนเติมเชื้อเพลิง. ถ้าเราต้องการให้นิพพานญาณแรงขึ้น ๆ เราก็เติมเชื้อเพลิงให้มัน คือธรรมฐิติญาณ; การปฏิบัติหนอ หนอ หนอ ทุกชั้นตอนอย่างทีกล่าวนมาแล้วนั้นเป็นธรรมฐิติญาณ; เหมือนกับว่าฟืน หรือน้ำมัน หรือเชื้อเพลิง อะไรที่ใส่เข้าไปแล้วไฟมันจะลุกมากขึ้น. ไฟในที่นี้คือไฟที่จะกำจัดความมืด, ไฟที่จะกำจัดอวิชชา ทำให้เห็นนิพพาน ทำให้เข้าถึงนิพพาน. ฉะนั้น ถ้าปฏิบัติเห็นความเป็นจริงของทุกสิ่งอยู่หนอ หนอ, หนอ ถูกต้องอยู่นั้น, หนออย่างถูกต้องนะ ไม่ใช่หนออย่างผิด ๆ อย่างที่พูดกันมาดีแล้วนั้น. ถ้าหนออย่างถูกต้องอยู่ตลอดเวลา มันก็เพิ่มกำลังแห่งนิพพานญาณ, ไฟของพระนิพพาน จะส่องสว่างทั่วไปหมดเลย.

ถ้าพูดให้เป็นวัตุถุ์ว่า เพิ่มเชื้อเพลิงให้แก่ธรรมะ, ธรรมะจะได้ลุกโผลงขึ้นมา. ไฟของธรรมะนั้นมอด มันจะดับอยู่แล้ว ไม่มีแสงอยู่แล้ว เพิ่มเชื้อเพลิงให้แก่ไฟ

ของธรรมชาติ, ไฟธรรมชาติจะไต่ลู่กโพลง แสงสว่างส่องไปทั่ว แล้วคนก็จะไต่เดินถูกทาง; ให้เดินไปๆ จนถึงความจริงอันสูงสุด คือเรื่องที่ว่า ไม่มีตัวตน โดยแท้จริง.

เหมือนอุปมาที่ว่าเมื่อตะกั่วที่ขี้ว่า ชายหนุ่มคนหนึ่ง เขาหลงรักภรรยาของเขา ด้วยความรักอันมากมาย; แม้ปรากฏว่าภรรยาเป็นคนเลว มีชู้ เขาก็หย่าขาดไม่ได้. เขาก็จะต้องเติมเชื้อเพลิงของความรู้ของความต้องการ ให้มันมากขึ้น จนเขาสามารถที่จะทิ้งภรรยาที่เลวคนนั้นไปเสียได้. เรื่องมันก็จะจบ ปัญหามันก็หมด, ความทุกข์มันจะไม่มี.

เดี๋ยวนี้เราหลงรักในโลก หลงรักโลก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้มมารมณฺ์ จนมันกัดเอาๆ ก็ยังหลงรัก, กัดเอาๆ ก็หลงรัก. การที่กัดเอานั่นคือหมายความว่ามันมีชู้ มันไม่ได้ซื้อตรงต่อเรา แต่เราก็ยังละมันไม่ได้; เหมือนคนโง่ทิ้งบุตรไม่ได้ คนโง่ทิ้งเหล่าไม่ได้ ก็เพราะอะไร; เพราะว่ามันไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะสละเสน่ห์เล็ก ๆ น้อยๆ เหล่านี้เสียได้.

เราจึงมองเห็นโทษอันเลวร้ายของอัตตา, อัตตา จนว่าอยู่ด้วยกันไม่ได้แล้ว จะต้องหมกอัตตากับเสียที.

เที่ยวข้อย่างศิกัญจะอยู่ในระหว่างลึงเลฯ; เหมือนคนที่
เกลียดขบู่หรือแล้วยังทิ้งไม่ได้ เกลียดเหล่าแล้วยังทิ้งไม่ได้ใน
รูปแบบเดียวกัน. นี่เที่ยวนี้เราก้ยังเมาในอิตตา ยึดมัน
ตัวกู ของกู จนทิ้งมันไม่ได้, มันไม่เข้มแข็งพอที่จะทิ้งมัน
ได้ ไม่อาจจะทิ้งมันได้. ฉะนั้นขอให้เพิ่มกำลังให้แก่กรรมะ
หรือวิปัสสนาสมณะที่เป็นไฟที่จะลุกขึ้นส่องเป็นแสงสว่างด้วย
แล้วก็จะเผาผลาญกิเลสร้ายเหล่านั้นด้วย.

เป็นอยู่ด้วยอริยมรรคถึงสัมมาวิมุตติได้.

ถ้าว่าเป็นอยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือสมถ-
วิปัสสนาอันแท้จริงแล้ว ความเห็นตถตา—ตถตา—ตถตา,
เช่นนั้นเอง—เช่นนั้นเอง—เช่นนั้นเอง—เช่นนั้นเอง, มัน
ก็แรงขึ้น ๆ, มันเช่นนั้นเอง คือไปตามอิทัปปัจจยตา, ไม่มี
ส่วนไหนที่จะไปถือเอามาเป็นตัวตน—ของตนได้ จนกระทั่ง
ไม่ถือเอาสิ่งใดส่วนใดระดับใดมาเป็นตัวตน—ของตน มันก็
ไม่มีความทุกข์. จิตเป็นทุกข์ไม่ได้คอก; ถ้าจิตนี้มัน
เห็นตถตาอยู่แล้วมันเป็นทุกข์ไม่ได้, ถ้าจิตนี้มันเห็น
อิทัปปัจจยตาอยู่แล้วมันเป็นทุกข์ไม่ได้; เพราะมันไม่ไป

ยึดถือเอาอะไรมาเป็นตัวตนของมัน, กระทั่งตัวมันเองคือ
ตัวจิตเอง. จิตนั้นก็ไม่ยึดถือโดยความเป็นตัวตนของมัน
เอง อย่างนี้; เพราะเห็นตามที่เป็นจริง เป็นจิตหลุดพ้น,
เป็นจิตหลุดพ้น.

เป็นอันว่า เร่งเครื่องของการเห็นตถตา — เช่นนั้น
เอง ก็ได้, สุนฺญตา — วางจากตัวตน ก็ได้, เห็นอิทัป-
ปัจจยตา — ว่ามันเป็นเพียงอิทัปปัจจยตา ก็ได้, มันเป็น
เรื่องเดียวกันหมดแหละ คือเรื่องไม่มีตัวตนก็แล้วกัน. เกียว
มันสมรส มันแต่งงานกับอัตตา ตัวตน ที่เป็นของหลอกหลวง
มาตลอดเวลา มันหย่าขาดกันไม่ได้. ฉะนั้นมัน ต้องเพิ่ม
ความเข้มแข็ง ในการที่จะถือเอาความถูกต้อง หรือ
ความคับแค้นความทุกข์เป็นหลัก; จะมาหลงจมอยู่กับมาร
กิเลสमत่านองนี้ทำไมกัน! เมื่อมาหลงจมอยู่กับกิเลสमत่านอง
นี้แล้ว มันก็เหมือนกับโลกปัจจุบันนี้ ซึ่งใกล้ต่อ
ความวินาศเข้าไปทุกที; เจริญ, เจริญแต่ในทางที่จะทำลาย
โลกนั่นเอง. พังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อว่าโลกนี้มันเจริญ, เจริญ
แต่ในทางที่จะทำลายโลกนั่นเอง ที่เรียกว่าภัยแห่งยุคปรมาณู
ที่จะมาถึงข้างหน้า.

เอาละ, ขอให้ไปทำให้มากยิ่งขึ้น ในเรื่องของ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือจะเรียกว่าสมถวิปัสสนาก็ได้ มันก็เป็นเรื่องเดียวกัน. อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นส่วน เหตุสมบูรณ์แล้ว; อีก ๒ องค์ ซึ่งเป็น ส่วนผลก็จะเกิดขึ้นมา คือสัมมาญาณ สัมมาวิมุตติ ซึ่งไม่ได้ค่อยเอามา พูดยกกันในการเล่าเรียนในประเทศเรา.

เรื่อง *สัมมาญาณ สัมมาวิมุตติ* รวมกันเป็น *สัมมัตตะ ๑๐* เต็มไปหมดเหมือนกันในพระบาลี. แล้วถือว่าเป็นเรื่องตัวพรหมจรรย์ ทั้งส่วนเหตุและส่วนผล. ถ้า พูดยกกันแต่ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นพรหมจรรย์แต่ในส่วน เหตุเท่านั้น คือปฏิบัติเพื่อตัดเท่านั้น; แต่พอมีสัมมา ญาณ มีความรู้ถูกต้อง, สัมมาวิมุตติ หลุดพ้นถูกต้อง มัน ก็เป็นพรหมจรรย์ในส่วนผล เกิดขึ้น, ก็ครบทั้งเหตุและ ทั้งผล มันก็เลยดับทุกข์โดยประการทั้งปวง.

เรื่อง *สัมมัตตะ ๑๐* ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ เพิ่มสัมมาญาณกับสัมมาวิมุตติเข้าอีก ๒ ข้อ เป็นสมบูรณ์ แห่งพรหมจรรย์, มีทั้งเหตุและทั้งผล. เมื่อเป็นครบทั้ง ๑๐ อย่างนี้ *พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกว่ามันสมบูรณ์* คือ

มัน เป็นยาถ่าย, วิเรนนะ - เป็นยาถ่าย กินเข้าไปแล้วมันก็ถ่ายตัวตนออกหมด, เป็นยาถ่ายที่กินเข้าไปแล้วถ่ายตัวตนออกหมด. สัตว์ที่มีความเกิดจะพ้นจากความเกิด, สัตว์ที่มีความแก่จะพ้นจากความแก่, สัตว์ที่มีความเจ็บจะพ้นจากความเจ็บ, สัตว์ที่มีความตายจะพ้นจากความตาย. นี่เพราะกินยาถ่ายที่เรียกว่า สัมมัตตะ ๑๐. บางทีก็เรียกว่า ยาให้อาเจียน เรียกว่า วมน, วมน กินแล้วอาเจียน ๆ อาเจียน ๆ อาเจียน ๆ จนอัสสัททอ อัสสัททอ; หรือบางทีก็เรียกว่า โทวน - น้ำชำระบาป/ น้ำชำระบาปนี้ อาบแล้ว ๆ อาบแล้ว มันก็หมดตัวตน หมดตัวตน.

พูดอย่างนี้พูดเปรียบเทียบให้เป็นอุปมาฝ่ายวัตถุ เพื่อจำง่าย พอหมดตัวตน แล้วอะไรจะเกิด จะแก่ จะเจ็บ จะตายเล่า? เพราะฉะนั้นเราก็มีหวังที่จะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย เพราะได้กินยาถ่ายเหล่านี้, กินยาให้อาเจียนเหล่านี้, เพราะได้อาบน้ำล้างบาปชนิดนี้ ซึ่งเราไม่ค่อยจะพูดกัน. เกี้ยวมันถึงเวลาแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งแล้ว ไกลเข้ามาทุกทีแล้วที่จะต้องสนใจเรื่องนี้. ดังนั้นขอให้ช่วยกัน ทำให้โลกนี้สมบูรณ์ด้วยสมถวิปัสสนา สำหรับยุคปรมาณู

ด้วยกันโดยเร็วจงทุกคนเถิด. เรื่องมันจบ จงช่วยกันทำ
โลกนี้ให้สมบูรณ์ด้วยสมถวิบัติสสนาที่เหมาะสมสำหรับยุคปรมาณู
โดยเร็วเถิด.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยาย
ขอแสดงความหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะขยับเขยื้อนกันบ้าง,
ขยับเขยื้อนเคลื่อนที่กันบ้าง ในการที่จะทำให้สิ่งเหล่านั้นมัน
ค่อยๆ เกิดขึ้น แล้วก็จะพ้นภัยแห่งยุคปรมาณูได้.

*เอาละ ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระองค์
เจ้าทั้งหลายได้สดพระธรรมคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจให้
เข้มแข็งในการปฏิบัติธรรมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปเทอญ.*

ปากอย่าง ใจอย่าง

มีปากอย่าง	ใจอย่าง	หนทางสุข
ไม่เกิดทุกข์	เพราะยึดมั่น	ฉันแถลง
ว่าคำพระ	พุทธองค์	ทรงแสดง
อย่างระวาง	ว่าฉันหลอก	ยกย่อนเลย
อย่ายึดมั่น	สิ่งใดๆ	ด้วยใจตุ
ว่าตัวกู	ของกู	อยู่เฉยๆ
ปากพูดว่า	ตัวกู	อยู่ตามเคย
ใจอย่าเป็น	เช่นปากเอ๋ย	เหวยพวกเราฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

ทิสทั้งหก.

ท่านที่เป็นภิกษุราชภัฏ ผู้ที่จะต้องลาสิกขา ทั้งหลาย,

การบรรยายเป็นชั่วโมงที่ ๒ นี้ ผมจะกล่าวโดย
หัวข้อว่า ทิสทั้งหก บางคนอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเด็กๆ
หรือเป็นเรื่องที่ท่องนวโกวาทอย่างลูกเด็ก ๆ ก็พอแล้ว; โดย
ที่จริงนั้น เราก็ต้องพูดกัน แม้เรื่องชนิดนี้ ซึ่งเขาไม่ได้
พูดกัน จนถึงกับว่ามองเห็นความหมาย หรือพระพุทธร-
ประสงค์ของพระพุทธองค์.

คำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ ในชุดมหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง
ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ในมหาวิทยาลัยทั้งหลาย ก็ไม่ได้สอน เรื่อง
 อย่างนี้ ไม่สอน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของเด็ก หรือมัน
 ง่ายเกินไปก็ได้; ทั้งโดยที่แท้แล้ว มัน เป็นสังคมวิทยา
 อย่างดีเลิศ เป็นเทคโนโลยีทางวิญญาณ ค่ายเข้าไป ก็ยังไม่
 สอนกัน จึงเกิดอาการทางตัวขึ้นในการศึกษาสำหรับมนุษย์.

เด็ก ๆ ก็เพียงแต่จดไว้ท่องจำ มหาวิทยาลัยสงฆ์
 ก็จัดการสอนตามหลังมหาวิทยาลัยชาวบ้าน ก็เลยไม่ได้
 สอน เรื่องที่เป็นชั้นหัวใจของธรรมะ อีกเหมือนกัน.
 เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า มันต้องเอามาพูดกัน โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่ง ผู้ที่จะลาสิกขา คือเรื่อง ทิศทั้งหก. บางคนอาจ
 จะจำได้แล้ว เพราะต้องเรียนท่องท่อง สำหรับไปสอบราชภัฏ,
 ภิษุราชภัฏ เป็นต้น.

ทิศทั้งหกเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิต.

เราจะพิจารณาเป็นข้อแรก ว่าทิศ นั้นคืออะไร?
 จะพูดถึงที่มาของคำคำนี้ พูดกันอยู่แล้วมานมนานในประ-
 เทศอินเดีย ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและศาสนา. คน
 แต่ก่อนเขาถือว่า แต่ละทิศๆ มีเทวดาประจำทิศ เป็นอย่าง
 นั้นๆ ชัดเจนอยู่ในคัมภีร์ของเขา, และสอนให้ไหว้ทิศนั้นๆ

เพื่อเกิดผลตามที่ตนต้องการ, แล้วก็กระทำกัน อย่างสืบๆ ต่อๆ กันมา แม้ในยุคพุทธกาลก็ยังมีคนไหว้ทิศ ชนิดนั้น อย่างที่มีปรากฏอยู่ใน สิงคาโลวาสุตต เป็นต้น คือมีคน ไหว้ทิศ จนพระพุทธเจ้าเสด็จไปพบเข้า แล้วก็สนทนากัน จนได้เกิดคำอธิบายเรื่องทิศในพุทธศาสนาขึ้น.

เขาถือกันมาแต่ก่อนโน้น อย่างไสยศาสตร์ต่างๆ ลง ไป เป็นเรื่องที่คนสมัยนั้นรับไม่ได้ก็มี, เช่น ทิศนั้นมีเทวดา องค์นั้น ทิศนั้นมีเทวดาองค์นี้. ฉะนั้นใครจะนอนหันเท้าไป ทางนั้นไม่ได้ ต้องหันหัวไป, ใครจะนั่งถ่ายอุจจาระหันหน้า ไปทางนั้นก็ไม่ได้, แม้แต่จะรับประทานอาหาร ก็ยังต้อง เลือกว่าหันหน้าไปทางทิศไหน จึงจะเป็นผลดี.

นี่ก็ยังเหลือมาจนกระทั่งทุกวันนี้; บางทีเราก็เคย ได้รับความสั่งสอนอบรมมาตั้งแต่เด็ก ๆ อย่างนี้บ้างก็ได้. ถ้าฝัง ลงไปในจิตใจตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว มันก็ยากที่จะละเหมือนกัน; มันก็ทำให้เกิดการหวาดผวาในใจ เมื่อเรารู้สึกว่าเราทำผิดใน เรื่องนี้. นี่เป็น *ทิศที่สอนกันมาแต่โบราณ* ทิศทางมีเทวดา ประจำอยู่ แล้ว *คนก็กลัวเทวดา* *นับถือเทวดา* จึงมีการ ปฏิบัติแบบนี้ขึ้นมา.

ที่^๕ เราชาวพุทธ ก็ได้รับคำสั่งสอนเรื่องทิศจาก พระพุทธเจ้า ว่ายังมีเทวดาที่จริง เป็นเทวดาจริงๆยิ่งกว่า เทวดาที่เขาถือกันมาแต่ก่อนเสียอีก. ถ้าเราจะไหว้เทวดา ตามที่มีอยู่ในทิศนั้น ๆ ให้ถูกต้องกันจริงๆแล้ว ก็ย่อม มีผลจริงๆเหลือที่จะนับ จะภคณา ซึ่งจะได้พิจารณากัน ต่อไป ขอให้สนใจสังเกต ให้เข้าถึงความหมายแห่งเรื่อง^๕นี้ หรือถ้อยคำแต่ละคำ ของเรื่อง^๕นี้.

ความหมายของคำว่า ทิศ.

คำว่า ทิศ คืออะไร? ในกรณี^๕นี้ หมายถึงทางที่ จะเข้ามา หรือเป็นเครื่องออกไป ของสิ่งที่มีความสำคัญ แก่ตัวเรา. สิ่งที่มีความสำคัญแก่ชีวิตจิตใจของเรา มันมีทิศ ทางที่จะเข้ามา หรือจะออกไป; ไม่ใช่เพียงว่าทิศตะวันตก ตะวันออก เป็นเครื่องกำหนดหมายเดินเรือ เดินเรือบินกัน ในทำนองนี้; นั่นมันยังน้อยเกินไป.

แต่ถึงอย่างไร ทิศทางในทางธรรมะ ในทางศาสนา ก็ยังคงเป็นเหมือนเครื่องกำหนดทิศทาง ในการเดินเรือ เป็นต้น อยู่^๕นั่นเอง. เราจะหาอะไรได้จากทิศทางไหน ที่มี อยู่รอบตัวเรา ทำไปจะไม่สำคัญ.

อีกความหมายหนึ่ง คำว่า ทิศ ๆ นี้ มันแปลว่า
แสงสว่างที่แสดงอยู่เหมือนกับจุดดวงไฟ แสงสว่างอยู่ใน
ทิศทางต่าง ๆ กัน. *ทิศ, ทิศา* นี้ คำแปลของมันก็แปลว่า
แสดงให้เห็น ให้ปรากฏ หรือ แสงสว่างเป็นจุด ๆ อยู่แต่ละ
ด้าน ละข้าง ละแนวก็ได้; เป็นเสมือนประกายที่เขาคุด
ไว้สำหรับเป็นเครื่องสังเกต; เพราะมันมีความสว่าง มี
แสงสว่างเราก็อาศัยสังเกต แล้วก็จะได้เดินไป ตามทิศทางที่
ต้องการ.

ลองหลับตาดูว่า มันมีความมืดรอบด้าน ถ้าไม่มี
จุดไฟอะไรไว้สักดวงหนึ่ง ทางทิศไหน ก็ไม่มีเครื่องถ่วงหนค;
ถ้ามันมีไฟที่จุดไว้ตามทิศทางต่างๆ เป็นเครื่องสังเกต บอก
ให้รู้ได้ว่าทิศทางใด มันก็สบาย, พอจะเดินไปยังที่เรา
ปรารถนา, โดยอาศัยจุดแสงสว่างเป็นจุด ๆ นั้นเป็นเครื่อง
กำหนด. ถ้ามันมืดมืดไปหมด; เหมือนกับมืดไม่มีแม้แต่
ดวงดาว นี้มันก็จะไม่รู้, จะงงงวย, จะไม่รู้ว่าจะไปทางไหนดี.
ฉะนั้น คำว่า ทิศ ต้องมีแสงสว่าง ที่ส่องให้เห็นอยู่เป็น
เครื่องกำหนดเสมอ.

ทิศตั้งต้นออกจากตัวคนออกไปโดยรอบ.

ที่^๕นี้เราจะดูว่า ทิศทาง^๕นี้ ก็องถือว่า มันมารวมอยู่ที่
ตัวเราแต่ละคน ; เมื่อมันเป็นเรื่องของเรา มันก็ตั้งต้นออก
ไปได้จากเรา, หรือว่ารวมเข้ามาจากทุกทิศทางมายังเรา
ก็คือคำว่า ทิศทาง นั้นเอง.

มีบาลีอยู่คำหนึ่งว่า *สพฺพโตปภี* — มีแสงสว่างนำ
เข้ามา จากทุกทิศทุกทางโดยรอบด้าน จะได้เข้ามาถูกทาง
ไม่ว่าจะเข้ามาจากทางไหน. ถ้าเราทำผิดในเรื่องนี้ มัน ก็มี
ผลร้ายเท่านั้นแหละ มันแน่นอน จึงต้องทำให้ถูกต้อง.

นี้ ทิศ นี้ เขาทำให้มันศักดิ์สิทธิ์^๕ขึ้นมา คือ
เหมือนกับว่ามีเทวดาประจำทิศ ; ก็หมายความว่า มันมี
ความจริง มีความเด็ดขาดแห่งความจริงประจำอยู่ในทิศ
นั้น ๆ. เราต้องรู้อย่างทั่วถึงจนถูกต้อง จึงจะมีทิศที่
สำเร็จประโยชน์ ขึ้นมาได้, และทิศก็จะเหมือนกับว่ามีเทวดา
คอยช่วยเหลืออยู่จริง ๆ.

แต่ว่า ทิศ นี้ ต้องได้รับความนับถือ; ที่มีเทวดาชนิดไหนก็ตาม. ถ้าไม่ได้รับความนับถือ มันก็ไม่ใช่ของจริงจัง หรือมีผลอะไรเลย มันก็เท่ากับไม่มีทิศ ไม่มีทิศทาง; เพราะมันมีทิศทางที่เชื่อถือได้, และได้รับความเชื่อถือ มันก็มีผล ไม่ว่าจะถือกันอย่างไร เราก็ควรจะได้คู่กันต่อไป.

เทวดาประจำทิศในพระพุทธศาสนา.

ในหลักแห่ง *สังคาโลวาสุต* ทรงแสดงทิศไว้ ๖ อย่าง ที่เชื่อว่าคงเคยผ่านตา หรือพยายามจดจำกันมาบ้างแล้ว เราก็ทำตัวเราให้เป็นจุดศูนย์กลาง.

— ข้างหน้าเรา *ทิศข้างหน้า* คือ *บิดามารดา*, เทวดาคือ *บิดามารดา* อยู่ทิศข้างหน้า.

— *ทิศข้างหลัง* คือ *บุตรภรรยา*.

— ที่นี้มา *ทิศทางซ้ายมือ* คือ *เพื่อน* มีเทวดาคือ *เพื่อน*.

— *ทิศขวามือ* คือ *ครูบาอาจารย์*.

— *ทิศบนหัว* คือ *สมณพราหมณ์* หรือพระเจ้าพระสงฆ์ อย่างที่เราจะเรียกเดี๋ยวนี้.

— *ทิศข้างล่าง* ลงไป ก็คือ *บ่าวไพร่กรรมกร*.

คุณพยายามที่จะทำความรู้สึกต่อทิศเหล่านี้ อย่า
 เพียงแต่เพียงตัวหนังสือที่เราจะไว้อุตุ ๆ จด ๆ กัน. ทิศมี
 ความหมายมาก เหมือนกับเป็นเทคนิคอันหนึ่งที่พระพุทธ-
 องค์ได้ทรงตั้งขึ้นทีเดียว.

ก็จะต้องมีคำถามว่า ทำไมเล่า จึงเอาบิดามารดา
 ไว้ข้างหน้า, บุตรภรรยาไว้ข้างหลัง, มิตรอยู่ข้างซ้าย,
 ครูอยู่ข้างขวา, พระเจ้าพระสงฆ์อยู่ข้างบน, บ่าวไพร่
 อยู่ข้างใต้? ทำไมจึงต้องเป็นอย่างนี้? นี่เรื่องที่จะต้อง
 ศึกษา. เพราะว่าถ้าเราศึกษาจนรู้ จนเข้าใจ ในความหมาย
 อันนี้ โดยพุทธประสงค์ละก็เราจะรู้จักสิ่งเหล่านี้ดีขึ้น. เช่น
 เราจะรู้จักบิดามารดาดีขึ้น ว่าคืออะไร?

เดี๋ยวนี้เพียงแต่ถามว่า แม่คืออะไร? อย่างนี้ ผม
 เชื่อว่านักศึกษาจบมหาวิทยาลัยก็ตอบไม่ถูก คือไม่ถูกหมด
 ไม่เต็มตามความหมายที่ว่า แม่คืออะไร? บางทีจะสู้เด็กเล็กๆ
 ไม่ได้แน่ ถ้าถามว่า แม่คืออะไร? เพราะคนโตๆ มองเคล็ด
 ข้ามไป จนไม่สนใจความหมายลึก.

ทันที เมื่อคุณถึงความรู้สึกแล้ว ก็เกือบจะไม่มีเหลือ เราสลัดความรู้สึกในความหมายของแม่ออกไปเรื่อย ๆ ตามที่โตขึ้นมา. เราไม่ได้รักแม่เหมือนกับลูกเตี้ย ๆ เล็ก ๆ. เรายังโตขึ้นมา ก็ยังห่างออกไป; และยังมีวัฒนธรรมบางอย่างเข้ามาค้ำจุนไปค้ำแล้ว เราก็ลืมแม่, ลืมพระคุณของแม่มากขึ้น ๆ. ช่วยไปคิดกันใหม่ ให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้ ลึกซึ้งลงไปถึงความหมายคุณค่า หรืออะไรอันแท้จริง.

เมื่อถามว่า *ใครเป็นธนาคารที่เราไปเบิกเงินได้เรื่อย โดยไม่ต้องฝาก?* ผมว่านักศึกษามหาวิทยาลัย ต็อกเตอร์อะไร ก็อาจจะตอบไม่ถูกก็ได้. *เด็กเล็กยังจะตอบถูก ว่าคือแม่;* แม่ของเราขอเงินได้เรื่อยโดยไม่ต้องฝาก เหมือนธนาคารที่เราไปเบิกแต่เงินเรื่อยโดยไม่ต้องฝาก. ทำไมไม่รู้พระคุณของแม่กันในลักษณะอย่างนี้บ้าง; เพราะว่าเรามองข้ามไป.

เหตุที่บิดามารดาเป็นทิศเบื้องหน้า.

เอาละ, ที่นี้เราจะมาคุยกันให้ลึก ให้ละเอียด ในทิศทั้งหก ซึ่งมีเทวดาประจำอยู่ ทิศเบื้องหน้า มีบิดามารดาเป็นเทวดาประจำอยู่. *ทำไมพระพุทธเจ้าท่านตรัสให้บิดา*

มารดาเป็นทิศเบื้องหน้า? เราลองกิดูกุ้ยสตีปัญญาของเราเองบ้าง. ผู้ที่อยู่ตรงหน้าเรา หรือควรจะมาอยู่ตรงหน้าเรานั้น คือใคร? คือบิดามารดา.

ถ้าจะดูโดยทางวัตถุ ก็จะเห็นได้ว่า บิดามารดานั้นมาก่อน เกิดก่อนเรา; มาก่อนเรา เกิดเราทีหลัง; ฉะนั้นท่านมาก่อนเรา ท่านก็อยู่ข้างหน้าเราเหมือนกับว่าเดินนำหน้า. ลองกิดูอย่างนี้กันบ้าง จึงได้เอาบิดามารดามาเป็นทิศเบื้องหน้า.

เมื่อท่าน อยู่ข้างหน้าเรา ท่าน ก็เป็นตัวอย่างแสดงอะไรให้เราเห็นอยู่เรื่อยไป : ลูกจะเลว จะดี จะอะไรก็ไม่พ้นไปจากการอบรมของบิดามารดา; ด้วยการแสดงตัวอย่างให้เห็นอยู่เสมอ. จะเป็นคนสุภาพ หรือเป็นคนอ่อนโยน หรือจะเป็นคนชนิดไหน ก็เพราะเขามีบิดามารดาเป็นตัวอย่างอยู่ตลอดเวลา; โตขึ้นมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก สีมตาก็ก็น้ำนมแม่ แล้วก็เห็นพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา กว่าจะเติบโตถึงกับแยกกันไป. นี่เป็นทิศเบื้องหน้า อยู่เฉพาะหน้า จ่ออยู่ตรงหน้า.

แล้วบิดามารดาที่อยู่ตรงหน้านั้น ผมเห็นว่า เราควรจะต้องว่าเป็นมาตรฐานอันหนึ่ง ซึ่งมีระดับอย่างนั้น, แล้ว

เราจะต้องทำให้ดีกว่านั้น; มีบิฑามารดาเป็นมาตรฐานอันหนึ่งวางอยู่ตรงหน้า แต่ว่าเราจะต้องทำให้ดีกว่านั้น.

อย่างไรใน **พระบาลีที่พูดถึงบุตร** : **บุตรที่เร็วกว่าบิฑามารดา** **บุตรที่เสมอกันกับบิฑามารดา** **บุตรที่ดีกว่าบิฑามารดา**; **บุตรที่เรียกว่า อวชาตบุตร** เร็วกว่าบิฑามารดา, เรียกว่า **อนุชาตบุตร** เสมอกันกับบิฑามารดา, **อภิชาตบุตร** ยิ่งกว่าบิฑามารดา.

ทานเป็นมาตรฐานให้ดีกว่า ^{นี้} **แก่นของมัน** **แกต้องทำให้ดีกว่านั้น**; เพราะว่าคนที่เกิดมาทีหลังนี้มันได้เปรียบ ถ้าเขาเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องตามที่ควรจะเป็น เขาจะต้องดีกว่าบิฑามารดา **ครูบาอาจารย์** เสมอ จึงจะถูกต้องและ **ยุติธรรม**.

เพราะเหตุอะไร? เพราะเหตุว่า เราได้รับถ่ายทอดมาหมด, แล้วเราจะไม่มีอะไรเพิ่มเติมให้บ้างเสียเลยเทียวหรืออย่างไรกัน? เมื่อเราได้รับถ่ายทอด จากบิฑามารดา **ครูบาอาจารย์** ที่เขาไปก่อนไว้หมด; แล้วเราเพิ่มของเราที่เราหาได้ใหม่, เรากันได้ใหม่ เพิ่มเข้าไปอีก เราก็ต้อง

ดีกว่า. เหมือนกับว่าลูกได้รับมรดกจากพ่อแม่มาเท่านั้น; แล้วถ้ามันเลวจนถึงกับว่า ไม่มีอะไรเพิ่มให้แก่กองมรดกนั้น ให้มันมีมากขึ้น มันก็เลวเท่านั้นแหละ. ความรู้ ความดี ความงามอย่างอื่นก็เหมือนกัน; เราต้องมีอะไรเพิ่มให้แก่ที่เราได้รับมาจากบิดามารดา ครูบาอาจารย์.

เมื่อมันเป็นไป อย่างถูกต้องตามธรรมชาติ แล้ว ศิษย์จะต้องดีกว่าครู, ลูกจะต้องดีกว่าพ่อแม่, ยิ่งขึ้นไปตามลำดับ, โลกนี้มันจึงจะดีขึ้น ๆ; ไม่อย่างนั้นแล้วมันก็เป็นโลกที่เลวลง ๆ มันใช้ไม่ได้.

ฉะนั้น ขอให้ยอมรับว่า ลูกจะต้องเป็น อภิชาติบุตร คือดีกว่า บิดามารดา โดยอะไรก็ตาม : โดยทางวัตถุ ก็ดีกว่า, โดยทางจิตก็ดีกว่า, โดยทางวิญญาณก็ดีกว่า, เพราะว่าเราได้เปรียบที่เกิดมาทีหลัง, รับมรดกแล้วมีอะไรเพิ่มเติมขึ้นอีกในส่วนของตน ก็เป็นอภิชาติบุตร.

ยิ่งสมัยนี้แล้วการศึกษามีเต็มไปหมด *โอกาสที่จะทำอะไรให้มาก ได้มากกว่าคนแต่ก่อนนั้นก็มามาก* นี่ผมรู้สึกตัวตนเอง. เด็กตัวเล็ก ๆ ๓ ขวบ ๔ ขวบมาพูดด้วย มากุญ

ค้าย มาเล่นค้ายนี้ รู้สึกว่าสมัยนี้เด็กฉลาดกว่าสมัยเรามาก.
เมื่อเราอายุเท่านั้น ๓-๔ ขวบนี้ เราไม่ได้พูดอะไรเป็นอย่างนี้,
ไม่ได้เฉียบแหลมอย่างนี้

คุณสังเกตดูบ้างเถอะ เด็กตัวเล็กๆ เดียวนี้ มันพูด
เป็น มันรู้จักอะไรเร็วมาก : คำพูดเรื่องนั้นเรื่องนั้น บัญญัติ
เรื่องนั้นเรื่องนั้น มันทำได้มากกว่า; เพราะว่าสมัยนี้มีอะไร
แวดล้อมมาก เด็กๆ ก็เลยควรจะเป็นอภิชาตบุตร, มีอะไร
มากกว่าที่บิดามารดาเคยมีเสมอ.

เมื่อถือหลักอย่างนี้ ก็จะต้องพูดว่า บิดามารดา
คือมาตรฐานที่วางไว้ให้เราทำได้ให้ดีกว่า ให้มากกว่า;
นี่เราจะต้องรู้จักบิดามารดา ในลักษณะอย่างนี้กันบ้าง.

ถ้าพูดกันตามแบบฉบับนะ ในพระบาลี ในพุทธภาษิต
ก็มีว่า เป็นครูคนแรก เป็นพระพรหมในบ้าน เป็นพระอรหันต์
ในเรือน. นี่คำที่เป็นหลักในหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา.

มารดาเป็นครูคนแรก.

เป็นครูคนแรก เรียกว่า *บุพพาจริยา* : คนแรกที่จะ
จะสอนให้เราทำอะไรก็คือมารดา. สอนให้คุ้นนม หรือสอน

ให้ทำอะไรก่อน ๆ นั้นนิดหน่อย ก็มารดาก่อน บิดายัง
 ห่างออกมา จึงจัดเป็นครูคนแรก สอนให้ตูดนม; แล้ว
 ต่อมาก็สอนให้กินข้าว สอนให้ยืน สอนให้เดินอะไรนี่ เป็นครู
 คนแรก. เราควรจะขอบพระคุณอย่างยิ่ง ในฐานะที่
 เป็นครูคนแรก.

บิดามารดาเป็นพระพรหมในบ้าน.

คำถัดมาก็เป็นพระพรหมในบ้าน พรหมนั่นคือ
 ผู้สูงสุด ในแง่ของการสร้าง; ผู้สร้างให้เกิดขึ้น ก็บิดา-
 มารดา, สร้างเราให้เกิดขึ้น. พระพรหมที่ไหนมาสร้างเรา
 จึงเป็นพระพรหมในแง่ที่ว่า สร้างเรา.

ที่นี้ พระพรหมในแง่ที่ว่า เมตตากรุณาสูงสุด.
 คุณไปค้นหาใครที่รักเรามากกว่าบิดามารดา, ใครที่เมตตา
 กรุณาเรามากกว่าบิดามารดา, มันก็ไม่มี. นี่ท่านเป็นพระ-
 พรหมอย่างนี้ เรียกว่า เป็นพระพรหมในบ้าน. มองดูกัน
 ในแง่ของความรักอันสูงสุด กระทั่งว่า เป็นผู้สร้าง ขึ้นมา,
 แล้วก็เลยสร้างขึ้นจริง ๆ สร้างร่างกาย แล้วก็ยัง สร้างจิต
 สร้างวิญญาณ ของลูกอีก.

บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ ในเรือน.

คำถัดมาเรียกว่า พระอรหันต์ในเรือน *อาหุ-*
เนยโย จ ปุตุตถัน, นี้เป็นอาหุเนยยบุคคลของลูก. คำนี้โดย
ทั่วไปพูดตามธรรมดาแล้ว เขาหมายถึงพระอรหันต์, ในความ
หมายเป็นพระอรหันต์ เป็นคำทั่วไปในประเทศอินเดียสมัย
นั้น.

บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ ในความหมาย
ของคำ คำนี้ก็ถือว่า ให้เกิดบุญ เกิดกุศล. พระอรหันต์นี้
คือผู้ที่ทำให้คนอื่นได้บุญ, เพียงแต่เข้าไปเกี่ยวข้องก็
ได้บุญ, เพียงแต่ได้เห็นเท่านั้น ก็เป็นบุญเป็นกุศลเสียแล้ว;
แล้วให้ได้นั่งใกล้ ได้รับคำสั่งสอน ได้รับการปฏิบัติตาม
ก็ได้รับประโยชน์จากพระอรหันต์ อะไร ๆ มันก็ถ่ายทอดออก
มาจากพระอรหันต์.

และอีกทางหนึ่ง ก็เป็นที่เคารพสูงสุด. เราจึง
ทำให้บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของเรา. คือเคารพ
สูงสุด, แล้วก็ทำให้เกิดบุญทุกอย่างทุกประการ.

ฉะนั้นลอง ไปปฏิบัติต่อบิดามารดา *ตามที่ได้*
กล่าวไว้ในบาลีสถิงคาโลวาทสูตรในนวกวาท ก็มี ผมจะไม่เอามา

พุกให้รำคาญ. คุณไปเปิดดูก็ได้ นี่ ลองตอบแทนบิดามารดาตามนั้นเลย จะได้บุญ ได้บุญเหลือประมาณ ตรงตามหลักที่ว่าปฏิบัติต่อพระอรหันต์แล้วก็ได้บุญ. อย่าไปหวังพระอรหันต์ที่อื่นเลย หวังพระอรหันต์ในเรือนนั้นก่อน คือ บิดามารดา.

ยืมความหมายของคำว่า พระอรหันต์ คือบุคคลสูงสุดนี้ มาใช้แม่แก่บิดามารดา เพื่อจะได้เคารพยำเกรง, แล้วก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่งให้สมกัน, ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีพระคุณ สร้างเรามา รักเราที่สุด ไม่มีใครจะเปรียบได้เอาชีวิตแบ่งมาให้. เนื้อหนังร่างกายนี้ ได้แบ่งมาจากเลือดเนื้อของบิดามารดาแล้วก็ยอมยากลำบากเพื่อลูก. พ่อแม่ลำบากเหลือประมาณในการเลี้ยงดูให้ลูกรอดมาได้ ให้เจริญ, ยอมให้รับกวนตลอดเวลา. แต่งงานไปแล้ว เป็นครอบครัวไปแล้ว ก็ยังยอมให้รับกวน เพราะว่าความรักของบิดามารดา.

ต้องคิดสนองคุณบิดามารดาให้คุ้ม.

ฉะนั้น เราจะสนองคุณท่านอย่างไร จึงจะคุ้มกัน ก็ไปคิดเอาเองสิ; ความรักของคุณมีเท่าไร คุณก็ทำ

ให้มันสมกับความรัก. แต่ตามประเพณีที่กล่าวกันมานี้ เขา พูดย่างภายนอกที่สุด ก็คือบวชให้; ถ้าคุณเคยสนใจฟัง เขาพูดง่ายๆ ว่า บวชให้พ่อแม่ เพื่อสนองคุณพ่อแม่. นี่มัน เป็นเรื่องตามธรรมเนียม แสดงออกทางวัตถุตามธรรมเนียม; แต่คุณก็ได้บวชแล้วนะ ผมคิดว่าทั้งหมดนี้คงจะมีความหมาย อย่างนี้เหมือนกัน, บวชให้พ่อแม่.

ความหมายที่ดีกว่านั้นนะ มันก็คือว่า ทำให้ท่าน ได้รับประโยชน์ที่สุดที่ควรจะได้รับ; ฉะนั้นเขาจึงมีคำ อีกคำหนึ่งใช้ว่า ทำให้บิดามารดาเป็นญาติในพระศาสนา ยิ่งขึ้น. นั่นแหละคือการตอบแทนที่สูงที่สุด หรือว่าสมกับ พระคุณของท่าน เขาใช้คำอุปมาเห็นได้ง่ายๆ ว่า เป็นญาติ ในพระพุทธานุศาสนายิ่งขึ้น.

ก่อนนี้บิดามารดาของเราก็ไม่ค่อยสนใจกับพระ ศาสนานัก; พอเราบวชเข้า ก็มีเรื่องจำเป็นที่ต้องทำให้ท่าน สนใจ. เมื่อได้รับประโยชน์มันก็เลยสนใจมากขึ้น; ท่าน ก็ได้กลับกลายเป็นคนที่ดีกว่าเก่า : ที่เป็นมิจฉาชีพอยู่ ก็จะละมิจฉาชีพได้ มาเป็นสัมมาชีพ.

อันนี้ท่านถือว่าเป็นการตอบแทนสูงสุด ไม่มีอะไร
ยิ่งไปกว่า จะตอบแทนค่าน้ำนม เลือดเนื้ออะไร ก็ไม่มี
อะไรสูงไปกว่า ทำให้ท่านได้เป็นญาติในพระพุทธ-
ศาสนา; นั่นก็คือเป็นสัมมาทิฏฐิ. ถ้าไม่เป็นสัมมาทิฏฐิ
นี้เขาไม่เรียกว่าเป็นญาติในพระศาสนาออก, อย่างกับไม่ได้
อยู่ในศาสนาที่ช่วยเข้าไป. ฉะนั้นคุณได้บวชแล้วนี้ ก็เพื่อ
ว่าบวชสนองพระคุณ.

แต่คุณอาจจะยังไม่ได้ทำหน้าที่ก็ได้ ก็ต้องทำให้
ท่านเป็นญาติในพระศาสนายิ่งขึ้น; ฉะนั้น จะต้องไปชวน-
ชวน ให้บิดามารดาได้เข้าถึงพระธรรมะยิ่งขึ้น; ให้
จิตใจของท่านสว่างไสวเป็นสัมมาทิฏฐิยิ่งขึ้น ครั้นนั้นแหละ
สำคัญ ก็เป็นญาติในพระศาสนา.

ท่านถือว่า ตอบแทนพระคุณอย่างอื่นไม่พอ ไม่คุ้ม
กัน จนถึงกับว่ามีคำพูดสอนไว้เสร็จในเรื่องของการบวช :
เลี้ยงดูบิดามารดา เหมือนกับว่าแบกไว้บนบ่า ทำให้ทุกอย่าง
ไม่ต้องทำอะไร; อย่างนี้ก็ไม่มี ความหมาย. มีความหมาย
ตรงที่ว่า ทำให้เป็นญาติในพระศาสนา คือตอบแทน
พระคุณในด้านจิตใจ; ไม่ใช่ตอบแทนพระคุณในด้านวัตถุ.

ฉะนั้นเราไปคิดถึงเรื่องนั้นกันบ้าง อย่าคิดแต่เพียงว่า ทำงานได้เงินมากๆ แล้วก็แบ่งให้พ่อแม่บ้าง; ^๕ยังไม่พอ; ตามหลักของธรรมะ เขาไม่ต้องการเพียงเท่านั้น. เขาต้องการให้ช่วยยกจิตยกวิญญาณ ให้บิดามารดาสูงขึ้นทางศาสนา; เพราะการบวชของเรา เรียกว่าตอบแทนพระคุณที่สาสมกัน. ^๖นี่เขาถือว่า ^๗นี่คือมาตรฐานของการเป็นบิดามารดา ที่เราจะต้องตอบแทนในลักษณะอย่างนั้นจึงจะสมกัน.

บิดามารดาทางวิญญาณ คือพระพุทฺธ พระธรรม
ต้องสนองคุณให้สมค่า.

ที่^๘นี้ผมชอบพูดเรื่องทางจิตทางวิญญาณ จนเขาคำงอมแงม; *ถ้าเราจะพูดในภาษาจิตภาษาวิญญาณ* เราพูดได้ว่า พระพุทฺธเจ้าเป็นพ่อของเรา พระธรรมเป็นแม่ของเรา พระสงฆ์เป็นพี่ของเรา.

พระพุทฺธเจ้าเป็นพ่อของเรา ก็เป็นผู้บันดาลให้พระธรรมเกิดเรามา พระธรรมจึงเป็นเหมือนแม่ พระพุทฺธเจ้าจึงเป็นเหมือนพ่อ ก็หมายถึง เกิดทางวิญญาณ

นั่นแหละ การเกิดที่แท้จริง คือการเกิดทางวิญญาณ การเกิดทางเนื้อหนังมีค่าน้อยกว่า.

ถ้าถามขึ้นว่า *ใครสร้างเรามา ให้ชีวิตเรามา? คนโบราณเชื่อว่าผี, เขาใช้คำว่า ผีปั้นขึ้นมา. นี่เราเอาพระธรรม, เกิดโดยพระธรรม; เกิดจากพระธรรม โดยบันดาลของพระพุทธเจ้า, โดยการจัดการ หรือบันดาลของพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าจึงเป็นพ่อ พระธรรมจึงเป็นแม่ พระสงฆ์* เกิดก่อนเรา เกิดโดยวิธีนั้นแหละ นั่นแหละจึงเป็นผี *ถือว่า เป็นผี.*

ทีนี้ เราจะสนองพระคุณของพ่อแม่ผีในทางวิญญาณ น้อย่างไร? เรื่องมันก็มากไปกว่านั้น มากไปกว่าทำให้เป็นสัมมาทิฐิ, มากไปกว่าที่จะบวชให้, เราต้องสนองพระคุณของท่านถึงขนาดที่ว่า ท่านประสงค์ให้เราทำอะไร เราต้องทำอย่างนั้น.

ฉะนั้นไปศึกษาให้รู้จักพระพุทธเจ้าให้ดี ๆ ว่าท่านประสงค์ให้เราทำอะไร เราจะทำอย่างนั้นเถอะ ก็จะเป็นการสนองพระคุณ. เพราะพระพุทธเจ้าก็ประเสริฐวิเศษเหลือประมาณ; ท่านไม่ต้องการอะไรเพื่อตัวท่าน. ท่าน

ต้องการว่า ทุกคนนี้ช่วยกันสืบอายุพระศาสนา หรือ
 ธรรมวินัยนี้ไว้ เพื่อประโยชน์แก่มหาชน ทั้งเทวดา
 และมนุษย์. พุคอย่างภาษาหยาบ ๆ คำ ๆ อย่างชาวบ้าน
 ก็พูดว่า พระพุทธเจ้านั้น ท่านหายใจเป็น ประโยชน์ของ
 เทวดาและมนุษย์.

หลักอันลึกซึ้งมาก มันเกินกว่าที่จะเป็นสังคม
 นิยม หรือยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์เสียอีก ก็เพื่อผู้อื่นทั้งนั้น
 ท่านหายใจเป็นผู้หนึ่งนั่น. ถ้าเรามีหลักพุทธศาสนา
 มาอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง แล้วมัน ต้องหายใจ
 เป็นผู้อื่นแหละ. เคี้ยวหายใจเป็นตัวเองกันทั้งนั้นแหละ
 ประชาธิปไตยแต่ละคนก็หายใจเป็นตัวเอง, พรรคการเมือง
 ก็หายใจเป็นประโยชน์ของพรรคทั้งนั้น ยิ่งไม่เป็นประชา-
 ธิปไตย ผมเห็นว่า ระบบพรรคนี้ยังไม่เป็นประชาธิปไตย ;
 เพราะจะเห็นประโยชน์ของพรรค มากกว่าเห็นแก่ประโยชน์
 ของทุกคน.

แต่ถ้าเราถือ หลักพระพุทธศาสนาของพระพุทธ-
 เจ้าแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ทุกคน ทั้งคนมั่งมี และ คน
 ยากจน คือ ทั้งเทวดา และมนุษย์. นี้ก็แก้ปัญหานาโลกนี้

ไต่ห่มตสัน ; ไม่มีชนชั้น ไม่มีช่องว่าง, ไม่มีนายทุน
ไม่มีกรรมกร ; มีแต่ผู้ได้รับประโยชน์เต็มที่.

พระพุทธประสงค์ : ให้ทำประโยชน์ทั้งเทวดามนุษย์.

นี้ พระพุทธประสงค์ ให้เราช่วยกันทำ
ประโยชน์ของสัตว์ทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์. ถ้า
คุณยังบวชอยู่ก็ทำได้ง่าย ; แต่ถึงคุณจะสึกไปก็ยังทำได้
คุณทำประโยชน์อะไรให้มันเป็นประโยชน์ ทั้งแก่คนมั่งมี
และคนยากจนนะ. *เดี๋ยวนี้คนเขายังโง่ เขาทะเลาะกัน
ระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน เพราะไม่มีสัมมาทิฐิ. ถ้า
มีสัมมาทิฐิมันจะไม่ทะเลาะกัน ; ถ้าไม่มีคนยากจนแล้ว
คนมั่งมีจะเอาแรงงานมาแต่ไหนเล่า ? ถ้าไม่มีนายทุนมั่งมี
แล้ว กรรมกรจะเอางานมาแต่ไหนเล่า ? ฉะนั้นมันก็ควร
จะสนอง ตอบสนองต่อกันและกัน ได้ประโยชน์อะไรมา ก็
แบ่งปันกันอย่างกั๊วว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน.*

นี่คืออุดมคติของพระพุทธเจ้า ท่านประสงค์อย่างนี้
นะ ถ้าเราเป็นลูกของพระพุทธองค์ เราต้องทำตามพระ
ประสงค์อันนี้ คืออย่าให้มนุษย์กับเทวดาทะเลาะกัน,
ให้ได้รับประโยชน์เป็นสุขด้วยกัน.

เอาละ, ขอฝากไว้ให้ไปคิดว่า พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์เป็นที่ อยู่ในทิศเบื้องหน้าเหมือนกัน. ก่อนอื่น ทิศเบื้องหน้าคือก่อนอื่น ขอให้นึกถึงขั้น ก่อนอื่น เรียกว่าทิศเบื้องหน้า.

จงดูสิ่งที่อยู่ตรงหน้าเรา ซึ่งเราจะต้องพบก่อนสิ่งอื่น, และเราจะต้องสนใจก่อนสิ่งอื่น. นี่พอเราทอดตาไปตรงหน้า; ถ้าว่าเป็นคนที่มีสติปัญญาเที่ยงธรรมอะไร ต้องพบพ่อแม่ก่อน จึงจะเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง; จะเห็นพ่อแม่ก่อน. พ่อแม่ในความหมายภาษาธรรมดาภาษาคณนี้ ก็คือพ่อแม่ที่คลอดเรามา, พ่อแม่ในภาษาธรรมอันลึกซึ้ง ก็คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้คลอดเรามาในทางจิตทางวิญญาณ อย่างเดียวกับพ่อแม่ธรรมดานคลอดเรามาในทางร่างกาย.

ที่ท่านเรียกว่า บิถัมมารดาเป็นทิศเบื้องหน้า. ขอให้ปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้าให้ถูกต้อง ประโยชน์จะเกิดขึ้นแก่เราอย่างมหาศาล และแก่ทุกคนในโลก อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธเจ้าท่านหายใจเป็นโลกเป็นสัตว์โลกทั้งหมด ไม่มีพระองค์. นี่คือทิศเบื้องหน้า. แล้วก็จำไว้ก่อนนะ

เที่ยวคอยตอบปัญหาที่หลังว่า ทำไมท่านจึงจัดอย่างนี้ จัด
เทคนิคอย่างนี้ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศข้างซ้าย
ทิศข้างขวา.

บุตรภรรยาอยู่ที่ศเบื้องหลัง.

เอ้า, คุณต่อไป ก็เป็นทิศเบื้องหลัง ท่านจัดเอา
บุตรภรรยาไว้ข้างหลัง. ความหมายก็ชัดอยู่แล้ว เพราะ
มาที่หลัง; เพราะว่ามาที่หลัง จึงจัดเป็นทิศเบื้องหลัง.
มันลากหางเอามา หรือว่ามันเป็นเรือพ่วง, เพิ่งจะพ่วงหลัง
เอามาต้องเหลียวดูจึงจะเห็น เพราะว่าอยู่ข้างหลัง. จงดู
เถอะบุตรภรรยาที่หลัง เหมือนกับลากหางมา เรือพ่วงมา.
ความหมายอันนี้ก็เพื่อว่าจะไม่ขาดพันธุ์ จะไม่สูญพันธุ์
ธรรมชาตินี้เก่งเหลือประมาณ, ธรรมชาติแห่งการสืบพันธุ์
นี้คุณไปศึกษาดูเถอะ ทางจิตวิทยาเขาให้ความหมายมาก.

ที่นี้เรารู้ว่า ธรรมชาติลึกลงไปกว่านั้น มันต้องการ
ให้มีการสืบพันธุ์; ไม่อย่างนั้นมันสูญพันธุ์. ความมุ่ง
หมายหรือ พฤติกรรม เพื่อความมุ่งหมายที่จะสืบพันธุ์นี้
มีสูงสุด มีอย่างร้ายแรง.

ดูต้นไม้เถาะ ที่มันจะสืบพันธุ์เป็นลูก มันต่อสู้
 อย่างยิ่ง; แต่เราไม่ค่อยสนใจ แล้วก็มองไม่ค่อยเห็น; ไป
 ศึกษาในทางนี้แล้วจะพบว่า อย่างน่าตกใจ. มันจะสืบพันธุ์
 ให้จนได้ ในดอกเดียวกันมีทั้งผู้ทั้งเมีย มันก็ยังผสมกันได้;
 ต่างดอกมันก็จะผสมกันได้ หรืออยู่คนละแห่ง ต้องให้ลมพัด
 ไป ลอยน้ำไป ไปพบกันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ออกลูกได้
 เป็นลูกได้. ธรรมชาติเก่งมาก, แล้วก็วางแผนไว้ลึกซึ้งมาก
 จึงมีการสืบพันธุ์ แม้ของพฤกษชาติทั้งหลาย. แล้วของ
 มนุษย์มันก็อย่างยิ่ง ที่ทำให้มนุษย์ยอมเป็นทาสในการสืบพันธุ์
 คืออวัยวะเพื่อการสืบพันธุ์นั้นนะ มันเป็นอวัยวะที่เป็นที่ตั้ง
 แห่งกามารมณ์ด้วย.

ธรรมชาติต้องการสืบพันธุ์จึงต้องมีคู่

การสืบพันธุ์กับกามารมณ์ ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน;
 อย่าไปโยงเอามาปนเป็นเรื่องเดียวกัน. กามารมณ์เป็นเรื่อง
 คำจ้างให้คนโง่สืบพันธุ์; เพราะว่าเรื่องสืบพันธุ์นั้นไม่
 ใช่เรื่องสนุกนี้ มันทั้งสกปรก ทั้งเหน็ดเหนื่อย มันทั้งน่า
 เกลียด. ถ้าไม่มีอะไรมาล่อ มาจ้างให้ทำมันก็ไม่ทำ; ฉะนั้น
 ธรรมชาติจึงเอารสสูงสุดของกามารมณ์ทางเพศ ใส่เข้าไปที่

การสืบทอด. สัตว์จะต้องดิ้นรนเพื่อการสืบทอด โดยกิน
ค่าจ้าง คือการฆาตกรรม.

แต่มนุษย์^๕ จะทำเกินไปได้เสียแล้ว; จะบริโภค
การฆาตกรรมโดยไม่ต้องสืบทอดกันแล้วเถียว^๕ ซีโงกรรม-
ชาติ. แต่โดยเนื้อแท้แล้วจะต้องนึกถึงว่า นี่เขาให้มาเป็น
ค่าจ้างสำหรับการสืบทอด.

เถียว^๕เราก็ควบคุมการสืบทอด^๕ ตัดทางที่จะให้มี
การสืบทอด^๕ มันก็กินแต่เหยื่อ คือการฆาตกรรม; โลกกำลัง
เป็นอย่าง^๕; ไม่ซื่อตรงต่อกฎของธรรมชาติ ก็ถือว่าต้อง
ต่อพระเจ้า ขบถพระเจ้า เพราะพระเป็นเจ้าของเจ้าต้องการให้มี
การสืบทอด.

บุตรภรรยา^๕มันเป็นผลของการสืบทอด^๕ ซึ่ง
ธรรมชาติต้องการอย่างยิ่ง. เราจะมามองกันเพียงแค่อีสถก^๕
แคบนัก สิ้นเกินไป น้อยเกินไป ว่าจะอีสถก^๕ของอีสถก^๕
มันน้อย; มันต้องสืบทอด^๕ของมนุษย์ทั้งหมด ของ
สัตว์ทั้งหมด จึงจะตรงตามเรื่องราว. ฉะนั้น การมีภรรยา
แล้วก็มีบุตร^๕ ก็เพื่อการสืบทอด^๕ของมนุษย์ไว้ อย่าให้

มนุษย์สูญพันธุ์ไป. นี่ในความหมายทั่วไป บุตรภรรยา
มันเป็นอย่างนั้น.

แยกกันคู่ก็ได้นะ ภรรยาทำอะไร? เป็นคู่สืบ
พันธุ์ อย่างต่ำ อย่างเลว เป็นคู่สืบพันธุ์; ไม่อย่างนั้น
พันธุ์มันสืบไม่ได้ เพราะมันต้องมี ๒ ฝ่าย คือผู้—เมีย นี.

นี่เราดูให้ดีกว่า ถ้าภรรยาในอุดมคติ นั้น ภรรยา
คือผู้ช่วยรับภาระครึ่งหนึ่ง ภาระหน่วยหนึ่ง มันหนัก
มันมาก มันยาก. ที่นี้เราแบ่งเป็น ๒ ครั้ง ๒ ซีก :
ภรรยาเอาไปซีกหนึ่ง, สามีเอาไปซีกหนึ่ง มันก็ง่ายเข้า.
ฉะนั้น ขอให้มี้คู่ มีภรรยา ในฐานะแบ่งภาระตามหน้าที่
ของมนุษย์ ให้มันง่ายลงครึ่งหนึ่ง. อย่ามีภรรยาด้วยความ
มัวเมาด้วยกามารมณ์เลย.

ผู้ที่มีความรู้ถูกต้อง มีอุดมคติสูง เขาไม่ได้แต่งงาน
กันเพียงเพื่อนอนกันเท่านั้น. เขาจะต้องทำให้มันสำเร็จ
ประโยชน์ในทางที่ว่า แบ่งภาระที่มันยากให้มันเหลือครึ่ง
หนึ่ง; ฉะนั้นสามีก็ทำหน้าที่สามี, ภรรยาก็ทำหน้าที่ภรรยา,
รวมกันคนละครึ่งก็เป็นหน่วยหนึ่งพอดี. นี่ ภรรยาใน
อุดมคติ นั้น ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ลดความยากความลำบาก

ลงครึ่งหนึ่ง ของสามี่, หรือของสามี่ก็ครึ่งหนึ่งของภรรยา.
 ฉะนั้นเราควรจะเข้าไปให้ถึงอุดมคติ; อย่าอยู่นอกๆ เพียง
 เพื่อกามารมณ์.

บุตรต้องเดินทางต่อไปจนถึงนิพพาน.

เอ้า, ทัณดูบุตร, ภรรยาแล้วก็มีบุตร. บุตร ก็คือ
 ผู้สืบต่อไม่ให้มนุษย์สูญพันธุ์ อย่างนั้น; ไม่มีบุตรมันก็
 สูญพันธุ์; ไม่ก็มันก็มีสูญพันธุ์หมด. ฉะนั้นต้องมีสิ่งที่เรียก
 ว่าบุตร เกิดมาจากการสืบพันธุ์ อย่าให้มนุษย์สูญพันธุ์;
 แล้วมนุษย์จะได้ไปจนถึงที่สุดของวิวัฒนาการ พุดอย่าง
 พุทธบริษัท ก็คือนิพพาน.

นิพพานเป็นจุดปลายทางสูงสุดของวิวัฒนาการ;
 พ่อแม่ไปไม่ถึงก็ทิ้งลูกไว้ให้ไปต่อ. ฉะนั้นขอให้ลูกนี้เป็น
 ผู้จะเดินทางต่อ ที่พ่อแม่ได้เดินทางไว้เท่าไรแล้ว. ขอให้คิด
 คุณอย่างนี้ว่า มนุษย์ชาติทั้งหลายวิวัฒนาการมานี้ เพื่อจะไป
 จุดหมายปลายทางอันหนึ่ง; แล้วมันถึงไม่ได้ในทันที.
 ฉะนั้นจึงมีการสืบพันธุ์ให้มีคนรับช่วงเดินต่อ, เดินต่อ—
 เดินต่อ ไม่รู้ก็ชั่ว ก็ช่วง.

เดียนมนุษย์หลงในทางวัตถุ ไม่สูงทางวิญญาณ.

เดียน มนุษย์มาหลงไหลในของเอรีตอรร้อยต่าง ๆ จนไม่ได้เดินไปตามทางที่ถูกที่ควร; จิตของมนุษย์มันก็วกไปวกมา, วกมาหาที่ต่ำๆ เสีย มันก็ก้าวหน้าแต่ทางของวัตถุ, เทียบตึงจิตใจให้มาติดอยู่ที่นี้.

เดียนมนุษย์แรงมือ แรงกำลัง แรงอะไรเร็วมาก ผลิตสิ่งต่าง ๆ ชั่วระยะ มนุษย์เจริญก้าวหน้าทางสติปัญญา ในการผลิตด้วยเครื่องจักรนี่. คุณก็มองเห็นอยู่แล้วว่า มันมาก มันเร็วมันอะไรกันหลายร้อยเท่า หลายพันเท่า หลายหมื่นเท่าแล้วถามว่า *ทำไปทำไมกัน?* ถ้าตอบตามความจริง ก็เพื่อเอรีตอรร้อยของกู. ที่ก้าวหน้าไปจนไปโลกพระจันทร์ ไปโน้นเขาก็บอก ไม่รู้เว้ย, ไกรอยากรู้ไปตามคอมพิวเตอรืดู ว่าเราไปโลกพระจันทร์ทำไมกัน, หรือว่าจะทำอะไรให้มากกว่านั้นอีก ก็ไม่รู้ว่าจะทำไปทำไม.

แต่ก็พอจะมองออกว่า มัน เป็นการหาช่องทางที่จะเอาเปรียบผู้อื่น; การไปโลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร ผู้คิดผู้คั้นนี้ทำไปเพื่อหาช่องทางเอาเปรียบผู้อื่นทั้งนั้น, แล้วในที่สุดก็มาเป็นทาสของอารมณ์ ของกามารมณ์ ของวัตถุ

ไม่ใช่การก้าวหน้าเลย. ฉะนั้น การก้าวหน้าทางวัตถุ ไม่ใช่
การก้าวหน้าทางวิญญาณ; ยิ่งก้าวหน้าทางวัตถุเท่าไร
วิญญาณก็ถูกจองจำอยู่ด้วยวัตถุเท่านั้น.

คุณรู้จักความเป็นมนุษย์ ความก้าวหน้าของมนุษย์
กันให้ถูกต้อง; ไปลุ่มหลงทางวัตถุเท่าไร มันก็ชะงักการ
ก้าวหน้าทางวิญญาณ. เพราะว่าวัตถุนั้นมันผลิตขึ้นมา
เพื่อจองจำมนุษย์ ที่หลงความก้าวหน้า ความเอร็ดอร่อย
ทางวัตถุ.

ของใหม่ ๆ ที่เขาผลิตขึ้นมาใหม่ ๆ นี้ ให้คุณมีเงิน
เดือนเพิ่มจากนั้นอีก ๑๐ เท่า มันก็ไม่พอซื้อ. สิ่งที่มีขาย
ที่ตลาด ที่เพิ่มขึ้น ๆ ยัวให้ซื้อมากขึ้นนั้นไม่มีเงินเดือนพอ
ที่จะไปซื้อมัน; ซื้อมาก็เอามากก็ตัวเองให้หยุดอยู่ที่นี้
ไม่ดี ไม่เด่น ไม่สูงในทางจิตทางวิญญาณ.

แต่การศึกษาไม่สอนอย่างนี้, ในระบบมหาวิทยาลัย
ก็ไม่เคยเปิดเผยอย่างนี้. แล้วผู้ผลิตขึ้นเขาจะเอากำไร
เขาจะบอกหรือ? มีแต่จะหลอกให้ซื้อ ให้ลงทุนหาเงินมา
ซื้อหากันอย่างไม่เห็นแก่อะไรหมด; แล้วเงินเดือนมันก็
ไม่พอใช้, อะไรมันก็ไม่พอใช้. มันก็ยุ่งกันไปหมด.

นี่เรียกว่า มนุษย์ไม่ก้าวหน้าทางวิญญาน เพราะความก้าวหน้าทางวัตถุมันบีบเอาไว้ กคเอาไว้, มันขุดหลุมฝังมนุษย์. นี่เมื่อมนุษย์เป็นผู้ทำก็ฝังตัวเอง มนุษย์ขุดหลุมฝังตัวเอง มันไม่ก้าวหน้าไป.

ฉะนั้นการที่ ธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้สืบพันธุ์ มีผู้สืบพันธุ์ แล้วก็ มีพันธ์ุเพื่อเดินไปหาจุดสูงสุดของมนุษย์ นี่จึงเป็นหมัน, หรือมันยังเป็นหมันอยู่, จนกว่าเมื่อไรมนุษย์จะเข้าใจ จึงจะไม่มาลุ่มหลงทางวัตถุ ก้าวหน้าทางวิญญานต่อไป. สักยุคหนึ่งมนุษย์ก็จะไปถึงจุดหมายปลายทาง *พูดตามปรัมปรา* ท่านก็ต้องว่า *รอกว่าสมัยพระศรีอารียเมตไตรย จะมา จะเกิดขึ้น มนุษย์ทั้งหลายจึงจะไปถึงปลายทางของมนุษย์.*

ธรรมชาติต้องการให้บุตรสืบต่อการเดินทางถึงจุดหมาย.

เดี๋ยวนี้ ถ้าเราทำให้ถูกต้องในเรื่องของธรรมะของศีลธรรม ก็จะได้ถึงจุดหมายปลายทางกันในระยะไม่กี่ภพนก; ไม่ต้องรอศาสนาพระศรีอารียก็ได้, หรือจะพูดเสียใหม่ว่า ถ้าอันนั้นมาถึง นั่นก็คือศาสนาพระศรีอารีย, พระศรีอารียเมตไตรยเรียกให้เต็มที่.

นี่ปลายทางของมนุษย์ ธรรมชาติให้มีบุตรเพื่อ
สืบต่อการเดินทาง, ให้มนุษย์ช่วงหลังสุดเดินไปถึงปลายทาง
ที่มนุษย์จะทำได้ สูงสุดอย่างไรก็ให้ถึงนั้น. ทุกศาสนาเขามี
จุดหมายปลายทางอย่างนี้กันอยู่ทั้งนั้น *จุดปลายทางที่เรา
ถือว่าเป็นพระศรีอาริยมตไตรย คริสเตียนก็มี อิสลามก็มี.*
เขามีปลายทางสูงสุดกันไว้ทั้งนั้น, *ฮินดูก็มี.*

เอาละ, เป็นอันว่าให้ถือว่า บุตร คือเรานี้ก็ได้;
เพราะเรากำลังเป็นบุตร, หรือบุตรที่เราจะสร้างขึ้นใหม่ใน
อนาคตนั้น คือผู้สืบต่อการเดินทางก็แล้วกัน. มันจะเป็น
ความหมายที่สูง มีจิตใจสูง ไม่ตกต่ำลงไปเป็นเรื่องน่าเกลียด.

ฉะนั้น การเดินทางให้ถึงจุดหมายปลายทางของ
มนุษย์นี้ ธรรมชาติต้องการ; การมีบุตรมีภรรยา มีภรรยา
มีบุตร ก็เพื่อวัตถุประสงค์อันสูงนี้เอง. *พระเจ้าต้องการ
อย่างยิ่ง;* ที่เขามีบทบาทเกี่ยวกับพระเจ้า ก็เป็นความ
ต้องการของพระเจ้าอย่างยิ่ง. อย่างศาสนาคริสเตียนนี้
ส่งเสริมการแต่งงาน, สถาปนาหย่าร้าง, แล้วก็สถาปนาที่ไม่มี
บุตร ภรรยา สามี ตามที่ควรจะมี เขาว่าพระเจ้าต้องการ
เลย. นี้เราชาวพุทธ ไม่มีพระเจ้าแบบนั้น เราก็มีกฎของ

ธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติ ต้องการให้มีการสืบทอดกัน
 อย่างนี้.

นี่บุตรหรือภรรยา, ภรรยา หรือบุตร นี้ เป็นทิศ
 เบื้องหลัง; ถ้าคุณแล้วคล้ายๆ กับตามเรา มา จึงเรียกว่าอยู่
 ข้างหลัง; แต่ที่จริงคือจะเหลืออยู่ เพื่อเดินไปข้างหน้า
 ต่อไปถึงที่สุด. พระพุทธเจ้าเอาบิดามารดาไว้เป็นทิศข้างหน้า
 และข้างหลังนี้คือบุตรภรรยา คือการสืบไว้อย่าให้มันหมด
 ลงได้.

ทิศเบื้องซ้าย คือมิตรสหาย.

ที่นี้ ทิศต่อไป ข้างซ้ายมือของเรา มีมิตรสหาย,
 ทางขวามือ ของเรา มีครูบาอาจารย์. คุณครูให้ที : ข้างซ้าย
 มีกำลังงาน, ข้างขวามีกำลังสติปัญญา. มิตรสหายคือ
 กำลังงานพล่งงานทางกายทางวัตถุ. ครูบาอาจารย์อยู่ข้างขวา
 คือพล่งงานทางสติปัญญา.

ท่านตรัสไว้ให้อย่างสมบูรณ์ที่สุด. เราต้องมีพลัง
 งานขนาด ๒ ข้าง : ฝ่ายโน้นพล่งงานวัตถุ, ฝ่ายนี้พล่งงาน
 จิตใจ; แล้วมันยังไม่ไปอีก มนุษย์คนนั้นมันก็เหลวไหลเต็มที

โง่เต็มที่. เรามีมิตรสหาย เมื่อความต้องการที่เหลือบ่ากว่าแรงในทางใด ๆ ก็เกิดขึ้น แล้วเราก็มีมิตรสหายช่วย.

มิตร แปลว่า *ผู้มีความรัก*, สหาย แปลว่า *ผู้ไปด้วยกัน*. ส-ม ก็แปลว่า *ผู้เสมอกัน*, สขว ก็แปลว่า *ผู้เกี่ยวข้องกัน*.

คำว่ามิตร มีความหมายกว้างลึก.

คำว่า มิตร มีหลายคำ ถ้าคุณเรียนบาลีคุณจะรู้ว่า คำว่า มิตร ๆ มีหลายคำ. เขาใช้คำเดียวแต่คำว่า มิตร, มิตร คือ *ผู้ที่มีความรักคือเมตตา*. ที่นี้ *สหายะ*, สหายะ ที่เราหมายถึงมิตร ก็แปลว่า *ไปด้วยกัน* คล้องแขนกันไป. ส-ม นี้แปลว่า *สมเสมอกัน* จึงรักกันได้. สขว ก็แปลว่า *เพื่อน* หรือ *มิตร* เหมือนกัน. นี้แปลว่ามันเกี่ยวข้องกัน เหมือนกับ กิ่งไม้มันเกี่ยวข้องกัน.

นี้เราต้องมีมิตรเป็นกำลังงาน; เมื่อความต้องการเกิดขึ้นเหลือบ่ากว่าแรง มันต้องมีแน่ละ; เพราะฉะนั้นเราต้องมีมิตรแน่. คำว่า มิตร มีความหมายซ้อนเร้น; แต่มีผู้มองเห็นถึงออกมาให้เป็นความหมายที่สูงสุด.

มีชาติกรเรื่องหนึ่ง ลูกเศรษฐี ๔ คนขอเนื้อจาก นายพราน. ลูกคนที่หนึ่งขอว่า *ไอ้พรานให้เนื้อกูบ้าง*. นายพรานก็ *ให้ชิ้นหนึ่งไป*. ลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ว่า *พี่พรานขอเนื้อฉันบ้าง*. นายพรานก็ *ตัดเนื้อดุ้น ๆ ล้ม ๆ ให้ไป*. ลูกคนที่ ๓ ขอว่า *พ่อพรานให้เนื้อฉันบ้าง*. นายพรานก็ *ตัดก้อนหัวใจของเนื้อให้ไป*, หมายความว่า นายพรานไปได้เนื้อมา บรรทุกเกวียนมากกลับบ้าน มาเจอพวกเหล่านั้. ที่นั้ ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ บอกว่า *เพื่อนขอเนื้อบ้าง*. นายพรานเลย *ให้หมดทั้งเกวียนเลย* และยอมตัวเป็นคนรับใช้ของลูกเศรษฐีคนนั้นด้วย.

นี้แสดงว่า ครั้งนั้นเขานิยมความหมายของคำว่า *เพื่อน* ยิ่งกว่าความหมายของคำว่า *พ่อ* ว่า *พี่* หรือว่า *ไอ้* อี อะไร.

เราลองคิดดูเถอะ คำว่า *เพื่อน* นี้ กินความกว้างเหลือเกิน. ในโลกนี้คำว่าเพื่อนมีความหมายมาก; ถ้าพ่อแม่นั้ไม่ก็คนนี้ แต่ถ้าเพื่อนแล้วเป็นกันได้ทีเดียวทั้งโลก. เราพยายามอยู่โดดเดี่ยว มีเพื่อน, แล้วก็จะมีการทำงานฝ่ายวัตถุช่วยเหลือ.

“เพื่อน” มีได้ในบุคคลทุกประเภท.

คำว่าเพื่อน มีความหมายกว้าง; แม่ พ่อแม่ ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, บุตรภรรยา ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, ครู บิดาอาจารย์ ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, บ่าวไพร่กรรมกร ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้. คำว่า เพื่อน มีความหมายได้เปรียบอย่างนี้ แต่เดี๋ยวนี้ เราเอาความหมายของคำว่า เพื่อน ล้วน ๆ; เพราะเราได้แยกบิดา มารดา บุตรภรรยา ครูบิดาอาจารย์ ออกไปเป็นพวก ๆ ไปเสียแล้ว. ฉะนั้นเราไม่อยู่โดดเดี่ยว เรามีเพื่อนพร้อมที่จะช่วย เป็นองค์ประกอบอันหนึ่งที่มันขาดเสียไม่ได้.

เพื่อน นี้ ก็ หมายถึง เพื่อนที่ดี ที่จริง ที่แท้; เรามีเพื่อนกิน เพื่อนตาย เพื่อนอะไร ตลอดแสดงอยู่หลายชั้น; เพื่อนไม่จริง เพื่อนปลอม ไม่ต้องพูดถึง. ที่นี้ เรามีเพื่อนจริง ก็เรียกว่าเรามีทิศทาง ทางทิศเหนือ ทางซ้ายนี้ที่เราปฏิบัติถูกต้อง ไม่เกิดอันตรายมาจากทิศทางนั้น มีแต่มีผลดีมาจากทิศทางนั้น.

เดี๋ยวจะบอกให้เห็นว่า มันสัมพันธ์กันอย่างไร. พระเจ้าพระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ นั้นอยู่ข้างบน ดั่งหัวเราขึ้นมา.

ที่^๕ บ่าวไพร่กรรมกร อยู่ข้างล่างช่วย^๕ ดัน^๕ เถ้าเราขึ้นมา ; แล้วเพื่อนนี่ก็แวกล้อมเราอยู่ โดยรอบหมด. เราปลอดภัยก็มากน้อย ; เพราะว่าครูบาอาจารย์ที่อยู่ข้างบนเรา ก็ดึงหัวเราขึ้นมา, บ่าวไพร่กรรมกรที่อยู่เบื้องต่ำ ก็ดันเราขึ้นมาจากข้างล่าง, เพื่อนของเราทุกคนก็แวกล้อมเราอยู่ โดยรอบให้เราปลอดภัย นี่แต่ละทิศทำงานสัมพันธ์กันอย่าง^๕ นั้นแหละ.

แต่^๕ นี้เรากำลังพูดถึงเพื่อน ; ฉะนั้น เราจะ^๕ มีเพื่อน สำหรับที่จะแวกล้อมเราไว้ ให้ปลอดภัยโดยรอบ, ร่วมมือกันกับครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์, ที่จะดึงเราขึ้นไปข้างบน, แล้วร่วมมือกับบ่าวไพร่กรรมกร ที่จะดันเราขึ้นมาจากข้างล่าง. หนึ่งงานการชีวิตที่สมบูรณ์มันเป็น^๕ อย่าง^๕ นั้น. ฉะนั้น เราต้องมีเพื่อน เพื่อนที่สำเร็จประโยชน์ เขาก็เรียกว่า กัลยาณมิตร ซึ่งมักจะเสด็จถึงครูบาอาจารย์ คำ^๕ นี้ ; นอก^๕ นั้นก็เป็นพาลมิตร บาปมิตร อย่าไปพูดถึง^๕ ตี^๕ กว่า.

ทิศ^๕ เบื้องขวา คือครูบาอาจารย์.

เอ้า, เราก็ก็นึกว่า ข้างซ้ายนี่ก็สำคัญนะ มือซ้าย^๕ นี้ ; แล้วมือขวาก็คือครูบาอาจารย์ ก็บอกแล้วว่า ครูบาอาจารย์

ให้กำลังปัญญา ในเมื่อมิตรสหายให้กำลังงานทางธรรมคา.
เมื่อความต้องการจะใช้แรงงานเกิดขึ้น มิตรก็เป็น
ประโยชน์; เมื่อต้องการจะแก้ปัญหาวางจิตใจ ครูบา
อาจารย์ก็เป็นประโยชน์ เพราะว่าปัญหาของเรามีทั้งทาง
ร่างกาย และ ทั้งทางจิตใจ. เราต้องใช้ให้ถูก, แล้วเรา
ก็จะต้องมีให้ครบ; ฉะนั้นเรามีมิตรสหายแก้ปัญหาลำทาง
กาย มีครูบาอาจารย์แก้ปัญหาลำทางจิต.

ครูบาอาจารย์อยู่ข้างขวา ตามตัวหนังสือแปลว่า
ผู้เปิดประตูทางวิญญาณ; เราเรียกว่าผู้นำทางวิญญาณ;
ก่อนนี้เขาแปล ครู นี้แปลว่าผู้หนัก. เราต้องหนัก เราต้อง
เคารพ; แต่ตัวหนังสือของภาษาโบราณนี้เขาแปลว่า ผู้เปิด
ประตูทางวิญญาณ. สัตว์มันอยู่ในคอกแล้ว มีคั้นเหม็น เป็น
ทุกข์; ครูบาอาจารย์ก็เปิดประตู ให้มันออกมาจากคอกอันมีค
อันเหม็น อันร้อน, ไม่รู้หนังสือ, ก็ทำให้รู้หนังสือ ไม่รู้
อาชีพ ก็ทำให้รู้อาชีพ, ไม่รู้เรื่องทางวิญญาณ ก็ทำให้รู้เรื่อง
ทางวิญญาณ; แล้ว โดยความหมาย นั้น ก็ให้รู้เรื่องทาง
วิญญาณ, เปิดประตูทางวิญญาณ.

ฉันยังมองว่า ครูบาอาจารย์เป็นผู้สร้างโลก. คุณก็คงจะมองเห็นว่า โลกนี้มันประกอบด้วยมนุษย์นี้; ถ้ามนุษย์ดี, มนุษย์ทุกคนดี โลกนี้ก็ดี; ถ้ามนุษย์ทุกคนมันเลว โลกนี้มันก็เลว. มนุษย์ทุกคนจะดีหรือเลวก็แล้วแต่การศึกษาที่ครูบาอาจารย์ให้; ถ้าครูบาอาจารย์เขาให้การศึกษาดี เป็นมนุษย์ดี โลกทั้งโลกก็ดี. เราถือว่าครูบาอาจารย์สร้างโลกให้ดีก็ได้ สร้างโลกให้เลวก็ได้; ช่วยร่วมมือครูบาอาจารย์ให้เขาสร้างโลกดีๆ นี่ ครูบาอาจารย์เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญูณ, เป็นผู้นำในทางวิญญูณ แล้วก็เป็นผู้สร้างโลก, อยู่ข้างขวา คอยช่วยประคับประคอง.

ทิศเบื้องบน คือสมณพราหมณ์.

ทิศที่เหนือทิศข้างบน กับทิศข้างล่าง. ทิศข้างบนคือสมณพราหมณ์ พระเจ้าพระสงฆ์; อย่างเดี๋ยวนี้เราก็ต้องเรียกว่า พระเจ้าพระสงฆ์คือ เป็นเรื่องทางศาสนา. สมณพราหมณ์ผู้มีปัญญาในด้านศาสนา; ออกไปจากบ้านเรือนก็เป็นสมณะ; ถ้าอยู่บ้านเรือนเขาเรียกว่าพราหมณ์. หน้าที่ เหมือนกัน ทำให้หมดบาป ทำคนให้หมดบาปหมดทุกข์.

ออกไปจากบ้านเรือนไปอยู่ป่า เรียกว่าสมณะ
อยู่บ้านอยู่เรือน เรียกว่าพราหมณ์ ธรรมเนียมนี้มีมาแต่
ก่อนโน้น, ก่อนพุทธกาล. คำว่า สมณพราหมณ์ นี้ เป็น
คำพูดที่มีมาก่อนพุทธกาล. เขารู้เรื่องทางวิญญาน,
รู้เรื่องของความรอดของวิญญาน; เพราะฉะนั้นเราก็ มีการ
ติดต่อกัน. จะใช้คำว่าสมณพราหมณ์ ไปตามเดิมก็ได้;
ในเมืองไทยเราก็ใช้คำว่าพระเจ้าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้า
หน้าที่ของศาสนา. เราจัดไว้ข้างบน ทิศเบื้องบน มีหน้าที่
จะตั้งเราขึ้นไปข้างบน. แล้วก็ว่าเป็นที่ที่เกิดบุญเกิด
กุศล; บำเพ็ญบุญกุศล ก็บำเพ็ญในสมณพราหมณ์; นี้
พระเจ้าพระสงฆ์.

อีกอย่างหนึ่ง สมณพราหมณ์ พระเจ้าพระสงฆ์
นี้ ท่านเป็นตัวอย่างที่เดินให้ดู ปฏิบัติให้ดู; นี้ก็เป็นตัว
อย่างทางวิญญาน. ท่านสืบธรรมะ สืบศาสนา ไว้ให้
คนชั้นหลัง; ถ้าไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ ก็ไม่มีใครสืบศาสนา
ศาสนาก็สูญไปเสียแล้ว. ฉะนั้น ควรจะมองเห็นว่า พระเจ้า
พระสงฆ์ท่านสืบศาสนาไว้ให้คนชั้นหลัง, แล้วเขามีอยู่ใน
ลักษณะที่เหมือนกับว่า ถ่วงโลกไว้ไม่ให้ล่มจม; ถ้า

พระเจ้าพระสงฆ์สมณพราหมณ์มีมากพอ ก็จะต้องโลกไว้ไม่ให้คว่ำ ไม่ให้พลิกคว่ำ เพราะท่านรู้ดี.

เรามีพระเจ้าพระสงฆ์ คล้ายกับว่าไปในเรือกลางทะเล มีแต่คนบ้า ๆ บอ ๆ มันจะทำให้เรือเอียงคว่ำ; แล้วก็มีคนพวกหนึ่งเขารู้จักถ่วงไว้ไม่ให้เรือคว่ำ, เขาต่อต้านต่อสู้ในโลกนี้ไว้ ไม่ให้เรือโลกนี้มันคว่ำ. นี่มันเป็นหน้าที่ของพระเจ้าพระสงฆ์ ไม่ใช่เพียงแค่ผู้ประกอบพิธี. ฝรั่งเศสมักจะเขียนว่านักบวชเป็นเพียงผู้ประกอบพิธี เขาเห็นเท่านั้น, เขามองเห็นเท่านั้น เขาก็เขียนไปอย่างนั้น.

ที่จริงนักบวชไม่ใช่เพียงแค่ผู้ประกอบพิธี; แม้ไว้ในตอนหลัง ๆ จะเป็นแต่เพียงผู้ประกอบพิธีก็ตามใจเถอะ. แต่ความมุ่งหมายอันแท้จริงนั้น เขาเพื่อจะสืบทอดของดี ๆ ทางจิตทางวิญญาณให้มีไว้ในโลก, เป็นที่ทำบุญ, เป็นที่ให้เกิดบุญ. ก็เท่ากับเขา ควบคุมโลกไว้ ไม่ให้มันคว่ำลงกลางทะเลแห่งความทุกข์. เราเงยขึ้นไปข้างบนบ้าง ให้เราได้พบคนชนิดนี้.

เดี๋ยวนี้จะมีปัญหาว่า พระเจ้าพระสงฆ์^๕ ทำอะไร นอกกริตนอกกรอย, *ไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ที่จะถือเป็นหลักได้* ;

ก็ไม่ควรจะคิดอย่างนั้น เพราะมีเป็นส่วนน้อย. *นักบวช* ในทุก ๆ ศาสนา ไม่ใช่เฉพาะพุทธศาสนา ก็มีที่เหลวไหล ที่นอกรีตอะไร ก็มีบ้าง ถึงครั้งพุทธกาลก็มี ในวัดพระพุทธเจ้าก็ยังมี.

ไปอ่านคูนัยปิฎก ที่กล่าวถึงต้นเหตุของการ บัญญัติสิกขาบท; มีพระเลว ๆ เกรในวัดของพระพุทธเจ้า นั้นเอง จึงต้องออกสิกขาบทนั้นมา สิกขาบทนั้นมา เพิ่ม สิกขาบทมากเต็มไปหมด; นี้ก็เพื่อให้มันดี เพื่อให้มันถูก, ให้มีพระเจ้าพระสงฆ์ที่ถูกต้อง. ในโลกนี้มันก็ต้องเป็นอย่าง^{นี้}เอง.

นี้^{นี้}แห่งไป ข้างบนก็พบสมณพราหมณ์ ที่พร้อม ที่จะดึงเราขึ้นไปข้างบน.

ทิศเบื้องล่าง ได้แก่บ่าวไพร่กรรมกร.

ที่^{นี้}มองดูข้างล่าง ทิศสุดท้ายเบื้องต่ำ^{นี้} บ่าวไพร่ กรรมกร; การตรัสของพระพุทธเจ้าอย่าง^{นี้} พวกชายัก จะหาว่าพระพุทธเจ้าแบ่งชนชั้น ไม่ใช่อย่างนั้นดอก คือหมายถึง เป็นไปตามกรรม; คนต้องเป็นไปตามกรรม

ซึ่งก็ต้องมีคนรวย คนจน มีบ่าวไพร่กรรมกร อะไรตามแบบของธรรมชาติ; ไม่ใช่พระพุทธเจ้าจะบัญญัติให้เกิดชนชั้นขึ้นมา.

นั่นก็คือว่า คนที่มีบุญน้อยตามกรรมของเขา เขาก็อยู่ในสภาพที่เรียกว่า บ่าว หรือไพร่ หรือกรรมกร. แต่ไม่ใช่ความหมายอย่างเดียวกับที่ลัทธิมากซ์ หรือลัทธิคอมมิวนิสต์จำกัดความนั้น; เพราะนั้นเขาไม่ยอมรับเรื่องกรรม, เขาจัดให้เป็นการบีบบังคับของคนนายทุน หรือศักดินา. แต่พระเจ้าไม่ได้ประสงค์อย่างนั้น. คนที่มีบุญน้อย มีบาปมาก เขาก็ต้องเป็นบ่าวไพร่กรรมกร; แล้วต้องมีในโลก; แม้เตี้ยวันก็มี คุณเห็นไหม? ไกรทำให้คนจนหมดไปได้? คนยากจน ก็รับไว้ในฐานะเป็นผู้ร่วมแรง.

คนรวยได้ประโยชน์จากคนจนเหลือหลาย; ถ้าไม่คอยเห็นคุณค่าของเขา ก็นับว่าทำผิดนั้น ถ้าว่าพวกนายทุนศักดินาทั้งหลาย เขาถือหลักข้อนี้ของพระพุทธเจ้าแล้ว ปัญหาในโลกนี้ไม่มี ที่จะรบราฆ่าฟันกันระหว่างชนชั้น. ให้ถือเสียว่าเขาอยู่ข้างล่าง, เขาเป็นฐานรองรับอยู่ข้างล่าง,

รับใช้อยู่ข้างล่าง; แล้วเขาก็ทำหน้าที่ของเขา ที่จะค้นขึ้นมา
ที่จะค้นขึ้นมาจากข้างล่างหนุนขึ้นมา.

ปฏิบัติตามหลักทศ ๖ โดยถูกต้อง จักถึงนิพพาน.

ฉะนั้นเรามองเห็นภาพพจน์สักภาพหนึ่งว่า *พระเจ้า*
พระสงฆ์อยู่ข้างบน คนมีปัญญา *ครูบาอาจารย์ อยู่ข้างบน*
เขาตั้งหัวเราขึ้นมา, *พวกบ่าวไพร่กรรมกร* คนใช้อะไรก็ตาม
อยู่ข้างล่าง เขาค้น *ช่วยค้นขึ้นมา*, และ *มิตรสหาย* ทั้งหลายอยู่
รอบ ๆ ก็ *ช่วยแวดล้อม* ส่งรอบขึ้นไปโดยรอบ มันก็ดีเท่านั้น;
มันก็เป็นกร่าง่าย.

ฉะนั้นขอให้มีการยึดถือหลักของทศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง
ต้องเถอะ มนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่ก้าวหน้าไปยังจุด
สูงสุดของมนุษย์ คือนิพพาน; หมายความว่าเยือกเย็น
เย็นกาย เย็นใจ เย็นอกเย็นใจ พร้อมกันไปหมดทั้งโลก;
นั่นคือนิพพาน.

จากทศทั้ง ๖ นี้ อย่าให้มีความเลว ความผิด ความ
ร้าย อะไรเกิดขึ้น, ให้เกิดขึ้น; และให้เข้ามาแต่ความ
ถูกต้อง จากทศทั้ง ๖ นี้ มนุษย์ก็รอดตัว, มนุษยชาติ
ทั้งหมดก็รอดตัว; ไม่ต้องพูดถึงคนแต่ละคน; เกินจะ

รอดตัวเสียอีกมันง่ายกว่า. นี่เขาวางไว้สำหรับ มนุษยชาติ
ทั้งหมดเลย จะรอดตัว เพราะ มีความถูกต้องเข้ามาทุก
ทิศทุกทาง.

เอาละ, เรามีปัญหาอยู่ในโลก, การต่อสู้ระหว่าง
ชนชั้นบีบบั่นกันไปหมดทั้งโลก; เพราะเขาไม่รู้จักทิศ
ทั้งหลายที่ถูกต้อง, เป็นเรื่องเข่าโลกให้เคี้ยวร่อนกันไป
ทั้งโลก เพราะปฏิบัติผิดต่อทิศทางเหล่านี้.

คุณก็ดูเป็นครั้งสุดท้าย ว่าทำไมพระพุทธเจ้าท่าน
จึงจัดระบบแบบนี้ ? เทคนิคของท่านมีอย่างไร ? บิฑามารคา
บุคตรรรยา ขนานหน้า ขนานหลัง, มิตรสหาย ครูบาอาจารย์
ขนานซ้าย ขนานขวา, สมณพราหมณ์ตั้งอยู่ข้างบน. บ่าว-
ไพร่กรรมกรคั่นอยู่ข้างล่าง ดันขึ้นมา.

ผมมองเป็นเทคนิคทางวิญญาณ เพื่อความรอด
ของสัตว์มนุษย์. เรา ก็ ปฏิบัติหน้าที่อันนี้ให้ถูกต้อง
ถือเป็นเทคโนโลยีทางวิญญาณ ก็ยังได้. เรามีแต่เทคโนโลยี
ทางวัตถุเสียอย่างเดียว ทางจิตทางวิญญาณมันจึงล้มเหลว.

ขอให้ศึกษาเรื่องทิศ ๖ ในลักษณะอย่างนี้; อย่า
เห็นเป็นเรื่องตลก ๆ เลย, เป็นเรื่องสูงสุดสำหรับมนุษย์

ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง. ในมหาวิทยาลัยเขาไม่สอน ก็เป็นการศึกษาหมาทางตัน ; เราเปิดมหาวิทยาลัยเถื่อน สอนต่อทางหมา ; ผมก็ยังยืนยันว่า เราก็มีมหาวิทยาลัยต่อทางหมากันบ้าง ที่นี่.

ถ้าหากว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์เขารับภาระต่อทางหมา : สอนความรู้วิชาที่ในมหาวิทยาลัยธรรมดาไม่สอนนั้น จะเป็นความหวังมากทีเดียว. ทางหมาที่มันตัน อยู่, ขอให้วิทยาลัยสงฆ์ช่วยต่อให้มัน หายตัน ; กลัวแต่ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์จะไปเดินตามหลัง ตามกัน มหาวิทยาลัยชาวบ้านเสียอีก. อย่างนี้ไม่มีทาง : ทางหมาก็ยังคงขาดต่อไปตามเดิม.

นี่เราก็มามาเปิดมหาวิทยาลัยเถื่อน ; แต่เราทำมันไม่ได้คอก ในกลางเมืองหลวงหรือที่ไหน. ช่วยกันทำต่อทางหมา หรือเสริมยอดพระเจดีย์ ให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ในทางการศึกษา.

เอาละ, ผมมุ่งหมายอย่างนี้ทุกตอน ทุกชั่วโมงที่จะบรรยาย เผลอเวลาเลยไปแยะแล้ว ที่กำหนดไว้ชั่วโมงเดียว.

เอ้า, ขอบี้ด หุคการบรรยายตอนที่ ๒ ไว้ที.

การบรรยายพิเศษ

แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ฯ

ณ สถานหินโค้ง โมกขพลาราม ไซยา

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔, เวลา ๐๕.๐๐ น.

คำของครู

ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์

และที่สนใจ ที่จะเป็นครูบาอาจารย์ ทั้งหลาย,

ขอให้ถือว่า การบรรยายนี้เป็นการบรรยายพิเศษ
นอกชุดก็ได้ คืออาตมาขอโอกาสพูดตามใจชอบ ตามที่จะ
นึกได้; สำหรับเรื่องที่ควรจะเอามาพูดกัน ในระหว่างผู้ที่
เรียกตัวเองว่าเป็นครู. คิดว่าแอบพูดกันโดยไม่ให้ลูกศิษย์
ได้ยิน ก็ได้ เพราะมันมีอะไรบางอย่าง ที่จะต้องพูดกันตรงๆ
เกินไป ก็ได้ และสิ่งที่จะพูดนั้นให้ชื่อว่า “คำของครู”.

นี่เป็นหัวข้อที่จะพูด *ค่าของความเป็นครู* ก็ได้, เรียกสั้น ๆ ว่า *ค่าของครู*; เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะได้พบเห็น *ค่าของครู* เต็มตามความหมายของคำ ๆ นี้.

แต่ถ้าว่าโดยที่จริงแล้ว บัญหามันเกิดจาก คำที่ใช้พูดน้อยส่วนหนึ่ง ก็คือคำว่า *ครู อุบัติษณีย์ อาจารย์* ๒ - ๓ คำนี้เอง ที่เราใช้กันอยู่ในเวลานี้ ความหมายมันเปลี่ยนไปไม่น้อยทีเดียว; ฉะนั้นเราจะต้องนึกถึงความหมายของคำเหล่านี้ ในสมัยที่มันเกิดขึ้นในโลก มันเหลือปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายเรื่อง ที่เกี่ยวกับคำเหล่านี้.

ถ้าถือเอาตามภาษาอินเดียเป็นหลักก็จะมีใจความพอที่จะสังเกตเห็นได้ว่า คำว่า "*อาจารย์*" นั้นก็คือ *คนฝึก, ผู้ฝึก เหมือนกับสารถิฝึกสัตว์*. คำว่า *อุบัติษณีย์* นั้นกลายเป็น *ผู้สอนวิชา*. คำนี้แปลว่า ผู้ที่ลูกศิษย์จะต้องคอยตามคูดูอยู่เรื่อย. ส่วนคำว่า *ครู* นั้นแปลว่า *ผู้เป็นที่พึ่ง, หรือเป็นผู้นำในทางจิตทางวิญญาณ*.

เราเคยพูดกันว่า *ผู้นำในทางวิญญาณ* เรียกว่า *ครู* ก็มันเป็นเรื่องในทางละเอียดลึกลงไปถึงทางวิญญาณ. *อาจารย์* เป็น *ผู้ฝึก* ในทางภายนอก, *อุบัติษณีย์* สอนวิชา-

ชีพ. บางทีจะสงสัยว่า อุปัชฌาย์บวชพระนี่สอนอาชีพอะไรกัน? มันก็ต้องสันนิษฐานว่า อาชีพนั้นคืออาชีพพระนั่นแหละ, อาชีพปุชฌาย์บุคคล. แต่อาชีพทั่วๆไปอย่างที่เกี่ยวข้องเรียกว่า วิชาชีพ นี้ ผู้สอนเขาก็เรียกว่า อุปัชฌายะด้วยเหมือนกัน. ในวรรณคดีสันสกฤต เช่น *หนังสือปรียทรรคิกา* มีคำว่า *อุปัชฌายะ* ใช้กับอาจารย์ที่สอนดีดพิณอย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นเราถือเอาใจความได้ ตามเรื่องเก่าๆ เหล่านี้ว่ามันไม่เหมือนกัน : อาจารย์ นี้ ผู้ฝึก ทางกายทางวาจา ฝึกมรรยาท ฝึกอะไรต่างๆ เหมือนกับฝึกสัตว์: อุปัชฌาย์นั้น สอนอาชีพ; ส่วน ครู นั้น เป็นผู้นำทางวิญญาณ, เป็นเรื่องที่เหนือขึ้นไปอีก เหนือจากทางวัตถุ.

มีผู้นิยมนำ *รากศัพท์ของคำว่าครู* ในภาษาเก่าแก่ในอินเดียนั้น เขาแปลว่า *ผู้เปิดประตู*; ความหมายก็อย่างเดียวกันแหละ. ประตู หมายถึงประตูออกขังสัตว์ให้อยู่ในความมืดและความทุกข์. ดังนั้นครูเป็นผู้เปิดประตูให้สัตว์เหล่านั้นออกมาเสีย จากคอกแห่งความมืด หรือ

ความทุกข์; เป็นเรื่องทางวิญญาณ. อุปัชฌาย์อาจารย์เสียอีก กลายเป็นเรื่องฝ่ายเนื้อหนังฝ่ายวัตถุ.

ปทานุกรมธรรมตา เขาให้คำแปลของคำว่า ครู ไว้ว่า spiritual guide คือเป็นมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ, เป็นที่ปรึกษาของผู้มีอำนาจ; เช่นพระราชามหากษัตริย์ ก็มี, มีคำอื่น ๆ ใช้เรียกก็มี เช่นคำว่า บุโรหิต เป็นต้น ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางฝ่ายวิญญาณ; แต่เกี่ยวกับความหมายอาจจะแพร่เลยไปถึงทางฝ่ายวัตถุด้วยก็ได้.

เอาละ, เป็นอันว่าอาตมานั้นถือว่า ครู คือผู้นำทางวิญญาณ, เป็นผู้สั่งสอนเรื่องทางวิญญาณ, มีความหมายไปทางคำว่า ศาสตรา แปลว่า ผู้ให้ศาสตร์. ศาสตร คือ *อาวุธที่จะตัดปัญหาทางจิตทางวิญญาณ*; ถ้าจะเอามาใช้ทางวัตถุธรรมตาก็ได้เหมือนกันแหละ. มนุษย์ก็มีปัญหาทางร่างกาย ทางการเป็นอยู่; ศาสตร์นั้นก็เป็นที่จะตัดปัญหาเหล่านั้น. ศาสตราก็แปลกันง่ายๆ ว่า ผู้สอน แทนที่จะแปลว่าผู้ให้ศาสตร์สำหรับจะตัดปัญหา โดยเนื้อแท้แล้ว มันมุ่งหมายอย่างนั้น.

พระพุทธเจ้าได้รับสมมติ เรียกว่าเป็นพระบรม-
 ศาสดา ก็เป็นยอดสุดของผู้ให้ศาสนา คือสั่งสอน ก็
 เรียกกันง่าย ๆ ว่า บรมครู. เมื่อเราเล็งถึงพระพุทธเจ้า
 ว่าเป็นบรมครู ก็คือผู้เปิดประตูทางวิญญาณอย่างสูง
 สุด : แสดงธรรมเป็นแสงสว่าง จนเปิดประตูทางจิตทาง
 วิญญาณของตนเอง อย่างที่เรากำลังศึกษาพุทธศาสนา,
 มีบทมนต์สำหรับมาสวด มาศึกษา มาพิจารณา.

เหมือนอย่างบทสวดมนต์ที่ได้สวดกันไปแล้วเมื่อ
 ตะกัณ ^{๕๕} ดูใจความเถอะว่า มันเป็นอย่างไร ; มันเป็นคำที่
 แสดงเรื่องลึกซึ้งละเอียดซุ่มในค้ำนจิตใจ. นี่ก็ธรรมที่
 จะเป็นเครื่องเปิดประตู ซึ่งควรจะได้ผูกกันต่อไป.

สรุปความว่า คำของครูนั้นสูงสุด นะ จะยิ่งไป
 กว่าอุปัชฌาย์อาจารย์. นี้ในภาษาไทยเรายืมคำ ๆ นี้เอามา
 ใช้ โดยไม่ต้องแปล, และความหมายมันก็เกิดขึ้นตามที่เอา
 มาใช้แปลออกไป, ลดลงไปถึงกับว่าสอนหนังสือ สอน
 ก ข ก กา ก็เรียกว่า ครู. นี้มันก็ได้เหมือนกันแหละ เพราะ
 สงเคราะห์การรู้หนังสือว่า เป็นเรื่องจะสว่างไสวในทาง
 วิญญาณ ; แต่ว่าไม่ถึงขนาดความมุ่งหมายเต็ม ก็ไม่ได้

สอนให้รู้จักเดินให้ถูกต้องทาง จนจิตวิญญาณนี้มันออกไปเสียจาก
ปัญหาต่างๆ ได้. ฉะนั้น ค่าของครูก็คือ ผู้ที่ช่วยให้โลก
เดินถูกต้องทาง ตามที่มันควรจะเป็นไป มากที่สุดที่มันจะ
เป็นไปได้.

ครู กับ โลก นี้มันต้องเนื่องกัน เพราะว่าครูเป็นผู้
จุดคบเพลิง ถือให้เป็นเครื่องส่องสว่างให้แก่โลก ให้โลก
เดินไปอย่างถูกต้องทาง, ปัญหาเกี่ยวกับครูในโลกจึงเกิดขึ้น
บ้าง เพราะโลกมันเปลี่ยนแปลง. เช่นว่า โลกนี้ไม่
ต้องการจะเดิน ไปตามทางที่มีอยู่ สำหรับครูจะจงให้
เดิน; มันไม่เดิน แล้วมันก็แยกทางกันเดิน ก็คือเดินไป
ในทางที่ไม่ควรจะเดิน.

ที่นี้ ครูบางคน ก็เกิดล้มละลาย มาสมัครเดินอย่าง
ชาวบ้านทั้งหลาย ไม่ทำตนเป็นผู้นำในทางวิญญาณ;
กลายเป็นคนเข้าไปในหมู่ชาวบ้าน ที่เดินไปตามอำนาจของ
กิเลส, เดินอย่างหลับหูหลับตาเข้าไปหากองทุกข์. นี้แหละ
ครูถอดตัวเอง ออกมาเสียจากความเป็นครู ในลักษณะ
อย่างนี้ แล้วปัญหามันก็เกิดขึ้นเกี่ยวกับค่าของครู ซึ่งอาตมา
อยากจะเอามาพูดกันเดี๋ยวนี้.

โลกนี้กำลังเป็นโลกที่นิยมวัตถุ สมาชิกทุกคนในโลก บูชาสารอ้อยทางวัตถุ จะยิ่งกว่ายาเสพติดธรรมดาสามัญเสียอีก. เรื่องเฮโรอีนเรื่องอะไรที่ถือกันว่าร้าย ๆ นั้นก็ไม่ร้ายแรงเท่ากับความอ้อยของวัตถุดอก.

องค์การโลกตั้งหน้าตั้งตาปราบยาเสพติด เช่นเฮโรอีน เป็นต้น โดยหลับหูหลับตาไม่รู้ว่าสิ่งที่ร้ายกว่านั้นนะ มันมีอยู่ ก็คือความหลงไหลในความเอร็ดอ้อยทางเนื้อทางหนัง วิญญาณที่ต่ำทราม นั้นแหละเป็นเหตุให้ไปบูชายาเสพติดทางวัตถุ. ถ้าวิญญาณอย่าไปหลงในยาเสพติดทางวิญญาณแล้ว มันก็ไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติดทางวัตถุ.

ยาเสพติดที่กำลังเป็นปัญหาเวลานี้ มันเป็นเรื่องทางวัตถุ มีความเอร็ดอ้อยทางวัตถุ; แต่แล้วมันก็เข้าไปสร้างความเอร็ดอ้อยทางวิญญาณ ก็คือความเอร็ดอ้อยอย่างมิเลส อย่างอวิชชา ก็เรียกว่า มันเป็นความอ้อยของวัตถุคล้ายเหมือนกัน

เขาไม่มุ่งไปยังต้นตอที่ว่า มนุษย์มันติดยาเสพติดทางจิตทางวิญญาณ ไม่จัดการที่นั่น ไม่แก้ไขที่นั่น มันก็เลยแก้ไม่ได้ สำหรับยาเสพติดทางวัตถุ. ได้ยินว่ายิ่งแก้ยิ่งมาก,

ยาเสพติดกำลังเพิ่มมากขึ้นในโลก. แก้อะไรกัน? ก็พูดกัน
ลม ๆ แล้ง ๆ ว่าจะปราบยาเสพติดในโลก; ยิ่งปราบยิ่งมาก.
ทำไมมันเป็นอย่างนั้น? เพราะว่า ไม่มองเห็นต้นตอ ที่ทำ
ให้คนไปติดยาเสพติด.

มีคนพูดที่น่าฟังว่า ทำให้คนเลิกเฮโรอีนได้ กลับ
ออกไปอยู่บ้านไม่กี่วัน มันก็สูบอีก; เพราะว่ามันไม่มีอะไร
ที่เป็นความเอรีตอรรอยทางวิญญาณเข้ามาแทนที่. เขามีความ
เห็นว่า คนที่เลิกเฮโรอีนได้ รีบไปฝึกสมาธิ ให้ได้รสของ
สมาธิ ความเป็นสุขที่เกิดจากจิตที่เป็นสมาธิ, แล้วให้คน
ที่เลิกเฮโรอีนใหม่ ๆ นั้นนะ พอใจสบายหลงไหลอยู่ด้วยรส
ของสมาธิ แล้วเขาก็จะเวย้อนกลับไปเสพเฮโรอีนอีก.

นี่เราไม่ค่อยได้คิดกัน มันก็เลยเหมือนกับว่า จับปู
ใส่กระตัง : จับตัวมาให้เลิกเฮโรอีนได้ ปล่อยกลับไปบ้าน
มันก็เสพอีก ก็กลับมารักษาอีก, ปล่อยไปบ้านมันก็ติด
อีก. เพราะว่า การเสพติดนี้ มัน เป็นเรื่องลึกอยู่ในทาง
จิตทางวิญญาณ; ถ้าไม่ถอนความเสพติดทางวิญญาณ
ได้ การเสพติดทางวัตถุมันก็เลิกไม่ได้ดอก.

ฉะนั้น ครูจะต้องทำหน้าที่ มากกว่าที่จะสอน ให้เลิกความชั่วร้ายทางวัตถุ; ค่าของครูก็จะเต็มตาม ความหมาย, แปลว่าจะ เป็นครูที่ถึงอุทมคติของครู หรือค่า ของครูกันได้จริงๆ.

เดี๋ยวนี้อุทมคติของครูยังไม่ถึงขนาด, มันยังไม่เข้าไป ถึงขนาด, มันยังเหมือนกับชนกรรมาชีพก็ว่าได้ : ชาย แรงงานคือสอนหนังสือนี้ หาเลี้ยงชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ด้วยการ สอนหนังสือ ซึ่ง ครูนั้นเองก็ไม่ว่าวิญญานนั้นจะสูงไป ในทางไหน; สอนหนังสืออย่างเครื่องจักรก็ได้ สอนให้ ครบชั่วโมงแล้วก็ได้เงินเดือน, แล้วก็ไปใช้จ่ายอย่างคน ธรรมดาสามัญทั่วไป, ก็เหมือนกับกรรมกรสอนหนังสือ. อย่างนั้นมันยังไม่ถึงค่าของความเป็นครู ไม่ถึงอุทมคติของ ความเป็นครู.

อยากจะขอให้พิจารณาดู ว่าเราจะดึงเอาค่าของ ความเป็นครูมาสู่ครู คือครูเรา นี้ กันหรือยัง?

การเป็นครูกันเดี๋ยวนี้ เรียกได้ว่า มีอยู่ ๒ แบบ : แบบหนึ่งคือ สติปัญญาน้อย ไม่อาจจะเรียนวิชาชีพอย่างอื่น ก็มาเป็นครูกัน นี่คล้ายกับว่าวิชาจำเป็น อาชีพจำเป็น ทำ

อย่างอื่นไม่ได้ก็มาเรียนเป็นครูกัน เรียกว่า ครูจำเป็น, จนเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีว่า เข้าไหนไม่ได้ก็มาเข้าครู. ครูชนิดนี้ก็มีอยู่มาก และไม่ได้รับคำสั่งสอน ให้เป็นครูตามอุดมคติ.

เอ้า, ที่นี้ ครูอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า มีสติปัญญา มากพอ ที่จะไปเรียนวิชาสาขาอื่นก็ได้ ไม่มีความจำเป็น บังคับ แต่เขาก็ยัง อยากจะเป็นครู ก็มาเรียนเป็นครู. อย่างนี้ก็มิใช่ไม่น้อยเหมือนกัน, เป็นครูด้วยความเหมาะสม ด้วยความสมัครใจ; แต่แล้วก็ยังไม่ได้ทำหน้าที่ของความ เป็นครูที่แท้จริง, คือเปิดประตูในทางวิญญาณอยู่นั่นเอง.

ไม่ว่า ครูที่จำเป็นหรือครูที่ไม่จำเป็น ครูทั้งสอง พวกนี้ ก็ยังไม่ได้เปิดประตูทางวิญญาณ. อาตมาจึง ขอร้องว่า ให้ช่วยพิจารณากันใหม่ถึงค่าของครู, เลื่อนฐานะของความเป็นครูให้ยิ่งๆขึ้นไป จนถึงระดับ เรียกว่า ระดับสูงของความเป็นครูให้ทันได้.

แม้ว่าเคียวนี้เราเป็นครูจำเป็น, เข้ามาเป็นครูโดย ความจำเป็น เพราะเราไปทำไปหาอาชีพอื่นไม่ได้ ก็ดี, หรือ ว่าเราเป็นครูโดยความเหมาะสม แต่ยังไม่สามารถเปิดประตู

ทางวิญญาณ ก้ดี; ให้เลื่อนชั้นกันเสียที, ให้ถึงระดับ
เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ; มันยังทำได้ ไม่ใช่ทำ
ไม่ได้.

เหมือนกับพระบวชกันนี้ บวชอย่างงมงายกัน
ทั้งนั้นแหละ. เอ้า, พุทธอย่างนี้ดีกว่า *บวชอย่างงมงาย*
เข้ามาตามขนบธรรมเนียมประเพณี ว่าคนหนุ่มต้องบวช.
อาตมาก็เหมือนกันแหละ บวชเข้ามาอย่างโง่ ๆ งมงาย, มา
บวชพอเป็นพระ. แล้วมันเพิ่งค่อยกลายมาทีหลัง, มาศึกษา
รัฐธรรมนูญในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงเกิดความ
สมัคใจที่จะเรียนให้ดี ปฏิบัติให้ดี สอนให้ดี เผยแผ่
ศาสนาให้ดี; อันนี้มันเพิ่งเกิดมาทีหลัง แล้วมันก็พิสูจน์
อยู่ในตัวแล้วว่ามันเปลี่ยนได้, มันเปลี่ยนได้.

แม้ว่าจะบวชเข้ามาอย่างงมงาย; แต่เมื่อพยายาม
ปฏิบัติให้ดี มันก็เปลี่ยนได้ มากลายเป็นพระภิกษุตาม
มาตรฐานของพระพุทธเจ้าได้. อย่าไปถือเสียว่า ถ้าลงงมงาย
มาแล้วมันจะเปลี่ยนไม่ได้. ทุกอย่างมันเปลี่ยนได้, มันมี
ความไม่เที่ยงเป็นเครื่องทำให้เปลี่ยนได้.

ฉะนั้นครูก็เหมือนกันแหละ แม่จะเป็นครูเข้ามา
ในลักษณะอาชีพบังคับ ก็ยังมีโอกาสที่จะเปลี่ยนได้
ให้มาเป็นครูอุคคคติ ตามความหมายของคำๆ นั้น, ให้ถึงค่า
ของความเป็นครูที่เต็มเปี่ยม.

.....

เอ้า, ที่นี้ ก็จะพูดต่อไปถึง “อุคคคติของครู”.

ได้พูดมาแล้วข้างต้นว่า คำว่า ครู ตามความหมาย
ดั้งเดิมนั้น คือผู้เปิดประตูทางวิญญาณของหมู่สัตว์;
มันก็เป็นเรื่องของศาสนานั้นแหละ ที่จะเกิดคำๆ นั้นขึ้นมา.
เพราะก่อนนั้นมีแต่อาจารย์สอนอาชีพ อาจารย์ฝึกมรรยาท
ฝึกนิสัย ฝึกอะไรก็ได้; แต่ที่นี้มีคนที่เห็นว่า มันไม่พอ
สำหรับความเป็นมนุษย์ที่น่าพอใจ. คนเหล่านี้ก็ออกไป
ค้นคว้า ก็คงจะในป่าอีกนั่นแหละ.

เขาก็ออกไปอยู่ป่า ไปค้นคว้าเรื่องทางจิตใจ ที่อาจ
จะคับความทุกข์ของสัตว์ในโลก; พอไปรู้เรื่องทางจิตใจ
แล้วก็มาสอนคน ให้รู้เรื่องทางจิตใจ. นี่แหละ คือครูผู้
เปิดประตูทางวิญญาณ ก็ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโลก.

ยุคไหน เมื่อไร ตรงไหนนั้น บอกไม่ได้หรอก แต่มันก็ได้
เกิดขึ้นในโลก แล้วก็เป็นผู้นำในทางวิญญาณเรื่อย ๆ มาจน
เดี๋ยวนี้.

เราถือเอาความหมายของคำว่า ครู นี้ว่าเป็น
ปุชฌีย์บุคคล; ไม่ใช่คนธรรมดา, ว่าครูนี้ไม่ใช่คน
ธรรมดา. ครูนั้นคือผู้นำทางวิญญาณ ซึ่งมีค่ามาก ที่ค่า
ไม่ไหว ที่ไม่ไหวไปเลย, ยกให้เป็นบุคคลพิเศษพวกหนึ่ง
เป็นปุชฌีย์บุคคลไป.

อาตมาคิดว่า เราควรจะต้องถือเป็นหลักว่า ถ้าคนใด
คนหนึ่ง ทำประโยชน์เกินค่า, เกินค่าของสิ่งที่เขาให้เป็น
การตอบแทนแล้ว ก็ จะเรียกเป็นปุชฌีย์บุคคลได้. *อาชีพ*
ปุชฌีย์บุคคลนี้ควรจะเปิดกว้างออกไป เช่น *อาชีพครูบา-*
อาจารย์ นี้เป็นข้อแรกละ แล้วก็ *อาชีพอย่างผู้พิพากษาตุลาการ*
อาชีพคุ้มครองความสุขสวัสดิ์ของประชาชน อะไรทำนองนี้;
ซึ่งรวมความว่า เขาทำให้เกิดคุณค่ามากกว่าเงินเดือนที่ได้รับ
อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้ละ.

เช่นเขามีเงินเดือนสักเดือนละ ๔ - ๕ พัน อย่างนี้
แต่ประโยชน์ที่ทำให้แก่นุชนุชนั้นมันมาก : ความปลอดภัย

ของมนุษย์, ความยุติธรรมของมนุษย์, ความสงบสุขของมนุษย์. บุคคลเหล่านี้เป็นปูชนียบุคคลได้, และมี ครุ นี้แหละ เป็นผู้ นำ นำหน้าอาชีพปูชนียบุคคล; เพราะว่าถ่ายทอดมาจากอาชีพของภิกษุ สาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบรมครู.

มันจะเข้าใจได้ง่าย ถ้าเรามองไปยัง พระพุทธเจ้า และสาวกของท่าน ทำประโยชน์แก่สัตว์โลกอย่างใหญ่หลวง แล้วก็รับสิ่งตอบแทนด้วยปัจจัยสี่ เล็กๆ น้อยๆ พอดำรงชีวิตอยู่ได้. นั่นแหละมันจึงเกิดความเป็นปูชนียบุคคลขึ้นมาในพวกครู.

ที่นี้ก็ถ่ายทอดมาถึงวิชาหนังสือหนังหาอะไร ก็เรียกว่า ครุเป็นปูชนียบุคคล ยกขึ้นไว้เหนือศีรษะของคนทุกคน, เป็นผู้ที่ทุกคนจะต้องเคารพ รับเอาไว้บนศีรษะ; แม้ว่า มันจะหนักบ้างก็ยินดี.

ดังนั้น ความเป็นปูชนียบุคคลก็เกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีใครแต่งตั้งคอก ธรรมชาติ ความเป็นธรรม มันแต่งตั้งเอง. ถ้าเรา ยอมรับอย่างถูกต้องมันก็มีประโยชน์;

ถ้าเรา ปฏิเสธอย่างโง่เขลา มัน ก็เกิดความวุ่นวาย ชนมา
ในโลกในสังคม.

ดังนั้น ควรจะไปพูดจาให้เข้าใจกันเสีย ให้ยอมรับ
ความเป็นปุชนียบุคคล ของบุคคลประเภทที่เป็นปุชนีย-
บุคคล นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมา จนถึงบุคคลที่เสียสละ
อย่างยิ่ง เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น นี่เป็นสิ่งที่ต้องคิด
ที่แรก.

ที่นี้ อาตมาอยากจะพูดอีกคำหนึ่งว่า “ครูผู้สร้าง
โลก” ให้มันมองเห็นง่าย ๆ ชนมาอีกใกล้ ๆ ทั่ว ว่าครูจะเป็น
ผู้นำทางวิญญานนะ เป็นผู้เปิดประตู เป็นปุชนียบุคคล
อะไรก็ตามเถอะ ; แต่ที่เป็น ข้อเท็จจริงที่จะมองเห็นได้
ไม่ยาก นั้น คือเป็นผู้สร้างโลก ว่าโลกนั้นมันจะเป็นอย่างไร
ก็แล้วแต่ครูสร้างคนขึ้นมาอย่างไร.

ครูสอนเด็ก ครูอบรมเด็ก เด็กก็เป็นคนขึ้นมา
เต็มไปทั้งโลก ; ดังนั้นโลกมันก็ต้องเป็นไปตามคนที่มีอยู่ใน
โลก. ฉะนั้นควรจะมองให้ลึกกลงไปถึงเด็กด้วย ว่าเด็ก
นั้นแหละ เป็นผู้สร้างโลก หรือเป็นวัตถุปัจจัยสำหรับจะ
สร้างโลก ซึ่งอยู่ในกำมือของครู.

พูดกันแต่เพียงว่า เด็กเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้านี้ ไม่มี
ความหมายอะไรดอก บัวยการพูด. ควรพูดว่า เด็กคือ
ผู้สร้างโลกในวันหน้า; แต่ต้องเฝ้าอยู่กับครู ที่จะสร้าง
เด็กขึ้นมาอย่างไร. ฉะนั้น ขอให้ครูทั้งหลาย รู้จักความ
เป็นปุชนียบุคคลของตนว่า “เราสร้างเด็กในลักษณะที่
เป็นการสร้างโลก”.

ดังนั้นเด็กต้องสามารถสร้างโลกที่ดีในอนาคต แต่
มันขึ้นอยู่กับครู ที่ว่าจะสร้างเด็กนั้นขึ้นมาอย่างไร. นี่เป็น
เรื่องที่เห็นได้ ที่ภาษาธรรมเรียกว่า สันติภูมิจโกที่เดียว.
ความที่เด็กเป็นผู้สร้างโลกนี้ เป็นสันติภูมิจโก ก็เป็น
สิ่งที่เห็นได้; ถ้าเราจะมองดู. แต่เดี๋ยวก็ไม่อยากจะ
มองนี่, แล้วไม่อยากจะรับภาระหน้าที่ให้มันดี ให้มันสูง
ขึ้นไป.

ครูพวกที่เห็นแก่ปากแก่ท้อง เห็นแก่ความเอร็ด
อร่อย สนุกสนานทางเนื้อทางหนังนี้ เขาสิ้นหัวแหละ ว่า
จะเป็นผู้สร้างโลกนี้มันดีเกินไป มันมากเกินไป; ถ้าเราไป
รับถืออุดมคติอันนั้นแล้ว เราก็สูญเสียความสุขสนุกสนาน
เอร็ดอร่อยทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง. นี่ก็ความไม่เป็น

การ, ไม่มีความเป็นครูโดยอุทมคติ หรือโดยทางจิตทาง
วิญญาณ.

ขอให้ผู้ที่ตั้งใจจะเป็นครู ช่วยกันระวังสังวร
รักษาไว้ให้ดี; อย่าให้จิตใจของครูมันกลายเป็นอย่างนั้น
ไปเสีย; คือ แทนที่จะเป็นผู้เปิดประตูคอกให้สัตว์ออกมา
กลับไปเป็นสัตว์ที่จะสมัครเข้าไปอยู่ในคอกเสียเอง.

นี่แหละคือ “จุดบอดของความเป็นครู”, จุด
บอดของอุทมคติของครู. แทนที่จะเปิดประตูให้สัตว์ออก
มาจากคอก กลับสมัครที่จะเป็นสัตว์ที่เข้าไปอยู่ในคอก
เสียเอง.

อาตมาบอกแล้วว่า มันนี่อะไรไม่ออก ที่จะพูดให้
ไพเราะ ให้ประณีตอะไร, พูดได้ตรงๆ อย่างนี้ มันก็พูด
ตรงๆ อย่างนี้. โกรจะโกรธก็ยินดี เพราะพูดอย่างอื่นไม่เป็น
พูดได้แต่อย่างนี้, และก็ขอโอกาสแล้วว่า ขอพูดตรงๆ อย่าง
อิสระ เช่นพูดอย่างนี้.

ครูสมัครเข้าไปในคอกในเล่าเสียเอง : ไปบูชา
การเป็นอยู่อย่างตามใจกิเลส, แต่งตัวสวยๆ, กินอาหารดีๆ,
มีเครื่องบำรุงบำเรอ เหมือนกับชาวบ้านทั่วไป อย่างนี้

แล้วจะเป็นครูได้อย่างไร. เงินเดือนก็ไม่พอใช้; เหมือนกับคนที่ทำผิด ในเรื่องการครองชีวิต ค้ายเหมือนกัน.

เห็นรลของยาเสพติด เช่นกามารมณเป็นต้น ว่าเป็นของสูงสุด ก็ต้องบูชากามารมณ, ก็ต้องบูชาบัจฉยแห่งกามารมณ. เงินเดือนทุกบาททุกสตางค์เอาไปซื้อหาบัจฉยแห่งกามารมณ แม้ไม่ซื้อหาเดี๋ยวนี้ ก็จะต้องซื้อหาข้างหน้า; เพราะว่าเรายังได้ยินข่าวว่า ครูชายใบสุทธิปลอม อย่างนี้เป็นต้น, แล้วยังมีครูที่ประกอบอาชญากรรมเหมือนกับชาวบ้านทั้งหลาย.

นี่ เขาไม่มองเห็นค่าของความเป็นครู, ไม่เห็นอുകมคติของความเป็นครู, เอาค่าของความเป็นครูไปเป็นเครื่องมือ หาเงินหาประโยชน์โดยทุจริต ก็เลยไม่ยินดีที่จะศึกษาวิธีเปิดประตู.

เช่นมีการอบรมศีลธรรมให้แก่ครู, หรืออบรมวิธีสอนศีลธรรมให้แก่ศิษย์นี้ มันก็เหมือนกับ สอนวิธีเปิดประตูคอก. ครูบางคนไม่ยอมรับการอบรมสั่งสอนอย่างนี้ : กระพัดกระพืด, ถูกเกณฑ์ให้มานั่งฟังกันนั่งฟังอย่างกระพัดกระพืด, แล้วสร้างสถานการณให้มันลัม

ละลาย ไม่ต้องบรรยายนี้. ทำทวนหูขึ้นมาก็มี คือไม่ไห้
การบรรยายนั้นมันเป็นไปได้.

ทั้งนี้ เพราะเขารู้สึกว่า อบรมวิชาศีลธรรมนี้ ไม่ทำ
ให้เงินเดือนขึ้นนี้, ไม่ทำให้เลื่อนชั้นเงินเดือน. ครั้นผู้
บรรยายบอกว่าได้บุญ ก็ถือว่าเป็นเรื่องหลอกกันนี้, หลอก
ให้เราสนใจเรื่องศีลธรรมว่ามันเป็นเรื่องได้บุญ. ครูถือว่า
บุญจากความเป็นครูนั้นไม่มีความหมายนี้. นี้แหละ เป็น
มารร้าย ฆ่า ทำลายอุทมคติของครู.

ความเป็นทาสของวัตถุ นั้นแหละมันเป็นมารร้าย
ฆ่าปุชฌ์นียบุคคลทั่วไปในโลกทุกชนิด; หมายความว่า
ผู้ที่ตั้งใจทำดี มีประโยชน์สูงสุดเกินกว่าค่าของเงินนั้นนะ
ถูกฆ่าหมดโดยรสร้อยของวัตถุ ที่เราจะเรียกว่าวัตถุนิยม.

เขารู้สึกว่า บุญ ก็ดี อุทมคติอะไร ก็ดี มันไม่มีรส
อร่อยเหมือนกับรสอร่อยทางวัตถุ; เขาก็เลยบูชาสร้อย
ทางวัตถุ บูชาบั้งจัญเพื่อความอร่อยทางวัตถุ. ฉะนั้นจึงมา
บูชาเงินซึ่งเป็นบั้งจัญให้ได้มาซึ่งความอร่อยทางวัตถุ.

แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ก็เป็นอย่างนี้กันทั้งนั้นแหละ ไม่ใช่
เฉพาะแต่พวกครู พวกชาวโลกทั่วไปก็บูชาวัตถุนิยม, บูชา

บ้จยัแห่งความอ่รอยทางวัตถุ ชื่อว่า บุษาประโยชน์กันทั้งโลก. พระเจ้าก็ตายหมด ศาสนาก็ตายหมด ธรรมก็หายไปหมด เพราะว่าคนเขาไม่บูชา คนเขาบูชาประโยชน์.

ทุกชาติทุกกลุ่มของชาติในโลกนี้ สังคมนิยมก็ตีคอมมิวนิสต์ ก็ตี นายทุน ก็ตี เสรีประชาธิปไตย ก็ตี ลัวินแต่บูชาประโยชน์ ทั้งนั้นแหละ; ไม่บูชาพระเจ้า ไม่บูชาศาสนา ไม่บูชาพระธรรม. เขาบูชาประโยชน์ คนในโลกเป็นเสี้ยอย่างนี้ ก็มัน อยู่ในคอกของอวิชา คอกของกิเลส คอกของความทุกข์.

ที่นี้ ครูเราแทนที่จะทำหน้าที่ผู้เป็ตประตูคอก มันกลายเป็นมุกเข้าไปอยู่ในคอกเสี้ยเอง มันจะเป็นอย่างไร ลองกิดดู. นี้เป็นความล้มเหลวของความพยายามในโลก ที่จะสร้างสันติภาพกันขึ้นมา. เมื่อไปตกคอกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุแล้ว มันก็คือ ความพังทลายของมนุษย์; ที่จะเรียกว่าเป็นสัตว์ผู้มีจิตใจสูงนั้น มันเป็นไปไม่ได้; จิตใจมันต่ำเสี้ยแล้ว.

ฉะนั้น ต้องเอาชนะให้ได้ : ครูจะต้องช่วยเป็นผู้นำ นำกองทัพธรรมนี้ ต้องเอาชนะปัญหาเหล่านี้ให้ได้.

คือดึงเอามนุษย์ออกมาจากคอกของอวิชชา ของสิ่งที่เป็น
ขี้ศึกแก่มนุษย์ออกมาเสีย เป็นอิสระ มีแสงสว่าง มีการ
กระทำที่ดับทุกข์.

ที่นี่ เราคุยกันตรงจุดที่ว่า คนเหล่านี้ สัตว์เหล่านี้
ที่อยู่คอกในคอกในโลกอันกว้างขวางนี้ มันเป็นทาสของวัตถุ
ไม่เป็นไทยแก่ตัว; ครูก็เข้าไปอยู่ในคอกนั้นเสียแล้ว ไม่
เป็นไทยแก่ตัว เลยช่วยสัตว์โลกให้เป็นอิสระไม่ได้
เพราะเป็นทาสด้วยกัน, ไปสมัครที่จะเป็นทาสอยู่ด้วยกัน.

ครูก็ชอบแต่งตัวสวย ๆ, กินอาหารดี ๆ, เล่นหัว
มีเครื่องอุปกรณ์แห่งการเล่นหัว, มีเวลาไม่พอที่จะเล่นหัว
จนต้องเบียดบังเวลาสอนในโรงเรียนเอาไปใช้; เงินเดือน
ก็ไม่พอใช้. นี่เรียกว่า เป็นทาสของวัตถุ ไม่เป็นอิสระ
แก่ตัว ก็เลยทำอะไรไม่ได้ ทำหน้าที่ของครูตามอุดมคติ
ไม่ได้.

ที่นี่ เราก็จะนึกถึง พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบรมครู
ท่านทำหน้าที่ได้ถอนทาส ทำให้หลุดจากความเป็นทาส
ในวัตถุ. ความเป็นบรมครูของพระองค์ ก็คือได้ถอนสัตว์
ออกมาเสียจากความเป็นทาสของกิเลสตัณหา มาเป็นอิสระ

ถึงที่สุด; ที่เราเรียกกันว่า วิมุติ - ความหลุดพ้นจากทุกข์หา
ทั้งปวง

พวกเราเป็นครู แม้ไม่เป็นบรมครู แต่ก็ เป็นครู; เราควรจะทำอย่างเดียวกัน คือ ถอนตัวเองออกมาเสียจาก
ความเป็นทาส, แล้วก็ช่วยผู้อื่นให้หลุดจากความเป็นทาส
โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลุดออกมาจากอวิชา ความโง่ ความหลง
อยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหาเหล่านี้ ออกมาเสียให้ได้ มันจะ
ได้พ้นจากความเป็นทาส.

มันทำได้อย่างที่ว่ามีมาแล้วข้างต้น ว่าแม้เราจะเข้ามา
เป็นครูอย่างหวังค่าจ้าง หรือว่ายอมเป็นทาส ที่แรกยอมเป็น
ทาสเงิน ทาสประโยชน์ ที่จะหาความสุขทางวัตถุ; ทีเดียว
เราก็ ลืมหูลืมตาแล้ว, เรารู้สึกแล้วว่าอะไรเป็นอะไร เรา
ก็เปลี่ยนได้; เหมือนพระที่บวชอย่างงมงายตามประเพณี
แล้วก็มากลายเป็นพระที่ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องใน
ภายหลัง.

ครูทั้งหลายก็เหมือนกันแหละ แม้ว่าจะเข้ามาอย่าง
ประสาธุชน คนที่ยังเป็นเด็ก เป็นหนุ่มเป็นสาวอะไรขึ้นมา;
แต่แล้วเมื่อมาถึงจุดหนึ่งแล้ว ควรจะเข้าถึงอุดมคติของครู.

มาเป็นครูตามอุดมคติ ไม่ใช่เพื่อค่าจ้าง ที่จะเอาไปใช้
แสวงหากามารมณ์ เป็นบัจฉัยแห่งกามารมณ์.

ฉะนั้นจึงว่ามาเป็นไทย มาเข้าสังกัดพระพุทธเจ้า;
เราสังกัดกระทรวง กินเงินเดือนของกระทรวง ก็ไม่เป็นไร;
แต่จิตใจของเราสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้า. ทางกายสังกัด
กระทรวง จิตสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้า นี่จะเป็นครูอุดมคติ
ได้; แต่ไม่ชอบ เพราะที่ไม่มีโอกาสที่จะไปหัวทกกันชีวิต
กับเรื่องทางเนื้อหนัง เขาไม่ชอบก็เลยเป็นไม่ได้.

แต่ถ้าต้องการจะเป็นมันก็เป็นได้ โดยยอมเสียสละ
สิ่งหลอกลวงเหล่านั้นเสีย; ดำรงตนให้เป็นครูที่แท้จริง
เงินเดือนก็ยังคงได้แหละ, แต่มันไม่เป็นค่าจ้างแล้วเดี๋ยวนี้
นะ. ถ้าเราไปเป็นครูที่ขึ้นสังกัดอยู่กับพระพุทธเจ้า ทำหน้าที่
ของครูอย่างสมบูรณ์ เงินเดือนจากกระทรวงจะไม่ใช่ค่าจ้าง
เหมือนที่แล้วๆ มา แต่กลายเป็นเครื่องสักการะบูชาแก่ความ
เป็นครู.

เราทำให้ค่าจ้างเปลี่ยนเป็นเครื่องสักการะบูชา; เรา
ก็ไม่ใช่ลูกจ้าง, แล้วก็ไม่ใช่ทาสของใคร. เราเป็น
อิสระเหมือนเครื่องจักรทำหน้าที่ช่วยโลก เพราะเขาให้อะไร

มา ก็มากลายเป็นเครื่องบูชาไป; เป็นเครื่องบูชาคุณเหมือน
กับดอกไม้ธูปเทียน. เคี้ยวนี้เราไม่ใช่ลูกจ้างของกระทรวง;
แต่เราเป็นคนของพระพุทธเจ้า เป็นคนของโลกรับใช้โลก.

คำว่า "คนของโลก" นี้ เขามีคำพูดอยู่คำหนึ่ง แต่
จะไม่ค่อยผ่านหู คำพูดของมนุษย์มีอยู่คำหนึ่ง : คนของโลก
Man of World คือรับใช้โลก.

เคี้ยวนี้เรากลายเป็นคนของโลก รับใช้โลก เงิน
เดือนของกระทรวงเป็นเครื่องสักการบูชา มันไม่ไปไหน
เสียละ, มันก็ตามมาเหมือนกับฝุ่นที่ติดที่นั่นแหละ มัน
ยังงมี ไม่ใช่ว่าจะไม่มี, หรือจะไม่มีอะไรกิน จะไม่มีเงิน
เดือนกิน มันก็ยังมี. แต่มันมีมาในรูปของเครื่องสักการะ-
บูชา เพราะเราเป็นคนของโลก รับใช้มนุษย์ทั้งโลก เป็น
ปุชณียบุคคล เป็นสมุนของพระพุทธเจ้าไปแล้ว เราเป็น
ปุชณียบุคคลอยู่เหนือหัวเขา แต่เรารับใช้เขา.

ฟัง, ฟังมันยาก : *เราอยู่เหนือหัวเขา แต่เรารับ
ใช้เขา.* ถ้าครูเป็นปุชณียบุคคลเหมือนพระอริยสาวกพระสงฆ์
ทั้งหลาย ก็อยู่เหนือหัวคน แต่มารับใช้คน, คอยรับใช้คน
คอยช่วยคน ให้ออกมาจากความทุกข์ อย่างไม่เห็นแก่เห็นด-

แก่เหนื่อย. นี่ฟังให้ดี มันเป็นภาษาที่ออกจะแปลก ที่ไม่เคยพูดกันในโรงเรียนก็ได้ : เราเป็นปุชเนียบุคคลแก่บุคคลที่เราจะใช้เขาอะ. ฟังมันฟังยาก ปุชเนียบุคคล ทำไมมารับใช้เขาละ? เพราะการรับใช้เขานั้นแหละ เราจึงกลายเป็นปุชเนียบุคคล.

ฉะนั้นขอให้ทุกคนนี้ สมักรเดอะ ยอมสมักรเป็นผู้รับใช้คนในโลก เพื่อให้ทุกคนในโลกนี้มันเป็นมนุษย์ที่ต้องขึ้นมา. เราคอยเฝ้าคุ้มครองเขา เหมือนอย่างเป็นการตรวจ, เอ้า ยกตัวอย่าง; อดดาหลับซัבתานอน ทนลำบากเพื่อรับใช้ประชาชน; แต่แล้วการตรวจนั้นจะเป็นปุชเนียบุคคลของประชาชนนะ.

ถ้าพูดกันตามความยุติธรรม เขาอดดาหลับซัבתานอนเพื่อความปลอดภัยของประชาชน; เพราะฉะนั้นเขาจึงเป็นปุชเนียบุคคลของประชาชน ที่เขาใช้นั่นเอง. นี่หมายถึงการตรวจที่คืนะ ที่สามารถพิทักษ์สันติราษฎร์ได้จริง การตรวจที่เรามีข่าวหนังสือพิมพ์บ่อยๆ นั้น ต้องยกเว้น ไม่ใช่อยู่ในพวกนี้.

ที่นี้ ครู ก็ควรจะเป็นตำราตรวจทางวิญญาณ, ตำราตรวจฝ่ายวิญญาณคอยจับขโมย ก็คือกิเลสที่มันเข้าไปทำลายเด็กนั้น. เด็ก ๆ ของเราจะถูกใจผู้ร้ายคือกิเลสนี้แหละ เข้าไปทำลายจิตทำลายวิญญาณให้วินาศไป; ครูก็เป็นตำราช่วยจับขโมย ทำความปลอดภัยให้แก่เด็ก ๆ เหล่านั้น.

เพราะฉะนั้นพูดได้ว่าเป็นครูที่แท้จริงในโลก เป็นปูชนียบุคคลในโลก เป็นผู้สร้างโลกได้ในที่สุด; เพราะเราเป็นผู้ที่สร้างจิตสร้างวิญญาณของเด็ก ๆ ให้มันดี, ก็คือให้มันถูกต้อง. กำจัดส่วนที่ไม่ดีออกไปเสีย คงไว้แต่ส่วนดี, เป็นเด็กที่ดี เป็นผู้ใหญ่ที่ดี เป็นพลโลกที่ดี; การสร้างโลกก็สำเร็จได้ด้วยน้ำมือของครู อย่างนี้.

ที่นี้ จะดูว่า เครื่องมืออะไรที่จะช่วยครูในขั้นนี้ ก็คือธรรมนั่นเอง, ก็ธรรมะนั้นเอง, ธรรมะที่ไม่ค่อยมีใครสนใจนั่นเอง, ธรรมะที่พวกครูทั้งหลายก็ยังไม่สนใจให้พอ ว่าคืออะไร ได้แต่เป็นเรื่องอะไรเรื่องหนึ่งที่เขาบอกให้จด ๆ ไว้ในสมุดเท่านั้นแหละ, พิมพ์เป็นหนังสือเล่มขึ้นให้อ่านให้เรียน มันเป็นธรรมกระตาศ เป็นธรรมอยู่ในสมุด; อย่างนี้ไม่สำเร็จประโยชน์. ต้องเป็นธรรมจริง ๆ ก็คือทำหน้าที่อย่างถูกต้อง.

ปฏิบัติตามธรรมะ ๔ ความหมายแล้ว ปัญหาไม่เกิด.

อาตมาขอรับรองอีกว่า อย่าเพ้อรำคาญที่จะ ตีक्षा คำว่า
ธรรม ไว้เป็นหลักพื้นฐาน. *ธรรม* คือ *สภาวะของ*
ธรรมชาติ, ตัวธรรมชาติทั้งหลายนี้ก็เรียกว่าธรรม. *ธรรม*
คือ *กฎของธรรมชาติ* ก็เรียกว่า ธรรม. *หน้าที่ตามกฎของ*
ธรรมชาติ ก็เรียกว่า ธรรม; ความหมายนี้สำคัญมาก ภาษา
อินเดียเขาเอาคำนี้^๕เป็นคำแปลของคำว่าธรรม, ธรรม แปลว่า
หน้าที่ของมนุษย์ที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. *ธรรม*
คือผลที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่.

ธรรม คือธรรมชาติ, ธรรม คือกฎของธรรม
ชาติ, ธรรม คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรม
คือผลที่ได้รับจากการทำหน้าที่.

ถ้าจะขู้งัดในตัวเรา เนื้อตัวร่างกายจิตใจ ของเรา^๕
คือธรรมชาติ; แล้วมัน มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่;
ร่างกายจิตใจจึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เช่นเจริญเติบโต
แก่ เจ็บ ตาย, หรือว่าทำอะไรขึ้น^๕แล้ว มัน จะต้องมีผล
ขึ้นมาตรงตามกฎของธรรมชาติเสมอ.

ที่เนื้อหนังร่างกายจิตใจของเราจะเคลื่อนไหวกระทำไป มันมีกฎของธรรมชาติควบคุมเราอยู่ทุก ๆ ประการก็ว่าได้ แล้วเราก็มึนหน้า^๕ ที่จะต้องทำให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ; มิฉะนั้นเราจะต้องตาย.

เราต้องกินอาหารให้ถูกต้อง, บริหารกายให้ถูกต้อง, ทำอะไรให้ถูกต้องเกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิต, แล้วทำให้ถูกต้องยิ่งขึ้นไป เพื่อเจริญอกงาม บรรลุผลนิพพาน. นี่หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ที่ชีวิตร่างกาย^๕ นั้นมันจะต้องทำ, แล้วผลมันก็เกิดขึ้นเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง แก่ชีวิตร่างกาย^๕ ตามที่เราทำผิดหรือทำถูก.

ธรรม ๔ ความหมาย^๕ นี้ ไม่ต้องไปดูไกลที่ไหนละ ; ดูเข้ามาในตัวเราจะพบว่า โอ,มีอยู่หมดครบทั้งสี่^๕ ความหมาย ประพฤติกระทำให้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายที่สาม คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ.

ถ้าเรา^๕รู้ธรรมแล้ว ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมแล้ว ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น. พุคง่าย ๆ ว่า ครุจะมีเงินเดือนพอใช้ หรือเหลือใช้ ; แม้พุคกันว่า ครุมีเงินเดือนยังน้อย ในเมื่อเทียบกันกับราชการแขนงอื่น ;

แต่ถ้าเราเป็นครูโดยแท้จริงแล้วเงินเดือนน้อยนั้นแหละก็จะยังเหลือใช้, จะพอใช้หรือเหลือใช้. ขอให้ธรรมเข้ามาเป็นหัวใจ เป็นวิญญาณ เป็นผู้ควบคุม ครูทั้งหลายอยู่เถอะ แล้วครูทั้งหลายก็จะมีเงินเดือนพอใช้หรือเหลือใช้.

ธรรมะก็คือ ความไม่ไปเป็นทาสของอบายมุข. เตียวนี้ครูก็ยังไป เสพสิ่งเสพติด ที่นับตั้งแต่บุตรีเป็นต้นขึ้นไป; นี่ไม่เป็นครูที่น่าดูเลยละ, ถ้าครูยังสูบบุหรี่ให้เด็กเห็น. นิติตยาเสพติดก็มีเมามากตั้งแต่บุตรีขึ้นไป ถึงเหล่า.

ครูกินเหล้า, ครูชวนนักเรียนกินเหล้า, ครูขอเหล้าจากนักเรียนกินอย่างนี้. ครูก็ยังเสพติดอะไรอยู่อีกมากมายหลายอย่าง. นี่ก็เรียกว่า อบายมุขที่หนึ่ง คือ เสพของเมา.

อบายมุขที่สอง เทียวกลางคืน ครูก็ยังชอบกันอยู่มาก.

อบายมุขที่สาม ดูการเล่น เล่นชนิดที่ทำให้จิตทรามก็เอานะ การเล่นที่เขาเรียกว่าเป็นข้าศึกแก่กุศล ที่ห้ามไว้ในศีล คือการเล่นทุกชนิดที่ทำให้จิตทราม. เตียวนี้มันแสดงออกมาได้ทางสื่อมวลชนมากเกินไป : ทางมหรสพบ้าง, แม้ที่สุดแต่จอวิทยุโทรทัศน์นั้น ก็ระวังให้ดี, มัน

เป็นที่ไหลออกมาแห่งสิ่งที่ทำให้จิตทราม. เพราะคุณการเล่น
ที่ทำให้จิตทราม ครุก็วินาศฉิบหายทางจิตทางวิญญาณหมด
ไม่มีอะไรเหลือ.

ที่^๕ อบายมุขที่ ๔ เล่นการพนัน ก็ดูว่าจะไม่คื
กว่าชาวบ้านอะไรนัก คงมีการพนันอย่างน้อยก็สล็อตเตอร์;
เหมือนกับชาวบ้านทั่วไปนี่. บางทีจะมีการพนันมากกว่านั้น
ได้ยืมข้าวอยู่.

อบายมุขที่ ๕ คบคนชั่วเป็นมิตร นี้อบายมุข
ที่ห้า คือสุขกันอยู่แต่ในหมู่ผู้มีความกิดผิด เห็นผิด ประพฤติ
ผิด กระทำผิด นี่ก็เป็นอบายมุข.

แล้วข้อสุดท้าย อบายมุข คือ ความเกียจคร้าน
ทำการงาน เมื่อทำงานไม่สนุกก็ออกไปเที่ยวกินเหล้าเมายา
สรวลเสเฮฮา สถานเริงรมย์นั้นสนุก; อย่างนี้เป็นครุไม่ได้
คอก เพราะถ้าเป็นครุมีธรรมรัฐธรรมนูญแล้วสนุกเมื่อทำหน้าที่.

หน้าที่ คือธรรม, ธรรมคือหน้าที่, หน้าที่คือ
ธรรม; ช่วยท่องไว้ด้วยเถอะ แล้วเมื่อได้ทำหน้าที่ก็คือ
ได้ประพฤติธรรม; ควรจะพอใจแล้วสนุกอยู่ที่นั่น. ทำ
หน้าที่จนพอใจว่า เราได้ทำหน้าที่ คือปฏิบัติธรรม; ยกมือ

ให้ตัวเองได้; เพราะมีธรรมอยู่ในเรา เรายกมือให้ตัวเอง
ได้.

ฉะนั้นผู้โดยยกมือให้ตัวเองได้ โดยไม่มีความขะ-
แยงนั้นแหละ คือมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุด, มีธรรมของ
มนุษย์ที่สุด, หรือว่าเป็นครูที่ดีที่สุด เพราะยกมือให้
ตัวเองได้ ว่าในตัวมีธรรมสูงสุด, แล้วก็ไม่ใช่เกียจ : ไม่
ขี้เกียจทำหน้าที่, ไม่เอาเวลาของโรงเรียนไปเล่นไปหัวไป
อะไรต่างๆ ผู้ที่อยากให้อะไรเร็วๆ มากี่สาย มาทำงานก็สาย
เวลาเลิกก็อยากเลิกก่อนเวลา เพราะว่าเขาขี้เกียจทำงาน.

การขี้เกียจทำงาน นี้ มัน เป็นโรคประจำของ
มนุษย์ทุกคนในโลก. อาตมาก็ยอมรับว่า ทุกคนในโลก
มันขี้เกียจทำงานทั้งนั้นแหละ; ไม่อยากทำงาน, ไม่มีใคร
อยากทำงาน, ทำงานเพราะความจำเป็นบังคับ, ไม่ได้
ทำงานด้วยความสมัครใจว่า เราเป็นมนุษย์ มีหน้าที่จะ
ต้องทำหน้าที่กัน จะต้องประพฤติธรรม ไม่ได้คิดอย่างนั้น
ออก. ทำงานด้วยความจำเป็นมันบังคับว่าถ้าไม่ทำ ก็ไม่มี
อะไรจะกินจะใช้, ต้องไปทำงานเพราะความจำเป็นบังคับ.

ที่ทำงานด้วยความสมัครใจ เพื่อจะเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องนี้
หายาก, หายาก.

ถ้าเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ท่านก็ทำงานตามหน้าที่
ของพระอริยเจ้า คือช่วยสัตว์โลก. ผู้ที่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า
นี้ ไม่อยากทำงาน อยากจะเล่น อยากจะหัว อยากจะพักผ่อน
แต่อยากจะได้เงินมากๆ เอมามาซื้อหาปัจจัยแห่งความเอร็ดอร่อย
ทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง มันจึงเกิดการคอร์รัปชั่นขึ้นมา,
ฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้นมา, ทำอะไรขึ้นมาที่ว่าเป็นความ
ผิด เพราะนิสัยไม่อยากทำงาน.

ถ้าทำงานจนสนุกแล้ว ก็จะไม่มีการขาดแคลนการ
เงิน เงินจะพอใช้ จะเหลือใช้ แล้วก็ไม่ต้องมีเรื่องเสียหาย.
นี้ ธรรมะคือ ความไม่มีอภัยมุขโดยประการทั้งปวง ขอ
ให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายสนใจ.

.....

ที่นี้ จะพูดถึง ธรรมโดยหลักปฏิบัติ. ขอให้
มีธรรมโดยหลักปฏิบัติ.

ข้อที่ ๑ คือเราจะต้องรักผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ลูกศิษย์ รักผู้อื่นทั่วไปทั้งหมดเลยทุกคนเลย ในโลกนี้ เพราะ
เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

อย่าว่าแต่คนเลย แม้แต่สัตว์เทรจฉานมันก็เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา; แม้สิ่งที่ต่ำกว่าสัตว์เทรจฉาน เช่นต้นไม้ มันก็มีชีวิต มันรักชีวิต มันกลัวตายเหมือนกัน ก็เป็นเพื่อนที่ดี แม้แต่ต้นไม้ เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา.

ไม่มีต้นไม้เราก็ตายหมดนะ มองดูเวบเดี่ยวก็เห็นว่า ถ้าในโลกนี้ไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว โลกนี้อยู่ไม่ได้ สัตว์ก็ตายหมด คนก็ตายหมด. นั่นแหละมันเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเราถึงขนาดนี้.

ฉะนั้นเราจะต้องรักผู้อื่น; ถ้าเราจะเห็นแก่ตัวเราอยู่คนเดียว เอ้า, ใครจะสมมติว่าให้มันอยู่คนเดียว รอดอยู่ในโลกนี้คนเดียว มันก็อยู่ไม่ได้. ฉะนั้นเราต้องอยู่กับเพื่อนของเรา เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ดังนั้นเราต้องรักผู้อื่น.

เรื่องศีล ข้อสำคัญมาก ขอให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายนำไปถ่ายทอด ขอให้ลูกเด็ก ๆ ของเราถือศีลสักข้อเดียว ว่า รักผู้อื่น; แต่ครูต้องถือก่อน. ครูต้องรักทุกคน ๆ รักเด็ก รักลูกศิษย์ รักผู้อื่น.

พอรักผู้อื่นแล้วมันฆ่าใครไม่ได้ คีลปาณา ฯลฯ
 ก็สมบูรณ์; รักผู้อื่น แล้วลักขโมยของใครไม่ได้ คีล
 อทินนา ฯลฯ ก็สมบูรณ์; รักผู้อื่นแล้ว ล้วงละเมิกของ
 รักของผู้อื่นไม่ได้ คีลกาเม ฯลฯ ก็สมบูรณ์; รักผู้อื่น
 แล้ว โทหกเขาไม่ได้ คีลมุสา ฯลฯ ก็สมบูรณ์; รักผู้อื่น
 แล้ว ก็ไม่อยากจะสูบบุหรี่กินเหล้าให้ใครรำคาญ มัน
 ถึงขนาดนั้นนะ คีลก็สมบูรณ์ แลละ.

ศีลข้อเดียวทำให้ศีลทั้งหลายสมบูรณ์ จะเรียกว่า
 เรียนลักก็ได้, ปฏิบัติลักก็ได้, มันจริงอย่างนั้น. เคี้ยว^๕
 ไปสอนเขา ๕ ข้อ, ๑๐ ข้อ, ๑๒๐ ข้อ มันก็ไม่ไหวละ มัน
 นำรำคาญ ฉะนั้นบอกเขาว่าถือศีลสักข้อเดียวเถอะเธอเอ๋ย
 รักผู้อื่น แล้วปัญหา มันก็จะหมดเกี่ยวกับสังคม.

ที่^๕ ข้อที่ ๒, ธรรมข้อที่สองต่อไปคือ บังคับ
 ความรู้สึก. ความรู้สึกต้องบังคับ ไม่อย่างนั้นมันไหลไป
 ท่า, กิเลสในจิตใจนี้ มันจะไหลไปในทางต่ำเสมอ. พระ-
 พุทธเจ้าตรัสเปรียบเหมือนกับสัตว์น้ำ มันจะลงน้ำเสมอ.
 ปลาหรืออะไรก็ตามที่จับโยนขึ้นมานบนบก มันจะไหลลงน้ำ
 เสมอ. กิเลสของคนมันก็จะไหลไปต่ำเสมอ; ฉะนั้น
 ต้องบังคับไว้ ต้องบังคับความรู้สึก.

อย่าบันดาลราคะ, อย่าบันดาลโลภะ, อย่า
 บันดาลโทสะ, อย่าบันดาลโมหะ คือโง่ให้มันเร็วเกินไป
 นี้เรียกว่าบันดาลโมหะ. ความสะเพร่าคือบันดาลโมหะ;
 ฉะนั้นอย่าบันดาลกิเลส. อย่าบันดาลความรู้สึกที่ชั่วร้าย.
 อย่างนี้เรียกว่าบังคับความรู้สึก จะเรียกว่าบังคับจิตก็ได้
 เหมือนกัน, จะเรียกว่าบังคับตนก็ได้เหมือนกัน, จะเรียกว่า
 บังคับกิเลสก็ได้เหมือนกัน.

เราจะเรียกสั้น ๆ ว่า บังคับความรู้สึก; เพราะ
 มันเป็นความรู้สึก ก็จะต้องบังคับความรู้สึก, ให้ความรู้สึก
 มันเป็นไปอย่างมีระเบียบ, เป็นไปเพื่อสันติสุข, เป็นไป
 เพื่อสันติภาพ, ไม่ทำร้ายตัวเอง, ไม่ทำร้ายผู้อื่น, นี้เรียกว่า
 บังคับความรู้สึก.

เด็ก ๆ ของเราไม่ค่อยจะบังคับความรู้สึก จึงไม่
 เชื้อพังกูร คือตึงกูร ชกต่อยกันในโรงเรียน กี่ที, ในวิทยาลัย
 กี่ที, ในมหาวิทยาลัย กี่ที, ไม่บังคับความรู้สึก มันก็มีการชก
 ต่อยกัน. นี้ จะนำละอายสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมันไม่ทำอย่าง
 นั้น ซึ่งมันไม่มีอย่างนั้น เพราะมันไม่มีความรู้สึกรุนแรง
 บันดาลขึ้นมาอย่างนั้น.

ที่นี้ ข้อที่ ๓. สุกท้ายของธรรม คือให้ถืออย่างที่ว่า
 นั้นแหละ ว่าหน้าที่คือธรรม ธรรมคือหน้าที่. ขอให้
 ทำหน้าที่อย่างมนุษย์ที่เราจะทำได้ ทำได้เท่าไรทำให้เต็ม
 ความสามารถ. บางคนทำได้เพียงแจวเรือจ้าง ก็ขอให้แจว
 เรือจ้างอย่างดีที่สุด, บางคนทำได้เพียงล้างท่อถนน ก็ทำ
 ให้ดีที่สุด, ทำหน้าที่ตามความสามารถของตนๆ อย่าง
 มนุษย์คนหนึ่ง ให้ดีที่สุด นั่นคือธรรม.

ถ้าเป็นนายกรัฐมนตรียุ่ก็เอา, เป็นประธานาธิบดี
 ยุ่ก็เอา, ทำตามหน้าที่ให้ดีที่สุดอย่างมนุษย์, นั้นแหละคือ
 การปฏิบัติธรรม. ที่บ้านก็ได้ ไม่เฉพาะที่วัดละ ไม่ใช่
 เฉพาะในป่า; ที่บ้านก็ได้ ที่ไหนมีหน้าที่ ทำหน้าที่ที่นั่น.
 นั่นคือการปฏิบัติธรรม, พอใจ, ยกมือไหว้ตัวเองได้.

สามข้อพอ อาตมายืนยันว่า ๓ ข้อ พอ และก็
 ทำทายทุกคนเอาไปคิด ว่าสามข้อนี้พอหรือไม่พอ : ข้อที่
 หนึ่ง รักผู้อื่น, ข้อที่สอง บังคับความรู้สึก, ข้อที่สาม
 ถือธรรมเป็นหน้าที่ ถือหน้าที่เป็นธรรม; นี้ พอ,
 ๓ ข้อพอ.

ครูคนใดสร้างลูกศิษย์ให้เป็นได้ อย่างนี้ แล้วนั้นแหละ
สมบูรณ์แล้ว ครูคนนั้นสร้างโลกได้; ฉะนั้นขอให้ช่วย
จดจำไปกิตติคุณ ไปไกร่กรวดคุณ เห็นว่าจริงแล้วก็ช่วยถือ
ปฏิบัติด้วย : สอนให้รักผู้อื่น, สอนให้บังกับความรัก,
สอนให้ถือว่าหน้าที่คือธรรม ธรรมคือหน้าที่.

.....

สัมมาทิฏฐิเป็นรุ่งอรุณแห่งทางพ้นทุกข์

เอ้า, ที่นี้ ธรรม คือ สัมมาทิฏฐิ ดีกว่า ทำให้มี
สัมมาทิฏฐินั้นแหละคือธรรม เป็นเหมือนกับแสงสว่าง
นำทาง หรือ เป็นรุ่งอรุณที่บอกว่ามันจะสว่างขึ้นมา,
หรือเป็นเข็มทิศนำทางที่ไม่ทำให้หลงทาง.

ขอให้สนใจสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ในฐานะที่
พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เองว่า จะพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง
เพราะสัมมาทิฏฐิ สมมาทิฏฐิสมมาทานา สัพพี ทุกข์ อุปัจจคุ
— บุคคลจะล่วงพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะสมมาทาน
สัมมาทิฏฐิ.

สมาทาน^๕ แปลว่า ถือนิติปฏิบัติไว้เป็นอย่างดี ไม่ใช่ ว่าช่วยปาก; ว่าช่วยปาก นั้นมันหลอกกัน. สมาทานคือ ช่วยปากนะ ไม่ใช่สมาทาน. คำว่า สมาทาน แปลว่า ถือนิติ อย่างดี คือ ปฏิบัติอยู่อย่างดีนั้น เรียกว่า สมาทาน. สมาทานคือ ก็ต้องสมาทานอย่างนั้น เคี้ยวที่ท่านเรียกว่า สมาทานสัมมาทิฐิ.

ครูทั้งหลายทุกคน จะมีสัมมาทิฐิที่ถือไว้อย่างดี เข้าใจถูกต้อง; เช่นเข้าใจอุคคกติของครู แล้วก็ถืออุคคกติของครูไว้อย่างดี. นี้เรียกว่า สมาทานสัมมาทิฐิ สำหรับความเป็นครู, ทำให้ครูสามารถเลือกอย่างถูกต้อง รู้จักแยก ออกจากกัน และเลือกเอาอย่างถูกต้อง ว่าเป็น ครูชนิดไหนดี, เป็นครูลูกจ้างดี, หรือเป็นครูปุชนียบบุคคลดี.

สัมมาทิฐิทำให้ครูสามารถเลือก; และในที่สุด ครูก็ไม่สมัครที่จะเป็นลูกจ้างสอนหนังสือกิน หยาบคายไป หน้อยไหม? ว่าครูนี้เป็นลูกจ้างสอนหนังสือหากิน อย่างนั้น มันไม่วิเศษอะไร.

เราจะเป็นครูปุชนียบบุคคล ตามแบบของพระพุทธเจ้า เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ. เป็นปุชนียบ-

บุคคล เงินเดือนมาอยู่ใต้ฝ่าเท้า เป็นเครื่องบูชา. ถ้าเป็น
 ครุฑกัจจาง เงินเดือนมาอยู่บนหัว, แล้วจะทำให้คอร์รัปชัน
 ด้วย ถ้าเงินเดือนมาอยู่บนหัว. ถ้าเป็นครุฑปูชนียบุคคล
 เงินเดือนมาเป็นเครื่องสักการะ อยู่ข้างล่างที่ฝ่าเท้า, หรือ
 ถ้าเป็นปูชนียบุคคลได้สูงยิ่งขึ้นไปอีก เงินเดือนก็เป็นขี้ฝุ่นที่
 มาติดอยู่ที่เท้า ไปไหนมันก็ไปด้วย.

ฉะนั้นไม่ต้องกลัวดอกว่า เงินเดือนมันจะไม่ได้
 รับ; เงินเดือนมันจะมาเป็นเครื่องสักการะ คอยติดตามเรา
 โดยที่เราไม่ต้องไปควาน, เทียวๆควานหาเงินเดือน. เงิน
 เดือนจะกลายเป็นเครื่องสักการะบูชาคอยติดตามเรา; ไม่เป็น
 ภาระแก่เรา ที่จะเที่ยวควานหาเงินเดือน; เพราะเงินเดือน
 มันจะตามมาเอง. นี้เรียกว่า เงินเดือนมาอยู่ใต้ฝ่าเท้าเอง.

เกิดมาชาติหนึ่งต้องได้สิ่งสูงสุด, เกิดมาชาติหนึ่ง
 ต้องได้ถึงสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้. นี้สัมมาทิฐิจะ
 ช่วยให้เราเป็นได้แบบนี้ ให้ชีวิตนี้มันเต็มค่าของมัน;
 หมายความว่าเกิดมาเป็นคน จะทำอะไรได้เท่าไร ต้องทำให้
 ได้เต็มตามนั้น ชีวิตนี้ก็เต็มค่าของมัน นี้สัมมาทิฐิ
 ช่วยให้เราใช้ชีวิตชนิดที่เต็มค่าของมัน.

สัมมาทิฐิช่วยให้เราทำเช่นนั้นได้ด้วย ให้สามารถ
ทำเช่นนั้นได้ด้วย ; ให้สามารถที่จะมุ่งเอาก่อนทองคำ
แทนที่จะมุ่งเอาก่อนอุจจาระ. ถ้าให้โอกาสพูดตรงๆ มันก็
พูดอย่างนี้แหละ เพราะมันเหลือๆ เหมือนกันแหละ :
ก่อนทองคำกับก่อนอุจจาระ แต่ว่าสัมมาทิฐิมันช่วยให้รู้จัก
เลือกมุ่งเอาก่อนทองคำ, แล้วไม่อาลัยอาวรณ์อยู่กับก่อน
อุจจาระ.

ถ้าครูยัง อาลัยอาวรณ์ต่อความสุขทางเนื้อทาง
หนัง, ต้องไปอาบอบนวด, หรือต้องไปมีเรื่องอะไรอย่างนั้น
แล้ว มันก็ยังอาลัยอาวรณ์ก่อนอุจจาระ ไม่มุ่งหมายต่อก่อน
ทองคำ เพราะว่าเขา ไม่มีสัมมาทิฐิเสียเลย.

เอาละ, สรุปความสั้นๆ ว่า ถ้ามีสัมมาทิฐิกันแล้ว
ครูก็จะหลุดจากความเป็นทาส, มาสู่ความเป็นไท, เป็นผู้เปิด
ประตูทางวิญญาณให้แก่สัตว์โลกได้จริง, พ้นจากความเป็น
ทาสมาสู่ความเป็นไท ก็อีกเลสจะเอาครูไปเป็นทาสไม่ได้.
เรารักสิ่งใด เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น, เราเกลียดสิ่งใด
เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น. ฉะนั้นเราไม่รักไม่เกลียด เรา
มีจิตใจเป็นอิสระดีกว่า เพราะเรามีสัมมาทิฐิ นั่นเอง.

ที่นี้ ที่ว่าอย่ากลัวว่า ไปเป็นครูชั้นดีตามแบบ
 ของพระพุทธเจ้าเสียแล้ว จะอยู่ในโลกนี้ไม่ได้; มัน
 ยังคงอยู่ได้อย่างดี, อยู่ได้อย่างดี ไม่ใช่ว่าอยู่ในโลกนี้ไม่ได้,
 ยังมีกินมีใช้ กินใช้อะไรทุกอย่างได้ อย่างที่มนุษย์ในโลกนี้
 มันก็มีอยู่ได้, ยังมีบุตรภรรยาสามีอะไรก็ได้; แต่มันใน
 ลักษณะของความเป็นปุชนียบุคคล. ในที่สุดมันจะกลายเป็น
 ครอบครัwpุชนียบุคคล ไม่ใช่ว่าจะไม่อยู่ในโลกนี้ได้ มันยัง
 คงอยู่ได้; เงินเดือนนั้นจะเป็นขี้ฝุ่นติดเท้ามาเองเสมอ
 ไม่ว่าเราจะไปทางทิศไหน มันไม่ไปไหนเสีย.

อย่าเข้าใจผิดว่า มาสนใจในทางธรรมแล้ว จะไม่ได้
 เงินเดือน หรือเงินเดือนจะสูญหายไปไหน? บั๊จจัยเครื่อง
 เลี้ยงชีวิตนั้นมันจะยังคงมี แล้วจะมีอย่างบริสุทธิ์ สะอาด
 และถูกต้อง ไม่มีลักษณะแห่งคอร์รัปชั่น, แล้วก็ไม่มี
 ลักษณะแห่งค่าจ้างที่มาบีบบังคับเรา. เราไม่เป็นคนรับ
 จ้าง; เราเป็นไทแก่ตัว, เป็นผู้เดินนำหน้า, เป็นผู้
 นำทางวิญญูณ, เป็นผู้เปิดประตูออกในทางวิญญูณ,
 ให้คนทั้งหลายออกมาเสียจากคอกแห่งความหลง กิเลส ตัณหา
 มาเป็นพลโลกที่ดี, แล้วก็สร้างมนุษย์ให้ดีทั้งโลก โลก
 นี้ก็เป็นโลกที่ดี เพราะว่าครูได้สร้างขึ้นมา.

นี่ อาตมาก็ได้พุดมาสมควรแก่เวลาแล้ว สรุปความสั้น ๆ ว่า เราจะรู้จักค่าของครู อุดมคติของครู. อย่าทำให้ค่าของครูลดต่ำลงไป มันสูงสุดอยู่เหนือเกล้าเหนือเคียรของคนทุกคนในโลก, ให้ครูยังคงเป็นปูชนียบุคคลของโลก; ฉะนั้นขอให้ครูทั้งหลายช่วยกันเสียสละเพื่ออุดมคติอันนี้ เพื่อทำให้ครูที่แท้จริงยังคงมีอยู่ในโลก. เกียวมันจะหายไปหมดจากโลก จะไม่มีครูที่แท้จริง สิ่งสูงสุด สิ่งมีค่าที่สุด. ขอให้เสียสละสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ถึก สละสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เพื่อจะได้สิ่งสูงสุด มันควรสละแล้ว.

เกี่ยวนี้ ครูที่เป็นปูชนียบุคคลลดน้อยลงไป; ไม่ใช่ที่นี้, ไม่ใช่ในประเทศไทยอย่างเดียว, มันทั้งโลกแหละ. มันทั้งโลกแหละ. มันมีแต่ครูลูกจ้างมากขึ้นทุกที ครูปูชนียบุคคลนั้นลดไปๆ หายไปๆ จนจะหามาทำยาหยอดตากก็ไม่ได้แล้ว. ยาหยอดตานี้มันไม่ต้องการมากมายอะไร แต่มันจะหามาทำยาหยอดตากก็ไม่ค่อยจะได้แล้ว.

ดูไปทั้งโลก กวาดตาไปดูทั้งโลก ครูที่เป็นปูชนียบุคคลนั้นหายาก จนแทบจะหามาทำยาหยอดตากก็ไม่ได้อยู่แล้ว; ฉะนั้นขอให้เห็นแก่อุดมคติของครู เห็นแก่ค่าของครู

เห็นแก่มนุษย์ในโลก เห็นแก่พระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครู.
 ช่วยกันเสียสละ เสียสละทำให้ความเป็นครูที่ถูกต้อง
 กลับมา, เต็มไปด้วยค่าของครูตามอุดมคติ หรือความ
 หมายถึงคำว่าครู, คือ ผู้เปิดประตูทางวิญญานของโลก.
 นี้คือ ค่าของครู.

อาตมาขอยุติการบรรยาย เพราะสมควรแก่เวลาไว้
 แต่เพียงเท่านี้. ขอแสดงความหวังว่า ครูทั้งหลายคง
 จะสนุกสนานจะพอใจ ในการที่จะดึงค่าของครูกลับมา,
 แล้วเป็นครูที่แท้จริงอยู่ในโลกนี้, อย่างเป็นแสงสว่างที่
 จะช่วยกันสร้างโลกให้ดี, เป็นพระเจ้าสร้างโลกที่แท้จริงอยู่,
 ก็จะมีสุขก้าวหน้า ในความเป็นมนุษย์ ตลอดทุกวัน
 ทุกคืน เทอญ.

โลการอด เพาะ กตัญญู.

อันบุคคล กตัญญู รู้คุณ โลก
อุบิगत ขริโลก มี ๔ หัทยา
ต่าง หรือ เกี้ยว ยัก หรือ หล้า ปรลา หรือ ไร่ ๗๗
รู้ลึก ๔ หั อย่างนี้ ๔ หั ๗๗ ไร่;

อันคน ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗
ก็อันแต่มี คุณ๗๗๗ นั้นเขื่อนเขื่อน
มา๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗ เช่นนั้น ๗๗๗
โลการอดได้ เพาะ กตัญญู รู้คุณ ๗๗๗;

ประเทศไทย-ศาสนา-มหาชน-๗๗๗
อันเขื่อน อิตตภาพไทย ๗๗๗ ๗๗๗
๗๗๗ ได้ เพาะ ๗๗๗ ๗๗๗ ๗๗๗
เพาะ กตัญญู มี ๗๗๗ ๗๗๗ ๗

พ. ๗๗๗ ๗๗๗

จัดการที่เหตุ ของสิ่งที่มีเหตุ. (อย่าเอาไม้สั้นไปรันซี่)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิสาขบูชา ในชุด
คู่มือจำเป็นสำหรับการศึกษาและการปฏิบัติ เป็นตอนที่ ๔
ในครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวเรื่อง การจัดการที่เหตุ ของ
สิ่งที่มีเหตุ, จัดการที่เหตุ ของสิ่งที่มีเหตุ มิฉะนั้นจะกลายเป็น
เป็น การเอาไม้สั้นไปรันซี่, เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวันนี้พูดเรื่อง
การไม่เอาไม้สั้นไปรันซี่ก็ได้.

ขอให้ตั้งใจ ฟังให้ดี ๆ มันเป็นเรื่องที่น่าสังเวช และเป็นกันอยู่มาก เพราะความไม่เข้าใจในคำพูด, เป็นพุทธบริษัททั้งที่ ก็ต้องมีความเป็นพุทธบริษัทที่สมชื่อ, อย่าได้เป็นพุทธบริษัทหลับลูบลับา แม้แต่จะพูดจาก็ยังไม่ถูกต้อง ขอให้รู้ถูกต้อง พูดจากถูกต้อง บอกสอนกันถูกต้อง จึงจะสมกับความเป็นพุทธบริษัท.

พุทธบริษัทโดยลักษณะที่ทันสมัย ก็คือเป็นผู้ อยู่ในอำนาจแห่งเหตุผล, ไม่ทำอะไรให้เสียไปโดยหลักแห่งเหตุผล ต้องถูกต้องตามหลักแห่งเหตุผล, รู้จักสิ่งทั้งปวง ทั้งโดยเหตุ รู้จักสิ่งทั้งปวง ทั้งโดยผล. พระพุทธเจ้าท่านตรัสครบทั้งโดยเหตุและโดยผล แต่ลูกศิษย์มันโง่เอง ไม่เอามาใช้ให้ครบถ้วน ทั้งโดยเหตุและโดยผล มักจะเอาครึ่งหนึ่ง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์.

เราจะต้องรู้จักเหตุและผล ที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ในกรณีใดต้องไปจัดการที่เหตุ อย่าโง่ไปจัดการที่ผล มันไม่สำเร็จประโยชน์, มันจะกลายเป็นอย่างที่ว่า คือเอาไม้สั้นไปรันซี่. นึกดูเอาเองเอาไม้สั้นไปรันซี่ หน้าตามันก็

จะเลอะเทอะไปด้วยซี, แล้วก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร. ขอ
ให้คิดคู้ อย่างนั้น *เอาไม้สั้นไปรันซี* นี้ เขาพูดไว้สำหรับใครก็
ไม่ทราบ, แต่เป็นคำพูดเป็นหลัก *เป็นสุภายิตมาแต่โบราณแล้ว*
ว่าอย่าเอาไม้สั้นไปรันซี. แต่เดี๋ยวนี้พุทธบริษัทที่ว่าจะฉลาด
กันสักหน่อย มันกลายเป็นเอาไม้สั้นไปรันซีเสียเอง ก็ว่ามัน
ไปดับทุกข์ที่ตัวทุกข์, มัน *ไม่ดับทุกข์ที่เหตุแห่งทุกข์.*
คำพูดนี้มันกำกวม มันกำกวม จะโทษแต่ผู้ฟังนั้นก็ไม่ได้,
มันเป็นคำพูดที่กำกวม.

อาตมาก็เคยพูดว่า *ดับทุกข์ที่ตัวทุกข์* แต่มัน
ไม่ได้ดับที่ตัวทุกข์ซึ่ง เป็นภาษาพูด อย่างธรรมคาสามัญญเป็น
ภาษาคนพูด; ถ้าเป็น ภาษาธรรมะ จะพูดว่า *ดับเหตุ*
แห่งทุกข์, ถ้าไปดับที่ตัวทุกข์ มันก็เหมือนกับเอาไม้
สั้นไปรันซี ทุกข์มันก็จะกระเด็นสาکتไปมากขึ้นกว่าแต่
ก่อน. แต่ถ้าไปดับที่ต้นเหตุแห่งความทุกข์ มันก็ไม่มี
อาการเป็นอย่างนั้น, สามารถที่จะดับทุกข์ได้.

ที่เห็นได้ง่าย ๆ เช่นว่า *ดับไฟ* นี้ ดับไฟดับที่ตรง
ไหน ดับที่ตัวไฟหรือดับที่ต้นเหตุแห่งไฟ? ถ้าดับที่ไฟจะ

ดับได้อย่างไร คับที่ตัวไฟ ถ้าไม่ดับที่ต้นเหตุแห่งไฟ คือที่ด่านไฟ หรือที่ไม้ฟืน หรือที่ว่าตรงที่มันลุกขึ้นมาตรงไหนก็ดับที่ตรงนั้น, แต่ถ้าไปดับที่ตัวไฟหรือเปลวไฟ มันไม่มีทางที่จะดับได้ แล้วก็ไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วมันก็จะลวกเอาด้วย มันจะเหมือนไม้สั้นไปรั้นขึ้น, เพราะเหตุอย่างนี้ เมื่อได้ฟังว่าดับทุกข์ ดับทุกข์ ก็ต้องรู้ความจริงว่า มันดับที่เหตุแห่งความทุกข์.

ข้อนี้เห็นได้ง่ายๆ ในพระบาลีอริยสัจจทั้ง ๔ นั้นแหละ เมื่อตรัสว่าทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น, แล้วเหตุแห่งทุกข์คือตัณหา, พอถึง ทุกขนิโรธ ดับทุกข์ มันไม่ได้ดับที่ตัวทุกข์ ดอก มันไปดับที่ตัณหา. โย ตสฺสา เยว-
ตฺตฺนํ อเสส วิศวคฺคิโรธ, อเสสวิศวคฺคิโรธ จาโค ปฏินิส-
สฺสโค มุจฺจติ อนาลโย ไปดับที่ตัณหา ไม่ใช่ดับที่ตัวทุกข์ ขอให้สังเกตดูให้ดี.

แต่เราใช้คำพูดกันง่ายๆ หรือว่าค่อนข้างจะธรรมดาเกินไปว่า ดับทุกข์, ไม่พูดว่าดับต้นเหตุแห่งทุกข์. อาตมาก็เคยพูดว่าดับทุกข์ที่ทุกข์ แต่หมายความว่า ดับที่

ต้นเหตุแห่งทุกข์; เหมือนเราโค่นต้นไม้ เราก็คอนที่
โคนมัน แต่มันก็ล้มทั้งต้น ไม่ได้ไปมัวโค่นกันทั้งต้น มัน
ทำไม่ได้ แต่ถ้าโค่นที่โคน โคนของมัน มันก็เป็นการโค่น
ทั้งต้น. ฉะนั้น การดับที่เหตุแห่งความทุกข์ มันเป็น
คำพูดที่ตรง หรือเป็นภาษาธรรมะ มากกว่าที่จะพูดโดย
ภาษาคนว่า ดับทุกข์; แต่ความดับทุกข์มันก็มีที่ทุกข์
ที่ความทุกข์นั้น มันปรากฏที่ความทุกข์ ความทุกข์มันดับ
ลงไป, แต่การทำการดับนั้นไปดับที่ต้นเหตุแห่งทุกข์,
ไม่ได้ดับที่ตัวความทุกข์. พูดอย่างนี้มันก็พอจะเห็นได้ว่า
มีความจริง แต่ยังไม่จริงถึงที่สุดออก.

ถ้าจริงถึงที่สุด มันยังพูดอย่างอื่น คอยฟังให้ดีกว่า
การทำไม่ให้เกิดทุกข์ การทำไม่ให้เกิดทุกข์เกิดขึ้นมาได้ นั่น
คือการดับทุกข์, ในธรรมะแท้ ๆ ก็มีความจริงอย่างนี้แหละ.
กระทำให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้ คือไม่ให้เกิดกัณหา ไม่
ให้เกิดอวิชชา แล้วความทุกข์ก็เกิดขึ้นมาได้ การทำไม่ให้เกิด
ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ นั่นแหละ คือตัวการดับทุกข์ที่แท้จริง มัน
ลึกไปกว่าดับที่เหตุแห่งความทุกข์ เพราะมันไม่ต้องดับเก็บ
อะไร มันกระทำชนิดที่เป็นการห้ามหรือป้องกัน ไม่ให้ความ

ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ความสำเร็จประโยชน์อยู่ตรงที่ว่า ไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้.

เฮ้, เรียงลำดับกันให้ดีๆ ว่า พุทธอย่างธรรมาสาสามัญ ภาษาคนว่า ตับทุกข์ มันไม่ถูกดอก พุทธเสียให้ดีกว่า ตับที่เหตุแห่งความทุกข์ มันก็ถูกกว่า แต่ถ้าให้ถูกกว่าต้องพูดว่า กระทำไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ไม่ต้องเสียเวลาไปกับทุกข์ ไม่ต้องเสียเวลาเอาไม้สั้นไปรันซี่ ไม่ต้องเสียเวลาไปยุ่งไปยากไปลำบาก ไปเผชิญกับความทุกข์ มันทำให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้ก็แล้วกัน ฉะนั้นความมีสติ เช่น สติบัญญัติเป็นต้นสมบูรณ์แล้ว ทุกข์มันเกิดขึ้นมาได้ แล้วมันก็ไม่ต้องกับทุกข์ดอก แต่ก็ยังคงเรียกว่าระบบการคัมทุกข์อยู่นั้นแหละ.

การคัมทุกข์ในพระพุทธศาสนา ที่แสนจะเจตียวจลาคนั่นคือ การทำให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ ไม่ต้องเสียเวลาไปเผชิญหน้ากับความทุกข์ ซึ่งมันจะเหมือนกับเอาไม้สั้นไปรันซี่ คำนี้มันสกปรกไม่น่าจะเอามาพูดบนธรรมาสน์ แต่แล้วมันก็ช่วยไม่ได้ มันก็จะต้องเอามาพูดเพื่อให้ฟังง่าย ๆ ฟังสะดวก

ลึมยาก นี่ที่เรียกว่า จัดการที่เหตุ ของสิ่งที่มีเหตุ เหตุของ
 สิ่งที่มีเหตุ ดับไฟที่ต้นเหตุของไฟ หรือจะดับอะไร จะ
 ทัคอะไร ก็ดับที่ต้นเหตุของมัน, ถ้าต้นเหตุของมันถูกดับ
 แล้ว มันเกิดขึ้นมาไม่ได้. เรื่องปัญหาทั้งหลาย เรื่องการ
 เมืองอันแสนจะยุ่งยากก็ดี มันไม่ไปดับที่ต้นเหตุ มันดับไม่
 ได้ อย่างที่มันเป็นอยู่นี้, การเศรษฐกิจก็ดี, การสงครามก็ดี,
 มันไม่ได้ไปทัคที่ต้นเหตุ มัวแต่จะกำจัดกันที่ปลายเหตุ มันก็
 ไม่สำเร็จประโยชน์ มันจึงเต็มไปทั่วโลก ไม่สามารถจะดับได้.

ภาษาที่ใช้พูด นี่มันเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจผิด ถ้ามัน
 ไม่ถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนั้นในวันหนึ่งจึงเอามาพูดให้ฟังให้ชัด.
 คำว่า ดับทุกข์ นั้น มันเข้าใจผิดได้ ว่าที่แท้มันไม่ได้ดับที่
 ทุกข์ คอก ถ้าดับที่ทุกข์ก็เหมือนกับเอาไม้สั้นไปรันซี่, ดับที่
 เหตุแห่งทุกข์มันจึงจะสำเร็จได้, หรือถ้าพูดให้ถูกให้ฉลาด
 กว่านั้น ก็คือ ทำอย่าให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้, เป็นอยู่
 ด้วยสติสัมปชัญญะ สติบัญญัติอะไรก็ตามเถอะ ความทุกข์
 เกิดขึ้นไม่ได้ ไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้, ไม่มีการดับทุกข์ แต่
 มันไม่มีทุกข์ วิเศษอย่างไร, วิเศษที่สุดไม่ยุ่งยากลำบาก
 เหน็ดเหนื่อยอะไร มันก็เป็นการทำให้ไม่มีทุกข์.

ไม่มีทุกข์ ยังดีกว่าที่ว่าไปต่อสู้อับดินเหตุแห่ง
ความทุกข์, ถ้าจะใช้คำว่าที่ต้นเหตุแห่งความทุกข์ ก็ต้องทำ
อย่างที่เราเรียกว่า ทำไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้.

ฉะนั้น ขอให้จำกันไว้ทุกคน มันเป็นคำที่มีความหมาย
มาก แล้วก็ เป็นสิ่งที่มียู่แก่เราจริงๆ คำนี้สำเร็จประโยชน์
ได้ต่อเมื่อเข้าใจให้ถูกต้อง : ดับที่เหตุแห่งความทุกข์
หรือว่าทำไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้เลย พวกเพียงเท่านั้น
มันก็พอแล้วกรรม สำหรับเทศน์วันหนึ่งๆ มันก็พอแล้ว
กรรม, เพียงเท่านั้นมันก็พอ เกินพอเสียแล้ว ยุติ กลับไป
ได้แล้ว, แต่ว่าจะขออธิบายโดยรายละเอียด ที่เกี่ยวเนื่องกัน
อยู่ต่อไปอีกพอสมควร.

การกำจัดประภัสสรไว้ ความทุกข์เกิดไม่ได้.

ดับทุกข์หมายถึงอย่าปล่อยให้ทุกข์เกิดขึ้นมา,
อย่าทำให้ทุกข์เกิดขึ้นมา เรียกว่าดับทุกข์. เราไม่ต้องไปยุ่ง
กับความทุกข์ให้ยุ่งยากลำบาก แต่เราทำให้ไม่มีโอกาสที่มัน
จะเกิดขึ้นมาได้ มีสติปิดกั้นกระแสแห่งความทุกข์ พวก
ให้เป็นภาษาลึกๆ สักหน่อยก็ว่า รักษาจิตที่เป็นประภัสสร

ไว้ให้ได้ ให้จิตคงปราศจากกิเลส ว่างจากกิเลส อย่างที่เรียกว่าจิตประภัสสร, ถ้าวรักษาคำว่าเป็นประภัสสรแห่งจิตไว้ได้ ความทุกข์มันเกิดไม่ได้ เพราะว่ากิเลสมันเกิดไม่ได้.

ฉะนั้น ขอให้ย้อนไปนึกถึงเรื่องจิตประภัสสร ที่เคยพูดกันอย่างมากมาย ละเอียดลอบมากมายแล้ว แต่คราวไหนก็ไม่ทราบ แต่ได้พูดแล้วเรื่องนี้จำได้, ไประลึกให้ดีๆ ว่าจิตเป็นประภัสสรอยู่ตามธรรมชาติ แล้วกิเลสมันก็จรเข้ามา ทำให้มัวหมอง เป็นจิตเศร้าหมอง เป็นจิตที่มีความทุกข์ ถ้าเรารักษาคำว่าเป็นประภัสสรไว้ได้ ไม่เกิดกิเลส มันก็ไม่มี ความทุกข์.

ถ้าพูดเหล่านี้มันทำความลำบากให้แก่การศึกษา ฝ่ายผู้เทศน์ก็ดี ฝ่ายผู้ฟังก็ดี คำที่พูดนั้นมันไม่ชัดเจนหรือมันไม่ถูกต้อง หรือมันไขว้กันอยู่, อย่างที่เรียกว่า ดับทุกข์ นั้นไม่ใช่ดับที่ตัวทุกข์ แต่มันดับที่ต้นเหตุแห่งความทุกข์; ถ้าฉลาดเหนือเมฆ ก็คือว่าไม่ทำให้ความทุกข์เกิดขึ้น ไม่ปล่อยให้ความทุกข์เกิดขึ้น, ไม่ปล่อยโอกาสให้ ความทุกข์เกิดขึ้น นั่นแหละวิเศษ, นั่นแหละถูกต้อง, ควรจะจำไว้ให้ดี.

ต้องมีวิชา รู้จักเหตุแห่งทุกข์ จึงจะดับเหตุได้.

คาถาพระอัสสชิในพุทธประวัติที่เคยเรียนกันมาแล้ว เป็นการแสดงให้เห็นชัดว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสทั้งเหตุ เหตุ และการดับแห่งเหตุ เย ธมมา เหตุปปรภา เตสํ เหตุํ ตถาคโต — สิ่งเหล่านี้คือเหตุเป็นแดนเกิด พระศาสดาได้ตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น, เสด็จจ โย นิโรธจ เอวํวาทิ มหาสมโณ — พร้อมทั้งนิโรธะความดับแห่งเหตุนี้, ดับแห่งเหตุนี้ คือดับเหตุนี้อีกทีหนึ่ง มันก็เท่ากับดับทุกข์ คือดับผล. ท่านสอนเหตุ และวิธีที่จะดับเหตุมันสมบูรณ์, ฉะนั้นเราจำไว้ให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ไม่หลอกตัวเอง ไม่หลงตัวเองว่า รู้เหตุแห่งความทุกข์ แล้วก็ดับเหตุแห่งความทุกข์เสียอีกทีหนึ่ง.

ถ้าว่า ตัณหาเป็นเหตุแห่ง ความทุกข์, อะไรเป็นเหตุแห่งตัณหา มันก็คืออวิชชา หรือความปราศจากสติ ในเมื่อรับอารมณ์ก็ได้เหมือนกัน. แต่ถ้าว่าจะให้มันลึกซึ้งกว้างขวางหน่อยก็ว่า อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดตัณหา, อยากไปอย่างโง่เขลา, อยากไปค้ายอวิชชา อยากอย่างโง่ๆมันเกิด

ค้นหา, ค้นหาทำให้เกิดทุกข์. ถ้าดับเหตุแห่งตัณหา มันก็ดับอวิชชา, หนักที่สุด.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดับตัณหาเป็นการดับแห่งทุกข์, ดับตัณหาเป็นการดับทุกข์ ไม่ใช่ดับที่ตัวทุกข์. แต่เรารู้เอาเองชีวิตถ้าจะดับตัณหาจะดับอะไร จะดับที่ไหน ก็ดับที่อวิชชา ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งค้นหาอีกทีหนึ่ง; ฉะนั้นจงศึกษาให้ดี ๆ จนรู้จักตัวอวิชชา ซึ่งเป็นเจ้าเรือนอยู่ตลอดเวลา, แปลว่าสภาพที่มันปราศจากความรู้ที่ถูกต้อง ปราศจากความรู้อันถูกต้อง นั่นแหละคือตัวอวิชชา มันรู้ไม่ใช่ไม่รู้ แต่มันรู้ผิด. คำว่า อวิชชา แปลว่า ไม่รู้ส่วนที่มันควร จะรู้ คือไม่รู้วิชา ส่วนที่ควรจะรู้มันไม่รู้, แต่มันก็รู้ ไม่ใช่ไม่รู้, แต่มันรู้ผิด จึงเรียกว่าอวิชชา คือไม่ใช่วิชา มีสิ่งซึ่งไม่ใช่วิชาซึ่งเป็นความรู้อันถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้เราก็ปราศจากความรู้อันนี้กันอยู่เสมอนี้ ทำอย่างไรวิชาจึงจะเกิดขึ้นมาแทนที่ของอวิชชา, อย่าเข้าใจว่าฟังเทศน์ร้อยครั้งแล้วจะมีวิชา มันไม่ได้มา เมื่อมีเรื่องที่จะต้องมามันไม่ได้มา มันก็เท่ากับว่าไม่มี. วิชา

ที่เก็บไว้ในสมุกหรือที่เก็บไว้ที่ไหนก็ไม่รู้ มันไม่มาในขณะที่
 เกิดเรื่องราว เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สัมผัสรูป เสียง
 กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัชมารมณฺ์ วิชามันไม่มา, มันอยู่เสีย
 ที่ไหนก็ไม่รู้ มันอยู่ในสมุกหรือมันอยู่ในพระไตรปิฎก หรือ
 มันอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ มันไม่มา มันก็เท่ากับไม่มีวิชา. เมื่อ
 ปรากฏจากวิชามันก็คืออวิชา เพราะฉะนั้นเรามันอยู่ด้วย
 อวิชากันเสียเรื่อย มันไม่ชัดเจนแจ่มแจ้งว่าอะไรเป็นอะไร
 อะไรเป็นอะไรถูกต้องตามลำดับ, แล้วก็รู้ไปตามลำดับ จนถึง
 กับรู้เด็ดขาดลงไป ในการที่จะกำจัดสิ่งนั้น ๆ เสีย.

จะศึกษาเรื่องอตัมมตาคักต้องรู้จักเหตุของมัน.

อยากจะพูดเน้นเรื่อง อตัมมตาคา ให้รำคาญกันเล่น
 อีกทีก็ได้ ว่าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นพื้นฐาน
 อยู่ก่อน; ศึกษาให้เข้าใจให้ดี ให้มองเห็นให้ทันทั่วทั้ง,
 อะไรเข้ามาก็ให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รูปเข้ามาทางตา
 เสียงเข้ามาทางหู กลิ่นเข้ามาทางจมูก รสเข้ามาทางลิ้น
 โผฏฐัพพะเข้ามาทางผิวหนัง รัชมารมณฺ์เข้ามาทางจิตใจ,
 ให้มีสติทันควัน ทันทั่วทั้งที่ว่า นี่มันอนิจจัง ทุกขัง

อนัตตา : รูปกัตติ เสียงกัตติ กลิ่นกัตติ รสกัตติ โผฏฐัพพะกัตติ
 รัสมารมณกัตติ มันเป็นตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

นี่คุณกันอยู่เดี๋ยวนี้ก็ได้ ศึกษากันไว้เดี๋ยวนี้ก็ได้
 ยังไม่ทันจะมาเกิด ยังไม่มีมา ก็จะศึกษากันไว้ก่อน เป็นการ
 ล่วงหน้าก็ได้, เพราะว่าเรามันเคยแล้ว เคยเห็นรูป เคยฟังเสียง
 เคยดมกลิ่น เคยลิ้มรส เคยสัมผัสโผฏฐัพพะ เคยรู้สึกต่อ
 รัสมารมณอยู่แล้ว, เอมาคิดอีกทีก็ได้เหมือนกัน ไปเอา
 อดีตนั้นแหละมาทำเป็นปัจจุบัน, แล้วคุณก็ให้เห็น
 อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไว้เรื่อยๆ พอว่ามันมาถึงเข้าจริง
 ความรู้เรื่องนี้มันจะออกมาทันที มาต้อนรับทันที.

พออารมณ์ทั้ง ๖ เหล่านั้นเข้ามาปรากฏสัมผัส ก็รู้
 ว่านี่ตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างนั้นมันจึงจะใช้ได้, แล้ว
 มันก็จะเห็นว่า โอ้, มัน เป็นตามธรรมดา, นี้เรียกว่าธัมมัญญู-
 จิตตา กฎธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้, นี้เรียกว่าธัมมนิยามตา,
 นี้มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของธรรมชาติอย่างนี้ นี้เรียก
 ว่าเป็นอิทัปปัจจยตา, นี้มันไม่มีสาระตัวตนที่ไหนเลย มัน
 เป็นสุญญตา, แล้วมันเป็นเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง คือ

เป็นตถาตา ทถา. พอรู้สึกอย่างนี้เห็นอย่างนี้ ก็ไม่เอากับมึงแล้วโว้ย, มันก็เกิดขึ้นเป็นอตัมมยตา ก็ไม่เอากับมึงแล้วเว้ยนั่นแหละช่วยได้, แม้จะเป็นเรื่องสูงสุด ก็เอามาช่วยในเรื่องธรรมคาสาณันได้, มันเป็นเรื่องสูงสุดนะ เป็นเรื่องสูงสุด ที่เป็นพระอรหันต์.

อตัมมยตา อากมานำมาพูดก็ถูกค่า ถูกเขาค่าเรื่อย นักปราชญ์ราชบัณฑิตก็เคยค่าว่า เอาเรื่องสูงสุดมาพูดให้เป็นเรื่องต่ำๆ เล็กๆ เตี้ยๆ ไปเสีย, เช่น นิพพานที่นี้เดี๋ยวนี, นี้ก็เหมือนกันแหละ รับค่าไว้ล่วงหน้าได้เลย ต้องมีคนค่าเยอะเยอะ, เอาเรื่องอตัมมยตามาพูด ให้คนเรามีตามธรรมดา: มันจะหย่าขาดจากอะไร มันต้องมีอตัมมยตาเห็นชัดลงไปว่า กูเอากับมึงไม่ได้อีกต่อไปแล้ว, จะพูดให้สุภาพสักหน่อยก็ว่า อาศัยกันไม่ได้อีกแล้วเว้ย อยู่ด้วยกันไม่ได้อีกแล้วเว้ย, จะเกี่ยวข้องด้วยกันไม่ได้อีกแล้วเว้ย, นั่นแหละคืออตัมมยตา มันใช้ระดับสูงสุดคือใช้กับโลกหรือสังขารทั้งปวง เมื่อเอากันไม่ได้กับโลกหรือสังขารทั้งปวง ก็หลุดพ้นออกไปเป็นโลกุตตระ เป็นพระอรหันต์, อตัมมยตามันสูงสุดอย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้อะไรจะเอามาใช้กับบุตรีชาวทะเล้า, จะใช้อย่างไร เรื่องสูงสุดนั้น ก็เห็นว่ามัน โอ้, ไม่ไหว ๆ บุตรีก็ตาม เหล้า ก็ตาม การพนันก็ตาม อะไรก็ตาม อบายมุขทั้งหลาย แต่ละอย่าง ๆ, คู้ ๆ คู้ ๆ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กูเป็นมายา หลอกหลวงไว้สาระที่สุด ละเอียตล่อทุกแง่ทุกมุม จนเกิดความรู้สึกว้า โอ, เอากับมันไม่ได้อีกแล้วโว้ย หย่าขาดกันที, นั่นแหละอ้อมมยตาที่เอามาใช้กับเรื่องค้ำ ๆ ในบ้านในเรือน จะสลัดละทิ้งอะไรให้เด็ดขาดออกไป ต้องมีอ้อมมยตาทั้งนั้น ไม่ว่าในกรณีใด มีอย่างโลก ๆ มีอย่างเล็ก ๆ มีอย่างน้อย ๆ ก็มีไปเถอะ มันจึงจะละสิ่งนั้น ๆ ได้, พวกที่จะพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองไม่มีอ้อมมยตา ก็ละอบายมุขไม่ได้ มันก็ทำไม่สำเร็จ.

ให้รู้จักคำ ๆ นั้นไว้ ขอให้ถือว่าเป็นของขวัญ เรียกว่าของขวัญก็ได้ อวคคิหน้อย, เป็นของขวัญที่เอาตมาได้ให้แก่ท่านทั้งหลายประจำปีนี้ ว่าอ้อมมยตา, เคยพูดมาเมื่อ ๑๐ ปีก่อนมาแล้ว จำได้ว่าเคยพูด แต่ท่านหมด ไม่มีใครฟัง ไม่มีใครเข้าใจ ไม่มีใครสนใจ เลิกกันไป เจียบกันไป ๑๐ ปีแล้ว เคยพูดครั้งสองครั้ง, เอ้า, เอามาพูดคราวนี้ ปีนี้

ให้ถือว่าเป็นของขวัญที่มอบให้ในปีนี้. **อตัมมยตา**, ช่วย
 จำไปด้วย **ขับผี ขับอุบาทว์ ขับเสนียด ขับจัญไรอะไร**
 ก็ใช้ได้ ทั้งนั้นแหละ เป็นมนต์ประเสริฐวิเศษสูงสุด,
อตัมมยตา ก็หมายความว่า **กุโล่มีงไป กูไสหัวมีงไป กู**
ไม่เอากับมีงอีกต่อไป, **อตัมมยตา** ในชั้นสูงสุดก็ไม่เอา
 กับโลกทั้งปวง, ไม่เอากับสังขารทั้งปวง.

เพราะว่าอุทกคาบสรามบุตร คาบสกนที่ ๒ **อุทก-**
คาบสรามบุตร *ไม่มี* ความรู้เรื่อง **อตัมมยตา** *ไม่ได้* สอนเรื่อง
อตัมมยตา พระพุทธเจ้าจึงทิ้งไปเสีย, เลิกอยู่กับอุทกคาบส-
 รามบุตร เพราะเหตุว่าอาจารย์คนนั้นไม่รู้เรื่อง**อตัมมยตา**. ถึง
 พระพุทธเจ้าก็ยังไม่รู้เรื่องนี้, แต่รู้ว่าเรื่องนี้ยังไม่จบ ยังไม่
 สิ้นสุด ยังไม่ค้ำทุกข์ได้.

ใจความสำคัญของ**อตัมมยตา**.

ใจความสำคัญนั้นจะบอกให้รู้ก็ได้ แต่เดี๋ยวมันจะ
 ง่วงนอนกระมัง ว่าหลักโดยแท้จริงของมันนั้น ละกาม
 กาม กามะ, เรื่องเพศ ละเสียได้ด้วยรูป รูปฉานหรือรูป

อะไรก็แล้วแต่จะเรียก ละกามเสียได้ด้วยรูป, แล้วก็ ละรูป
 เสียได้ด้วยอรูปรูป, แล้วก็ ละอรูปรูปเสียได้ด้วยอตัมมยตา จึง
 เป็นโลกุตระไป. *อุทกคาบสราม* บุตรงมอยู่ที่ตรงเนวะสัจญญา-
นาสัจญญา ตนะ เป็นอรูปรูปอันสูงสุด, เป็นภวัคคพรหม อยู่ที่
 ตรงนั้น สูงสุดอยู่ที่ตรงนั้น ไม่อาจจะละโลกนี้ไปได้. แม้
 ว่าจะไปถึงเนวะสัจญญานาสัจญญา ตนะแล้ว ก็ยังอยู่ในโลกนี้
 ยังเป็นโลกิยะ ยังอยู่ด้วยเหตุด้วยปัจจัยด้วยอุปาทาน มันยังไม่
 อตัมมยตา, พระพุทธเจ้าก็ทิ้งอาจารย์คนนี้ไปเสีย ไปหา
 เอาใหม่จนพบ อตัมมยตา.

รูปฌานเขาเรียกว่า นานัตตอเบกขา — อเบกขา ซึ่งมี
 อารมณ์หลายอย่าง; รูปฌานเป็นสมาธิขั้นต้น ละกามเสียได้
 ละบาป ละอกุศล ละกามเสียได้ ด้วย นานัตตอเบกขา แห่ง
 รูปฌาน, แล้วก็ ละรสอร่อยแห่งรูปฌาน ที่เป็น นานัตตอเบกขา
 ได้ด้วย เอกัตตอเบกขา ของอรูปรูป — ฌานที่มีอารมณ์เดียว
 เป็นอรูปรูป คือ อรูป ก็ยังอยู่ในโลก อยู่ในโลกิยวิสัย อยู่ที่นี้
 ยังไม่พ้น. เมื่อใดละมันเสียได้ ด้วยอตัมมยตา, ละอรูปรูปหรือ

ละเอีกัตตอุเบกขาเสียได้ด้วยอตัมมยตา : กูไม่เอากับมึงอีกแล้ว กูก็ไม่เอามึงอีกแล้ว อันสุดท้ายที่เรื่องของโลก มันก็เป็นโลกุตตระ เป็นพระอรหันต์. นี่เป็นเรื่องสูงสุด เป็นเรื่องสูงสุด เพื่อละจากโลกียะไปสู่โลกุตตระ, เป็นเรื่องสูงสุดขนาดนี้.

แต่เราเอามาใช้กับเรื่องชาวบ้าน ที่บ้านที่เรือน แม้ในครัว, จะละบุหรื ละขวดเหล้า ละอะไร การเสพติด หรือการอะไรก็ตาม ก็ละเสียได้ด้วยอตัมมยตา. เรื่องในครัวมีอะไรบ้าง ที่มันติดอาหารอย่างนั้นติดอาหารอย่างนั้น โง่หลงต้องกินอาหารอย่างนั้นต้องกินอาหารอย่างนั้น ละไม่ได้, เมื่อใจมีอตัมมยตา ละได้ไม่ต้องยุ่งยาก ไม่ต้องลำบาก. บางที่ต้องกินน้ำชา, ต้องกินกาแฟทุกมือไป มันละไม่ได้, เพียงเท่านั้นมันละไม่ได้ เพราะมันไม่มองเห็นความเลวร้ายของสิ่งเสพติดเหล่านั้น. พอมองเห็นเท่านั้น อตัมมยตาในระดับนี้มันก็เกิดขึ้น มันก็หันหลังให้ กูไม่เอากับมึงอีกต่อไปแล้ว ก็หน้าหัวไหม? บางคนมันกินไม่ได้ ถ้าไม่ได้จิ้มน้ำส้มใส่พริกมันกินไม่ได้, กินปลาเฉย ๆ มันกินไม่ได้ ต้องจิ้มน้ำส้มใส่พริก, บ้างก็จิ้ม

น้ำส้มอย่างนั้น บ้างก็จมน้ำส้มอย่างนี้ บางทีบนโต๊ะของชาวจีน มีถ้วยเล็ก ๆ ที่เป็นน้ำจิ้มตั้ง ๒๐ ถ้วยก็มี น้ำจิ้มมี ๒๐ อย่างก็มี มันละไม่ได้, นี่มันโง่เท่าไรก็สุดแท้เถอะ.

นี่อาตมาจึงอยากจะพูด, แม้ในครัว ในครัว ถ้าจะต้องการให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากทุกข์ ก็ต้องใช้อัตตมยตา เหมือนกัน; เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ไหน จะมาตำเรื่อนี้ก็ทำตามใจเถอะ ตำว่าเราเอาเรื่องพระนิพพาน มาใช้ในครัวก็ตาม เรื่องของชาวบ้านธรรมดาสามัญ.

นี่มูลเหตุอันแท้จริงของมัน อยู่ตรงที่ว่าเราไม่เห็นความจริง เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น มันก็ไม่เกิดอัตตมยตา แล้วมันก็ดับทุกข์ไม่ได้ ฉะนั้นอย่าเอาไม้สั้นไปรันซี่ ให้นำตัวเองเถอะเถอะเลย พอเห็นอัตตมยตาของสิ่งนั้น ๆ แล้ว มันก็ไม่ทำ มันก็ไม่เปิดโอกาสให้เกิดคอก, อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ออกรับหน้า มันเกิดความทุกข์ไม่ได้, ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องกับทุกข์คอก เพราะป้องกันไว้ทีแล้ว, เหมือนกับที่เราป้องกันบ้านเรือนไว้ดีแล้วนี่ ขโมยขึ้นไม่ได้ เราก็ไม่ต้องลำบากเรื่องปราบขโมย เรื่องจับขโมย

เรื่องยิงขโมย เรื่องฆ่าขโมย, เราไม่ต้อง, ถ้าเราบ้องกันบ้าน
เรือนไว้ดีแล้ว. ถ้าเรามีธรรมะไว้ดีแล้ว ก็บ้องกันการเกิด
แห่งทุกข์ได้อย่างดี, ทุกข์ก็ไม่เกิด ความยุ่งยากลำบากเกี่ยว
กับความดับทุกข์มันก็ไม่มี.

ขอให้เข้าใจไว้ว่า จัดหรือกระทำจนกระทั่งว่า ความ
ทุกข์มันเกิดไม่ได้ กับคนหนึ่งไปมัวดับทุกข์ เหมือนกับเอา
ไม้สั้นไปรันชน^๕ คนไหนฉลาดกว่า, คนไหนฉลาดกว่า.
ขอให้กึกกูดเถอะ พุทธบริษัทนี้จะต้องเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิก
บาน ถ้าเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ต้องบ้องกันได้,
บ้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้ มันก็ไม่มีปัญหาที่จะ
ต้องรบรากับกับความทุกข์, พอกความทุกข์เกิด มันยังโง่ที่ไป
เล่นงานความทุกข์ ไม่ไปเล่นงานที่เหตุของความทุกข์,
นั่นแหละคือเอาไม้สั้นไปรันชน^๕, คำที่มันสกปรกไม่น่าเอามาพูด
บนธรรมาสน์ มันก็ต้องเอามาพูดเสียแล้วเห็นไหม? ถ้าไม่
พูดอย่างนี้คงจะลืมกันหมด นี่คงจะลืมกันหมด ที่เทศน์วัน
นี้คงจะลืมกันหมด. ฉะนั้น จึงเอาคำนี้มาพูดเพื่อว่ามันจะไม่
ลืม ได้สั่งไว้ว่า อย่าเอาไม้สั้นไปรันชน^๕ คืออย่าไปดับทุกข์
ที่ตัวทุกข์โดยตรง, ดับที่เหตุแห่งความทุกข์ นั่นแหละ

คือความดับทุกข์, แล้วกระทำการป้องกันจนความทุกข์
เกิดไม่ได้ นั่นแหละเป็นการดับทุกข์อันสูงสุด โดยไม่
ต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์เลย ตีใหม่. ม่ายักษ์โดยไม่ต้อง
เผชิญหน้ากับยักษ์ ตีหรือไม่ตี, หรือจะเข้าไปชกต่อยฆ่าฟันกัน
ที่มแทงกันกับยักษ์ตี.

กิดูให้คิดว่า ดับทุกข์โดยที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากับ
ความทุกข์ นั่นแหละ เหมาะสมสำหรับพุทธบริษัท เป็น
ความมุ่งหมายของการบรรยายวันนั้นว่า จัดการกับเหตุของสิ่ง
ที่มีเหตุ, कुछก็คล้ายกับเป็นการเรียนภาษา ภาษาพูดไปใน
ทั่ว ภาษาคนภาษาธรรม มีความหมายสูงค่า ตี้นลึกกว่ากัน
ศึกษาให้ดีๆ ขอให้จำไว้ว่า ถ้าพูดว่าดับทุกข์ ก็ขอให้
เข้าใจว่า ดับที่เหตุแห่งความทุกข์ ดับที่เหตุแห่งความ
ทุกข์แล้ว มันเป็นการป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมา เลย
ไม่ต้องดับทุกข์อะไร, ป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นมา
มันก็ไม่ต้องดับทุกข์อะไรกัน, มันลึกอย่างนั้น ดับทุกข์
คือดับที่เหตุของความทุกข์ เมื่อดับต้นเหตุของความทุกข์
แล้ว ทุกข์มันก็ไม่เกิดขึ้น ก็ไม่ต้องต่อสู้กับความทุกข์ให้
เหนื่อยเปล่า. ท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจได้ เพราะได้พูดด้วย

ค่าที่มันเหลือเกินแล้ว อย่างมานั่งเอาไม้สั้นไปรันซีกกันอีก
 นักเลย อีกต่อไปเลย, มันเป็นมามากแล้ว ที่เผชิญกับความ
 ทุกข์แล้วยังเอาชนะมันไม่ได้ ยิ่งตียิ่งละเอ.

เหตุแห่งความทุกข์มีหลายระดับ.

อะไรเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ก็เป็นเรื่องที่
 ควรจะรู้ มันมีหลายระดับ แล้วแต่ละทุกข์อย่างลึกหรือทุกข์
 อย่างตื้น, พุคอย่างลึกที่สุดก็อวิชชา อวิชชาบัจจยาสังขารา,
 สังขาราบัจจยาวิญญาณัง, วิญญาณังบัจจยานามรูปัง,
 นามรูปังบัจจยาสพายตณัง, สพายตณังบัจจยาเวทนา,
 เวทนาบัจจยาตณหา, ตณหาบัจจยาอุปาทานัง จนทุกข์
 เกิด, ทั้งต้นที่อวิชชา. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสให้มัน
 ใกล้เคียงมาหน่อย เอาที่ตณหา, ตณหาให้เกิดอุปาทาน ให้เกิด
 ภพ ให้เกิดชาติ; ฉะนั้นพูดว่าเกิดที่อวิชชา เหตุของความ
 ทุกข์เกิดที่อวิชชา ก็ถูก, พูดว่าเกิดที่ตณหา ก็ถูกเหมือน
 กัน, พูดว่าเกิดที่อุปาทานเว้ย มันก็ถูก อีกเหมือนกัน
 ถูกเท่ากัน, พูดว่าเกิดที่ชาติ ชาติเว้ย ก็ถูกเหมือนกัน แม้
 พูดว่าทุกข์เกิดมาจากชาตินี้ก็ถูกเหมือนกัน.

แต่ว่าคนที่สะเพร่า มันก็มองไม่เห็นความหมายอันนี้ ไปยึดติดบาลีอริยสัจจ์มากเกินไป, นี่ฟังให้ดีๆ นะ, เพราะในบาลีอริยสัจจ์ ว่าชาติปีทุกขา ขرابปีทุกขา มรณัมปีทุกขัง ว่าชาติเป็นทัณฑ์นี้ ชาติเป็นทัณฑ์เสียเอง. ที่นี้ เคี้ยวนี้ เรามาพูดว่า ชาติเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เขาหาว่าพูดไม่จริง โง่, แล้วก็พระพุทธเจ้าเองไม่ใช่หรือ ที่ได้ตรัสไว้ว่า ชาติปัจฉยาชรา มรณัง โสกะปริเทวะ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงเกิดชรา มรณะ. ในอริยสัจจ์สี่ ท่านตรัสว่าชาติเป็นทัณฑ์, ในปฏิจจนุปบาทท่านตรัสว่าชาติเป็นปัจจัยแห่งทุกข์. ถ้าคนนั้นมันโง่ ไม่เข้าใจก็จะหาว่าพระพุทธเจ้าตรัสไม่คงเส้นคงวา จะคำพระพุทธเจ้าว่าตรัสไม่คงเส้นคงวาเสียก็ได้.

ไปดูให้ดี มันมองกันคนละแง่ มันมองกันในคนละแง่ : ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์, ชาติปัจฉยาชรา มรณัง โสกะปริเทวะทุกขะนี้ เพราะชาติเป็นปัจจัย ทุกข์โทมนัสอะไร จึงเกิด. นี่หมายความว่ามันพูดให้ละเอียด ชอยลงมาอย่างละเอียดที่สุด ไม่คลุมๆ ไม่กระโดดข้ามอะไร ; ดังนั้นจะพูดว่าทุกข์มาจากอวิชชาก็ได้ มาจากตัณหาก็ได้ มาจาก

อุปาทานก็ได้ มาจากชาติก็ได้ เพราะชาติในที่นี้คือ การเกิดแห่งตัวกู—ของกู ไม่ใช่เกิดจากท้องแม่. ถ้าใคร จะยืนยันว่าเกิดจากท้องแม่ เอ้า ก็ได้เหมือนกัน, ถ้าอย่างนั้น มันหมายแก่ทุกข์ที่เป็นทางกายเท่านั้นแหละ.

ถ้าเป็นทุกข์ทั้งหมดทั้งทางกาย ทั้งทางจิตแล้ว ต้องเป็นชาติที่เป็นความเกิดแห่งอุปาทาน เรียกว่าตัวกู ว่าของกู, ความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู—ของกูเกิดเมื่อไร เป็นทุกข์เมื่อนั้น เพราะมันโง่เง่า มันไปเอาความเกิดมาเป็นของกู ไปเอาความแก่มาเป็นของกู ความตายเป็นของกู ความเจ็บ เป็นของกู อะไร ๆ เป็นของกูหมด มันก็เป็นทุกข์หมดคนนั้น นะ, เพราะมันมีชาติคือมีตัวกู ถ้ามันไม่มีตัวกู มันก็ไม่รู้ว่า จะเอามาเป็นของอะไร เพราะมันมีตัวกูคอยรับอยู่มันก็เอามาเป็นของกู, มันเอาทุกอย่างมาเป็นของกู มันก็ได้มีความทุกข์ ก็สมน้ำหน้ามันนั้นแหละ. คุณันให้ตี ๆ เถอะ.

ฉะนั้น จงรู้ว่า มัน เกิดตัวกูเมื่อไร เกิดตัวกูเมื่อไร แล้วมันก็เป็นได้เรื่อง ต้องเป็นทุกข์ ทุกขชาติปุณฺปิปปุณฺัง, ทุกขชาติปุณฺปิปปุณฺัง ที่สวคบ่อย ๆ เราให้แปลเสียว่า เกิด

ทุกที่เป็นทุกข์ทุกที. คุณไปคุดูเถอะ คำแปลในหนังสืออื่น
 สำนักอื่น ตำราอื่นเขาแปลว่า ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์
 ไม่เอา พุทโง่ง ๆ อย่างนั้นไม่เอา ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์
 เพราะว่าถึงไม่บ่อยมันก็เป็นทุกข์, ความเกิดถึงแม้ไม่บ่อยมัน
 ก็เป็นทุกข์. พุทเสียว่า ความเกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที
 ความเกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที, เกิดเป็นตัวกู—ของกู เมื่อไร
 มัน เป็นทุกข์ทุกที หนักทีเลย. *ทุกขชาติปุณฺ์ปุณฺ์*
 ขอให้แปลเสียใหม่อย่างที่เราแปลกันที่นี้ว่า—*ความเกิดทุกทีเป็น
 ทุกข์ทุกที* ตำราอื่นทั้งประเทศแหละ เขาแปลว่าเกิดบ่อย ๆ
 เป็นทุกข์ เราไม่เอาด้วย.

ชาติ ความเกิดแห่งตัวกู เป็นปัจจัยแห่งความ
 ทุกข์ที่ใกล้ชิดที่สุด ที่ติดกันอยู่ที่สุด, แต่ว่าถ้าพูดให้มัน
 เก่งกว่านั้น ให้มันชัดด้วย จริงด้วย กว้างด้วย ก็ต้องพูด
 ว่า อุปาทานขันธ เป็นตัวทุกข์ *สังขิตเตนะ ปุญฺุอุปาทาน
 ขันธาทุกขา—ปุญฺุอุปาทานขันธเป็นตั้ทุกข์.* นี้พูดอย่างนี้พูด
 ถูก ๆ ถูก พันเปอร์เซ็นต์หมื่นเปอร์เซ็นต์เลยแหละ, ถ้ามี
 อุปาทานขันธ มันหมายความว่า มีชาติแห่งตัวกู—ของกู แล้ว
 มันก็มีอุปาทานมีค้นหา มีวิชชาอะไรเสรีจอยู่ในคำว่า

บัญญัติปาทานขันธ. นี่ หัวใจของพุทธศาสนาที่แท้จริง
 ทุกข์เกิดมาจากบัญญัติปาทานขันธ, กำจัดบัญญัติปาทานขันธ
 เสียเป็นการดับทุกข์นี้เป็นหัวใจของพุทธศาสนา, เรื่องอื่นไม่
 ใช่ว่า เรื่องอื่นไม่มีดอกแต่เรื่องอื่นมันมาพอกั้มเรื่องนี้ จน
 เป็นเรื่องไสยศาสตร์เป็นเรื่องอะไรไปก็ไม่รู้.

ฉะนั้น ไม่ต้องไปศึกษาเรื่องมหายาน เรื่องธิเบต
 เรื่องเซน เรื่องอะไร บัวยการ มันสอนหัวใจอยู่ที่ตรงนี้
 กำจัดอุปาทานขันธเสียได้แล้วดับทุกข์แหละ, แต่ที่มี
 พุทธเรื่องอื่นมากมายน่าอัศจรรย์ น่าเว้าใจ, คนโง่ก็ไปหลงไหล.
 เรื่องอย่างธิเบต อย่างเซนอะไรก็ตามเถอะ. อากมาได้ศึกษา
 ไล่สังเกตดูแล้ว, โอ้ มันก็ไม่เคยทิ้งว่า ละบัญญัติปาทานขันธ
 เสียทั้งนั้น. สูตรยาว ๆ ของฝ่ายมหายาน พุคไปถึงไหน ๆ
 ไม่รู้, แต่ในที่สุกมัน จะจบลงด้วยละบัญญัติปาทานขันธ
 ทั้งนั้น. เรื่องเซน ที่คูโลกโผนอย่างยิ่งก็เหมือนกันแหละ
 ถ้ามันทำสำเร็จ ก็คือละบัญญัติปาทานขันธ, อย่างธิเบต
 อย่างวัชรยาน อย่างอะไรก็ตาม พอไปคิดถึงหัวใจ ถึงปลาย
 สุดท้าย มันก็ดับบัญญัติปาทานขันธทั้งนั้นแหละ.

เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษาการดับบัญญัติปาทานชั้น
 อย่างเดียว ก็เท่ากับศึกษาหัวใจของพุทธศาสนา, แล้วก็
 เท่ากับรวบรวมทุก ๆ นิกายของพุทธศาสนาเข้ามาไว้, แต่ไม่
 เอาเปลือกเข้ามา. พุทธศาสนาในเมืองไทยนี้ก็มีเปลือก
 เปลือกเป็นไสยศาสตร์, พุทธศาสนาในเมืองพม่าก็มี
 เปลือก, พุทธศาสนาในลังกาก็มีเปลือก, พุทธศาสนา
 อย่างจีน อย่างญี่ปุ่น อย่างเกาหลี อย่างทิเบต ก็มี
 เปลือก ๆ เปลือก ๆ ทั้งนั้นแหละ, ส่วนเปลือกนั้นแหละ
 มันต่างกัน มันทำให้พวกฝรั่งโง่.

พวกฝรั่งก็โง่ว่า ศึกษาพุทธศาสนาอย่างไทย พุทธ-
 ศาสนาอย่างพม่า พุทธศาสนาอย่างลังกา พุทธศาสนาอย่าง
 ทิเบต, ศึกษาจนตาย มันก็ไม่ได้ผลอะไรมากไปกว่า ว่าดับ
 ความยึดมั่นถือมั่นในอุปาทานชั้นเสีย. นี่มันน่าสงสาร
 ที่ทำให้ต้องเสียเวลามาก เสียเวลาศึกษากันทุกนิกาย ทุก
 ภาษา ทุกคัมภีร์ ที่มันมีอยู่ ที่มันมีจริงอยู่นิดหนึ่ง มีเปลือก
 มาก ๆ. บางคนเสียเวลาจนตลอดชีวิต, คนฉลาด ๆ ที่น่า
 เลื่อมใสมันเสียเวลาไปโง่ ศึกษาทุก ๆ นิกายอย่างนี้ มันก็ยัง

ไม่ถึงหัวใจ, แล้วมาศึกษาเรื่องหัวใจนิกเดียว เรื่องทำลาย
บัญญัติปาทานขันธก็ดับทุกข์ เท่านั้นก็พอ.

ฉะนั้นเราจะถือเอาหลักว่า ดับบัญญัติปาทานขันธ
เสีย คือ ดับทุกข์ ดับที่เกิดแห่งทุกข์ ดับแดนเกิดแห่ง
ทุกข์ ดับโอกาสแห่งทุกข์เสีย, แล้วทุกข์เกิดไม่ได้. ไม่ต้อง
ไปสู้รบกับความทุกข์อย่างเอาไม้สั้นไปรันซี่ ธรรมาสน์
เลอะเทอะหมดแล้ว, เอาคำพูดที่ไม่น่าพูด มาพูดบน
ธรรมาสน์ แต่มันจำเป็น คุณจะลืมเสีย คุณจะจำไว้ใน
ในจิตใจ, อย่ากระทำในทำนองที่เรียกว่า เอาไม้สั้นไปรันซี่.
จงทำอย่าให้มันซี่ ตีใหม่, ไม่ต้องเอาไม้สั้นไปรันซี่ก็จงทำอย่า
ให้มันซี่ ก็คือ อย่าให้มันเกิดอวิชชา พอเกิดอวิชชา
มันซี่เป็นความทุกข์ออกมา. อย่าให้มันเกิดอวิชชา มันก็
ไม่ซี่ มันก็ไม่ซี่ มันก็ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องซี่, ถ้าไม่มี
อวิชชา มันก็ไม่เกิดทุกข์ มันก็ไม่必有ปัญหาเรื่องดับทุกข์.
ฉะนั้นจงจัดการกับอวิชชา, จัดการกับอวิชชาได้แล้ว มัน
ไม่ซี่ออกมา มันไม่เป็นทุกข์ ไม่ต้องเอาไม้สั้นมารันซี่กัน
อยู่เหมือนเดิวนั้น. พวกกันแต่เรื่องดับทุกข์ ดับทุกข์อย่างนั้น
อย่างนั้น วัคั่นวัคั่น สำนักนั้นสำนักนั้น สำนักวิปัสสนาโน้น

สำนักวิปัสสนานี้ จนทะเลาะกันเอง นี่มันกลายเป็นขี้ใหม่ ๆ
ออกมาเยอะเยอะ มันยุ่ง.

ขอให้รู้ว่า มูลเหตุแห่งทุกข์ หรือปัจจัยแห่งทุกข์
นั้น มัน มีอยู่เป็นชั้น ๆ ชั้น ๆ คนโง่ไปยึดเอาที่ใด
ที่หนึ่งแล้วมาถ้อยยืนยัน อย่างนี้มันไม่สำเร็จประโยชน์ มัน
ควรจะเห็นทุกชั้นว่า อวิชชา ก็ได้ ตัณหา ก็ได้ ออุปาทาน
ก็ได้ ชาติ ก็ได้ หรือเก่งกว่านั้นเอาหมกทั้ง ปฏิจจสมุปบาท
ทั้ง ๑๑ ตอน ๑๑ ตอนกว่าจะมาถึงทุกข์ ทั้ง ๑๑ ตอน เป็น
เหตุแห่งความทุกข์ได้ทั้งนั้น. อวิชชา ก็ได้ สังขาร
ก็ได้ วิญญาณ ก็ได้ นามรูป ก็ได้ आयตนะ ก็ได้ ผัสสะ
ก็ได้ เวทนาก็ได้ ตัณหา ก็ได้ ออุปาทาน ก็ได้ ภพ ก็ได้
ชาติ ก็ได้, เอาเป็นเหตุแห่งทุกข์ได้ทั้งนั้นเลย. นี่มา
เถียงกันว่าอันนั้นอันนี้ โดยเฉพาะนี้ เขาเรียกว่าถือเอาโดย
ส่วนเดียว หลับตาพูดตามความกึกของตน แล้วก็ว่าของ
คนอื่นผิดหมก ถูกแต่ตัวคนเดียว, นี่มันมีอยู่อย่างนี้ ถ้า
อย่างนี้แล้วมันก็มีปัญหามากแหละ อวิชชานั้นมันก็ขี้ออกมา
มากมายมหาศาล คับกันไม่ไหวดอก เป็นความทุกข์.

มีสติไม่ให้เกิดทุกข์, มีสติป้องกันไม่ให้โอกาสแห่งการเกิดทุกข์ นั่นคือดับทุกข์. ทุกข์มันเป็นเพียงผลแห่งการปรุงแต่งของเหตุของมัน ก็คืออวิชชาเป็นต้น ฉะนั้นเราไปกำจัดที่ต้นเหตุ ที่มันจะทำให้เกิดทุกข์ มันก็ไม่มีทุกข์สำหรับจะต้องดับ นั่นแหละ คือ การดับทุกข์. พุคแล้วเหมือนกับเอาเปรียบ พุคเอาเปรียบ ว่าทำไม่ให้เกิดทุกข์นั่นแหละคือดับทุกข์, ไม่ใช่เอาเปรียบดอก นั่นคือความจริง, ทاملักษณ์ของธรรมะก็เป็นอย่างนี้ มีสติกำจัดอวิชชาทำให้ไม่เกิดทุกข์, นั่นแหละคือตัวการดับทุกข์ แหละ, ไม่ต้องไปต่อสู้กับกรรมกับทุกข์เลย ทุกข์ก็ไม่มี นี่กับทุกข์ด้วยการไม่ให้โอกาสแก่การเกิดทุกข์.

โลกของเรากำลังเลอะเทอะไปด้วยความทุกข์ โลกของเราทั้งโลกกำลังเลอะเทอะไปด้วยความทุกข์ ถ้าไม่อยากเรียกว่าความทุกข์ ก็เรียกว่าช้ำก็แล้วกัน. โลกทั้งโลก ทั้งโลกมหาศาลทั้งโลก กำลังเลอะอยู่ด้วยความทุกข์, แล้วมันก็นั่งเอาไม้สนไปรันซี่ อยู่那儿แหละ มันก็ดับไม่ได้. ต่อเมื่อใด ทั้งโลกมาศึกษาธรรมะให้เข้าใจ ให้ถูกต้อง ให้แจ่มแจ้งโดยแท้จริงว่า กำจัดต้นเหตุที่มันเป็นผู้ช้ำ ความโง่มันช้ำ

ออกมาเป็นความทุกข์ กำจัดผู้เสีย มันก็ไม่มีชื่อออกมาอีก
 ต่อไป มันก็ไม่ต้องมานั่งรันทันอยู่. ขอฝากคำพูดย่อๆ
 สั้นๆ อันนี้ไว้ ให้เอาไปคิดไปนึก แล้วบอกๆ บอกๆ กันไป
 ให้รู้ทั่วถึง ว่าดับทุกข์แท้จริงนั้นคือทำอย่างไร.

เดี๋ยวนี้ชาวโลกเขากำลังเพิ่มวิชา มันโง่ มัน
 หลง มันเห่อ มันเห่อกันทั้งโลก มันก็เห่อกันหมด, พุทธ-
 บริษัทก็เห่อ พระเณรก็เห่อ ครูบาอาจารย์มันก็เห่อๆ เห่อ
 เรื่องที่เห็นว่ามันมีเกียรติ, แล้วมันก็ไม่มีทางที่จะหยุด
 ตัณหา หรือหยุดอวิชาเสียได้, โลกก็เลยเพิ่มขี เพิ่มความ
 ทุกข์ เพราะมันเพิ่มอวิชา บุษาค่ายศึกก็บุษาค่ายศึก. ที่จริง
 เกลียศค่ายชั่วคราวก็เป็นทุกข์, บุษาค่ายศึกก็เป็นทุกข์, ไม่เกลียด
 ชั่วไม่หลงดี นั่นแหละ จะไม่เป็นทุกข์. เรามารู้ว่าเรื่อง
 เกลียศชั่วและหลงดีนั้นเป็นความทุกข์, ฉะนั้นอย่าไปมัวเกลียด
 ชั่ว มันก็ไปทะเลาะกับขี อย่าไปหลงดี เหมือนกับไปหลงว่าขี
 มันเป็นของหอมอะไรไป.

คนทั้งโลกกำลังบุชา : บุชาได้ บุชาดี บุชาอวย
 บุชาสนุก บุชาสวยงาม บุชาฝ่ายบวก ถึงไม่มา ถึงไม่กลับ

กำลังยังไม่กลับ. บุชายยิ่งๆ ขึ้นไป แล้วมันก็ สร้างสิ่งที่
 ยั่ววนให้หลอกให้หลงยิ่งๆ ขึ้นไป มันก็เลยหลงกันยิ่งๆ
 ขึ้นไป แล้วศิลปวิเศษของมัน ก็คือศิลปโฆษณาชวนเชื่อ.
 ศิลปโฆษณาชวนเชื่อในการค้ามันเก่งมาก มันทำให้เรา
 นี้เอาสตางค์ให้มัน มันควักกระเป๋าของเราออกไปได้, เพื่อไป
 ซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องมี ไม่จำเป็นต้องใช้ ไม่จำเป็นต้องกิน.

คุณช่วยจำไว้ด้วย สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องกิน ไม่จำเป็น
 ต้องมี ไม่จำเป็นต้องใช้ มันก็ทำให้เราต้องควักสตางค์,
 ถ้าไม่โง่ในขั้นนี้ มันฉลาดในขั้นนี้ ก็คงไม่สั่งน้ำอัครมมา
 ทั้งไว้ที่กุฎเป็นลังๆ ตอก. ก็คิดดูเถอะ, ไม่ไค้ขอร้องไม่ไค้
 ะไรตอก มันก็มี มีคนเอาน้ำอัครมมาทั้งไว้เป็นลังๆ ไม่ขาด
 เลย เพราะว่าเขาชอบ เพราะว่าเขาพอใจ เขาบูชามัน, แล้ว
 ก็คิดว่าเอามาทำบุญเพื่อจะได้บุญได้กุศล, นี้เรียกว่า เพราะผล
 ของการโฆษณาชวนเชื่อ สามารถควักกระเป๋าเอามาซื้อของที่
 ไม่จำเป็นต้องกิน ไม่จำเป็นต้องมี ไม่จำเป็นต้องใช้, จริงหรือ
 ไม่จริงไปคุณ.

ไปอยู่ที่บ้านที่เรือน ของที่ไม่จำเป็นต้องมีไม่จำเป็น ต้องใช้ก็มีอยู่แยะ, แล้วยังไปหามาเพิ่มเติมไว้เรื่อย, นี่เพราะว่ามันไม่รู้เรื่องความจริงของชีวิต ที่กำลังหลงไหลใน ผ่ายบวก, ภาษาพูดไทยธรรมดาก็ไม่รู้ว่าจะใช้คำอะไร ก็ใช้คำว่าที่หลงที หลงที บ้าที เมาคีเถอะ จะเป็นชนิดสวรรค์หรือ ชนิดมนุษย์ก็ตามใจเถอะ, บ้าที เมาคี หลงทีนี้เป็นเรื่องยุ่ง ๆ ะนั่น เกิดปัญหาเกิดความทุกข์ขึ้นมาท่วมหัวท่วมหู จนเรียกว่ามันจมอยู่ในกองอุจจาระ มันจมอยู่ในบ่ออุจจาระ ในหนองอุจจาระ ในทะเลอุจจาระแหละ, ที่มันหลงในที่เรียกว่าที่ สวย เอรีตอร้อย สนุกสนาน สะดวกสบายอะไร.

หนังสือพิมพ์เมื่อหลายปีก่อน สักหลายสิบปีก่อน ไม่มีการโฆษณาสิ่งที่ไม่จำเป็นมากเหมือนเดี๋ยวนี, หนังสือพิมพ์เวลานี้ปัจจุบันนี้ไปเปิดดูเถอะ แต่ละฉบับ ๆ จะมีโฆษณาสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องมีต้องใช้ต้องกิน มากเต็มไปหมด. นี่ ความเจริญของโลกมันเป็นอย่างนี้ ฉะนั้น ก็เป็นอันว่า น่าสงสาร, น่าสงสารที่เราจะต้องไปหลง ๆ หลง ๆ เข้าไปในทางที่ว่าจะได้เกิดทุกข์, ไม่ได้ปิดกั้นโอกาสแห่งความทุกข์ ก็มีปัญหามากอย่างนี้.

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนสนใจที่ว่า จะไม่เปิดโอกาส
ให้เกิดทุกข์, จะไม่ให้โอกาสแก่ความทุกข์ จะไม่ให้ความ
ทุกข์เกิดขึ้นมา, แล้วก็ไม่มีปัญหาเรื่องดับทุกข์, ไม่ต้อง
เอาไม้ส้นไปรันซี่ เพราะมันไม่มีขะรัน. ถ้ามันมีวิชา
อยู่เท่าไร มันก็ขอกออกมาเท่านั้นแหละ มันก็มีปัญหาเรื่องรันซี่
กันอยู่ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด.

วันนี้พูดเรื่อง จัดการที่เหตุของสิ่งที่มีเหตุ ธรรม
ทั้งปวงมีเหตุ, บรรดาสังขตธรรมมีเหตุทั้งนั้น เว้นแต่
อสังขตธรรมหรือวิสังขารเท่านั้นที่ไม่มีเหตุ นิพพาน
เท่านั้นที่ไม่มีเหตุ, นอกจากนิพพานหรือวิสังขารแล้วมีเหตุ,
สิ่งทั้งปวงมีเหตุ. ขอให้จัดการลงไปที่เหตุของสิ่งที่มีเหตุ
ทำลายเหตุนั้นเสีย ก็จะไม่ผลเป็นความทุกข์, ไม่ต้อง
มานั่งโง่ เอาไม้ส้นไปรันซี่ กันต่อไปอีกเลย.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ เพราะไม่มีแรงจะพูด
ขอให้โอกาสแก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณ-
สาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติปฏิบัติธรรม ให้ถูก
ให้ตรงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดับทุกข์ได้โดยประการทั้งปวงเถิด.

หลงความบ้าว่าศีลธรรม

โลกทุกวัน	อยู่ในชั้น	กลียุค
ที่เบิกbuk	เร็วสุด	สู่จุดสลาย
จนถึงที่สุด	มนุษย์ธรรม	ต่ำอบาย
เพราะเห็นกง -	จักรร้าย	เป็นดอกบัว
กิเลสใส -	หัวสง	ลงปลักกิเลส
มีความแหว่น	แสนพิเศษ	มาสู่มหัว
สามารถดูค	ดิ่งกันไป	ใจมีดมัว
เห็นตนตัว	ที่จมกาม	ว่าความเจริญ
มองไม่เห็น	ศีลธรรม	ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่	สุขเย็น	ควรสรรเสริญ
เกียรติ กาม กิน	บั้นบ้า	ยิ่งกว่าเกิน
แล้วหลงเพลิน	ความบ้า	ว่าศีลธรรม ๕

พุทธทาส อินทปัญโญ

อะไรเฟือก

ลึงจะเฟือก	เพราะชน	มันสี่ขาว
ส่วนคนเรา	เฟือกได้	ใครก้มเศียร
เนื่องจากมี	ธรรมา	ไม่อาเกียรติ
ใครพากเพียร	เฟือกได้	ไม่เว้นตน
ฝรั่งเฟือก	ผิวขาว	เปล้าแก่นสาร
เที่ยวเล่นผ่าน	มีได้	ทุกแห่งหน
คนเราเฟือก	ไม่ได้	เพียงกายยล
เป็นสี่ขาว :	เฟือกคน	ไซ้เฟือกลึง
ถ้าฝรั่ง	เป็นครูเรา,	ไซ้เขาเฟือก
ที่ตรงเปลือก,	อย่าคิด	ให้ผิดยิ่ง
มัวเลียนแบบ	ที่ตรงเปลือก	จะเฟือกลึง
แล้วจะยิ่ง	กว่าไม่เฟือก	เลือกให้ดี ๔

พุทธทาส อินทปัญโญ

มองถูก ทุกข์คลาย

มองอะไร	ให้เห็น	เป็นครูสอน
มองไม้ขอน	หรือมองคน	ถ้าค้นหา
มีสิ่งสอน	เสมอกัน	มีปัญญา
จะพบว่า	ล้วนมีพิษ	อนิจจัง
จะมองทุกข์	หรือมองสุข	มองให้ดี
ว่าจะเป็น	อย่างไร	เรานึกหวัง
หรือเป็นไป	ตามปัจจัย	ให้ระวัง
อย่าคลุ้มคลั่ง	จะมองเห็น	เป็นธรรมดา
มองโดยนัย	ให้มันสอน	จะถอนโศก
มองแยกแยะ	มันไม่สอน	นอนเป็นบ้า
มองไม่เป็น	จะโทษใคร	ที่ไหนมา
มองถูกท่า	ทุกข์ก็คลาย	สลายเอง.

พุทธทาส อินทปัญโญ

การงาน

อันการงาน	คือค่า	ของมนุษย์
ของมีเกียรติ	สูงสุด	อย่าสงสัย
ถ้าสนุก	ด้วยการงาน	เบิกบานใจ
ไม่เท่าไร	รู้ธรรม	น้ำซึ่งจริง
ตัวการงาน	คือตัวการ	ประพาศิธรรม
พร้อมกันไป	หลายลำ	มีค่ายิ่ง
ถ้าจะเปรียบ	ก็เหมือนคน	ฉลาดยิ่ง
นัดเดี่ยววิ่ง	เก็บนก	หลายพกเอย ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

สมัยหลงวัดถุนิยม

หน้าไก่อู	ลูกหนูว่า	น่ากลัวนัก
หน้าแมวนวล	น่ารัก	น่าเลื่อมใส
แม่หนูว่า	ลูกเอ๋ย	อย่าเขลาไป
ที่น่ากลัว	นั่นหน้าไก่อู	ภัยไม่มี
หน้าแมว	ขานวล	นั่นแหละร้าย
เป็นความตาย	ของพวกหนู	รู้ไว้สิ
พวกมนุษย์	พากันตาย	วายซีวี
สมัยนี้	เพราะหลงแมว	วัดถุนิยม.

พุทธทาส อินทปัญโญ

โลกรอดเพราะกตัญญู

อันบุคคล	กตัญญู	รู้คุณโลก
อุปโภค	บริโภค	มีให้หลาย
ข้าวหรือเกลือ	ผักหรือหญ้า	ปลาหรือไม้ ฯลฯ
รู้จักใช้	อย่าทำลาย	ให้หายไ้
หนึ่ง คน	ต่อคน	ทุกคนนี้
ล้วนแต่มี	คุณต่อกัน	นั้นเป็นใจ
มองให้ดี	ดูให้เห็น	เช่นนั้นไซ้
โลกรอดได้	เพราะกตัญญู	รู้คุณกัน ;
ประเทศชาติ	ศาสนา	มหากษัตริย์
รวมเป็น อด -	ตภาพไทย	ใหญ่มหันต์
รอดมาได้	เพราะรักใคร่	อย่างผูกพัน
เพราะกตัญญู -	ญ มี	ที่ใจเอย ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ได้รวบรวมธรรมบรรยายชุดลอยปทุมของท่านเจ้าคุณหลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ที่ได้บรรยายไว้ในกาลสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ อันเป็นธรรมบรรยายที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน และเพื่อเป็นการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ถูกต้อง สมบูรณ์บริบูรณ์

หนังสือ ชุด “ลอยปทุม” มีจำนวน ๓๐ เล่ม พิมพ์ครบบริบูรณ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕

๑. เรื่อง ชีวิตเอือกเย็น	๒. เรื่อง เห็นธรรมชาติ
๓. เรื่อง พระธรรมคตติ	๔. เรื่อง พบชีวิตจริง
๕. เรื่อง ธรรมโอสถ	๖. เรื่อง ธรรมะคู่ชีวิต
๗. เรื่อง เซนนั้นเอง	๘. เรื่อง ความหลุดพ้น
๙. เรื่อง พรพระธรรม	๑๐. เรื่อง ศิลปแห่งชีวิต
๑๑. เรื่อง พระพุทธศาสนา	๑๒. เรื่อง บำเพ็ญบารมี
๑๓. เรื่อง ธรรมานุภาพ	๑๔. เรื่อง ฟ้าสายทางธรรม
๑๕. เรื่อง หัวใจของธรรมะ	๑๖. เรื่อง ธรรมลัจจะ
๑๗. เรื่อง ธรรมะ ๒๔ เหลี่ยม	๑๘. เรื่อง ปณิธาน ๓ ประการ
๑๙. เรื่อง วิปัสสนาลัดสั้น	๒๐. เรื่อง ปฏิจจสมุปบาท

ฯลฯ

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน
จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่
ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

- เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๕๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร
- สถาบันหนังสือธรรม กราบเรียนเชิญท่านสาธุชนร่วมฟังพระธรรมเทศนา จากพระ
สุปฏิปันโน ในโครงการ พบพระ พบธรรม ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ นาฬิกา
ณ ห้องประชุมสถาบันหนังสือธรรม บริเวณชั้น ๒ อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เปิด-เปิด-เปิด

เปิด-เปิด ๓ : ให้น้ำรับแสง แสง พระธรรม
ยังมืดดำ ยังเห็นชัด กนัตถิ
สัมธมา ยังเห็นชัด กนัตถิ
หังวชิ เปิด๓๒ ใช้กนมา ๑

เปิด-เปิด ๗ : ให้น้ำรับแสง แสง พระธรรม
ทอเข้าคัม ฐักอไม่ ในโลกนลา
ล้านล้านปี หังให้ชัด เต็มอิตมา
หังอริยงแม่ ลุขุข๓๓ ค่ำล๓๒ ๑

เปิด-เปิด ๗ : สันทก พดจาธรรม
อหยังคัม, อหพด เรืองเนอในอ
พดแต่เรื่อง ดับทุกข์ได้ โดย สัจจนอ
ไม่มีเท่าไร เกทั้งโลก หันไปก แล ๑

พุทธทาส ธัมมปาณี

974-453-319-6

ธรรมสังฆการะบูชาพระคุณแห่งองค์บรรยาย ในวาระมงคลกาล ๑๐๐ ปีพุทธทาส
ท่านที่สนใจโปรดถามมีไว้ศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...ธรรมสภา
โทรศัพท์/โทรสาร : (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๘๘๘๗๙๔๐, ๔๔๑๑๙๑๗, ๔๔๑๑๕๘๘

ราคา ๑๐๐ บาท